

Mattilsynets årsrapport

2011

Innhold

	FORORD	4
1	OPPSUMMERING	5
2	RAPPORTERING PÅ VIRKSOMHET	7
2.1	INTERNASJONALT ARBEID OG REGELVERKSUTVIKLING.....	7
2.1.1	EØS-relatert regelverksarbeid.....	7
2.1.2	Deltakelse i CODEX, OIE, IPPC, OIV og OECD	10
2.1.3	Arbeid i regi av Europarådet.....	12
2.1.4	Oppfølging av WHO/UNECEs protokoll om vann og helse	12
2.1.5	Nordisk samarbeid.....	12
2.1.6	Regelverksforenkling	13
2.1.7	Annen regelverksutvikling	14
2.2	KOMMUNISERE OG VEILEDE.....	17
2.2.1	Åpenhet.....	17
2.2.2	Medvirkning.....	19
2.2.3	Nå alle	20
2.2.4	Helhet	21
2.3	TILSYN.....	22
2.3.1	Antall tilsyn og ressursbruk på tilsyn	22
2.3.2	Drikkevann, dyrevelferd og fiskehelse	23
2.3.3	Utvikling av tilsynet	26
2.3.4	Beredskap	27
2.3.5	Virksomheter innen biprodukter, fôr og gjødsel.....	28
2.3.6	Primærproduksjon – planter, herunder såvare og settepotet og omsetning av plantevernmidler.....	29
2.3.7	Dyrehelse.....	30
2.3.8	Slakting og videre bearbeiding, omsetning, lagring og transport av næringsmidler	31
2.3.9	Eksport og import	33
2.3.10	Tilsyn med annet.....	36
2.4	INNHEENTE KUNNSKAP OG ANALYSERE TILSTAND.....	36
2.4.1	Områdeanalyser	36
2.4.2	Overvåkning.....	37
2.4.3	Samarbeid med kunnskapsinstitusjonene på matområdet.....	37
2.4.4	Samarbeid med Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM).....	37
2.4.5	Effekter av klimaendringer på Mattilsynets forvaltningsområder	38
3	ADMINISTRATIVE KRAV OG FORVENTNINGER	39
3.1	VIRKSOMHETSSTYRING.....	39
3.2	ARBEIDSGIVERROLLEN	40
3.3	ANSKAFFELSER.....	45
3.4	ELEKTRONISK FORVALTNING OG EFFEKTIVISERING VED HJELP AV IKT	45
4	ØKONOMI	47
4.1	UTVIKLINGSTREKK KNYTTET TIL MATTILSYNETS BUDSJETT	47
4.2	ØKONOMISTATUS FOR 2011	50
5	RESSURSBRUK	53
5.1	REGISTRERING AV OPPGAVETID	53
5.2	TIDSBRUK SAMLET OG FORDELT PÅ FORVALTNINGSNIVÅ	53
5.3	TIDSBRUK FORDELT PÅ PROSESSER	54
5.4	TIDSBRUK FORDELT PÅ FYLKER	55
5.5	TIDSBRUK FORDELT PÅ FAGOMRÅDER	56
5.6	SAMMENHENGER MELLOM UTGIFTER OG GEBYR-/AVGIFTSINNTEKTER	56

VEDLEGG 1:	
RAPPORTERING KNYTTET TIL MATTILSYNETS PRODUKSJON	60
VEDLEGG 2:	
RAPPORTERING KNYTTET TIL MATTILSYNETS EFFEKTMÅL	62
1 SAMLET VURDERING AV TILSTAND	62
1.1 SIKRE HELSEMESSIG TRYGG MAT OG TRYGT DRIKKEVANN	62
1.2 FREMME GOD HELSE HOS PLANTER, FISK OG LANDDYR.....	62
1.3 FREMME GOD DYREVELFERD OG RESPEKT FOR DYR.....	62
1.4 FREMME HELSE, KVALITET OG FORBRUKERHENSYN LANGS HELE MATPRODUKSJONSKJEDEN ...	63
1.5 IVARETA MILJØVENNLIG PRODUKSJON.....	63
1.6 INDIKATORER FOR EFFEKTMÅL I HENHOLD TIL TILDELINGSBREVET FOR 2011	63
2 SIKRE HELSEMESSIG TRYGG MAT OG TRYGT DRIKKEVANN	64
2.1 SMITTESTOFFER	64
2.2 FREMMEDSTOFFER.....	67
2.3 BIOLOGISKE GIFTER	68
2.4 TRYGG MAT – ANNET	69
2.5 DRIKKEVANN.....	70
3 FREMME GOD HELSE HOS PLANTER, FISK OG LANDDYR	71
3.1 PLANTEHELSE	71
3.2 FISKEHELSE	73
3.3 DYREHELSE	75
4 FREMME GOD DYREVELFERD OG RESPEKT FOR DYR	79
4.1 OPPDRETTSFISK	79
4.2 LANDDYR.....	80
5 FREMME HELSE, KVALITET OG FORBRUKERHENSYN LANGS HELE MATPRODUKSJONSKJEDEN	83
5.1 MERKING	83
5.2 GENMODIFISERTE PRODUKTER.....	83
5.3 BERIKING AV NÆRINGSMIDLER.....	83
5.4 SMITTESTOFFER OG FREMMEDSTOFFER I FØRVARE	84
6 IVARETA MILJØVENNLIG PRODUKSJON	84
6.1 PLANTEVERN MIDLER	84
6.2 ØKOLOGISK PRODUKSJON	85

Forord

Norge har en svært god status innenfor dyrehelse, plantehelse og mattrygghet som det er meget viktig fortsatt å ta vare på. Vi har en god status på fiskehelse, og innenfor dette området gir Mattilsynets områdeanalyse et godt grunnlag for å prioritere tiltak i forhold utfordringene innenfor fiskehelse som er relativt høy dødelighet, lakselus og virussjukdommer. det samme kan vi si innenfor dyrevelferdsområdet, men vi ser at det stadig er utfordringer innenfor dette området. Serveringsbransjen har voksende utfordringer i forhold til regeletterlevelse, spesielt når det gjelder kompetanse og hygiene.

Produksjonen i Mattilsynet har vært meget god i 2011. På grunn av strammere budsjetter har antall årsverk i Mattilsynet blitt redusert, men tidsbruken på Mattilsynets totale tilsynsaktiviteter har allikevel økt noe. Ressursbruken på de prioriterte områdene drikkevann, fiskehelse og dyrevelferd er blitt holdt oppe og til dels økt. Antall årsverk som er brukt på tilsyn dyrevelferd har økt med over 50 % fra 2010 til 2011.

2011 ble en milepæl i forhold til bruken av MATS. Dette var det første året vi tok ut rapportene direkte fra MATS og ikke brukte manuell rapportering. Brukervennligheten har forbedret seg sterkt i 2011. MATS har nå blitt et godt verktøy for å øke enhetligheten i vår tilsynsvirksomhet.

Helt siden oppstarten i 2004 har Mattilsynet hatt fokus på enhetlig og helhetlig tilsyn. Dette er også en av de fem strategiske satsingene (2010 – 2014). Riksrevisjonen gjennomførte i 2011 en forvaltningsrevisjon av Mattilsynet hvor hovedkonklusjonen er at vi er for lite enhetlige. Vi laget høsten 2011 en overordnet handlingsplan for enhetlig tilsyn som forsterket innsatsen i hele organisasjonen. Riksrevisjonens rapport har vært et godt supplement til dette arbeidet.

Mattilsynet har fortsatt sitt fokus på brukervennlig utforming av regelverk i 2011. Vi har nå ingen restanselister på implementering av rettsakter tatt inn i EØS-avtalen.

Matportalen.no kom i ny versjon i fjor, dette er et viktig tiltak i forhold til vårt strategiske mål om at forbrukerne skal være i stand til å ta informerte valg. Vi har fått mange gode tilbakemeldinger på de nye internettsidene, og matportalen ble også nominert til en pris for beste internettside.

Samfunnsaktørrollen har blitt styrket i 2011. Innenfor dyrevelferd har Mattilsynet vært en tydelig samfunnsaktør i 2011, det gjelder i forhold til rovvilt/sau problematikken, pelsdyr og slaktekylling. Gjennom våre 6 strategiske fora har vi god og tydelig dialog med næringen og brukerne våre. Videre har vi vektlagt å forsterke samhandlingen med andre etater. Dette er viktig for å øke effektiviteten av myndighetens arbeid, forenkle forvaltningen og regelverket, og å klargjøre eventuelle gråsoner av ansvarsområdene.

Medarbeiderundersøkelsen i 2011 viste at det var godt arbeidsmiljø og faglig engasjerte medarbeidere i Mattilsynet. Vi er helt avhengig av å beholde og videreutvikle våre mange dyktige medarbeidere for å få gjennomført Mattilsynets samfunnsoppdrag.

Som ny direktør i Mattilsynet har det vært spennende og interessant å bli kjent med og få lov til å lede en organisasjon som fungerer så godt. Mattilsynets medarbeidere er svært kompetente og jeg vil takke alle ansatte i Mattilsynet for en meget god innsats i 2011.

Harald Gjein, adm.dir.

1 Oppsummering

Regelverket som Mattilsynet forvalter er sterkt preget av EØS-avtalen. Som beskrevet i NOU 2012:2 står antakelig Mattilsynet for den kvantitativt største delen av arbeidet med å gjennomføre EU/EØS regler. Gjennom Lisboa-traktaten og bortfallet av søylestrukturen har EU blitt mer tverrfaglig og overordnet i sin regelverksutvikling. Gjennom overordnede regler utarbeider de viktig policy som også får stor betydning for Norge. Tett dialog med departementene om EØS-relevans, prioriteringer og norske posisjoner er svært viktig. Vi har etablert gode rutiner for dette, men vil fortsette å optimalisere prosessen.

I alt ble det i 2011 fastsatt 124 forskrifter hvorav 102 var gjennomføring av EØS-forpliktelser og 22 nasjonale forskrifter. I forskriftsarbeidet legger vi vekt på prinsippene om at regelverket skal være klart, enkelt og lett forståelig. En god del forbedringer av regelverket er gjennomført i 2011, og viktige elementer fra regelryddingsarbeidet er forsøkt ivarettatt. Vi er imidlertid ikke i mål med regelforenklingen og erfarer at en viktig begrensning for oss er selve EU-rettsaktene, som kan være svært kompliserte. Vi vil øke oppmerksomheten om regelforenkling når vi deltar i EUs arbeidsgrupper.

Mattilsynets tilsynsproduksjon lå på samme nivå i 2011 som året før. Antall tilsyn er noe lavere, men tidsbruken totalt er noe høyere. Områdene fiskehelse, drikkevann og dyrevelferd er skjermet i tråd med bestilling fra eierdepartementene.

Innen fiskehelse er lakselus fortsatt en av de viktigste utfordringene selv om lakselus har gått ned. Mattilsynet har innført soneforskrifter, og effekt av disse vil evalueres i 2012. Funn etter prosjekt om "overlevelse fisk" viser at sykdom ikke har så stor betydning for dødelig som tidligere antatt. I 2011 var det bare ett ILA-utbrudd. Det lave antallet ser vi på som et resultat av god håndtering og forvaltning.

Utfordringene for å sikre trygt drikkevann er mange og krever godt samarbeid med mange aktører. Mattilsynet anser ledningsnett som en sårbar del av vannforsynings-systemet, og har i 2011 derfor forberedt et tilsynsprosjekt om dette som kommer i 2012. Risikoklassifisering av vannforsyningsystemer er under utprøving i MATS.

Mattilsynet har økt innsatsen på dyrevelferdsområdet gjennom blant annet regionale kampanjer og tematilsyn. I forbindelse med beiteproblematikk på småfe og reinsdyr har MT arbeidet aktivt for å synliggjøre produsentenes ansvar for etterlevelse av regelverket. Mattilsynet har brukt kommunikasjon aktivt for å synliggjøre dyrevelferd og Mattilsynets arbeid på dette området.

2011 hadde ingen store hendelser, men flere mindre. Det er interessant å merke seg at internasjonale hendelser som reaktorulykken i Japan og utbruddet av farlig E. coli i Tyskland medførte betydelig arbeid for Mattilsynet, på tross av at disse hendelsene ikke var noen reell trussel for norsk mattrygghet.

2011 var det første året hvor alt tilsyn skulle gjennomføres ved hjelp av MATS. Vi har kommet et godt stykke videre i å etablere MATS som et godt arbeidsverktøy i tilsynet og et godt styringsverktøy for et enhetlig tilsyn, men ser samtidig at systemet vil kreve kontinuerlig oppfølging og investeringer.

Mattilsynets nettjenester er hovedkanaler i tilsynets kommunikasjonsarbeid. Det pågår et flerårig arbeid for å oppgradere nettløsningene for å gjøre dem mest mulig brukerrettet. Som en del av arbeidet for å styrke befolkningens mulighet til å ta informerte valg, ble en ny versjon av nettjenesten matportalen.no lansert i 2011.

Utviklingen av en ny versjon av mattilsynet.no startet i 2011 og den nye nettsjeneren skal lanseres i slutten av 2012.

Mattilsynets virksomhet er gjenstand for stor interesse i media, og i 2011 er det registrert ca. 16 000 oppslag om Mattilsynet i norske medier. I lys av dette satser Mattilsynet på en mest mulig profesjonell mediekontakt. Utgangspunktet for dette er ett felles kontaktpunkt i form av Mattilsynets Pressevakttelefon. En annen viktig del av profesjonaliseringen er å gjøre fagmedarbeidere best mulig rustet til å håndtere mediehenndelser. Rundt 100 medarbeidere har vært i gjennom et internt medietreningskurs i 2011. I løpet av 2011 er det utviklet medieplaner for alle saker av større offentlig interesse, noe som bidrar til konsistens og enhetlig håndtering.

Som konkretisering av Mattilsynets strategiske satsing "Videreutvikle en helhetlig, enhetlig og framtdsrettet forvaltning" ble det i 2011 arbeidet med en flerårig samlet plan for enhetlig tilsyn. Mattilsynet har jobbet videre med utvikling og forbedring av risikostyring i organisasjonen og et overordnet risikokart ble presentert departementene.

Mattilsynet har godt kvalifiserte medarbeidere. I medarbeiderundersøkelse i 2011 svarer de ansatte at vi har et godt arbeidsmiljø med mye arbeidsglede og faglig engasjerte kollegaer. Vi har lav turnover og mye intern mobilitet. Vi har likevel utfordringer med rekruttering av noen typer kompetanse og innenfor enkelte geografiske områder. Mattilsynet har i 2011 fått videokonferanseutstyr ved alle distriktskontorer. Dette gir grunnlag for bedre samhandling, sparte reisekostnader og reisetid, og gir også en klar miljøgevinst.

2 Rapportering på virksomhet

2.1 Internasjonalt arbeid og regelverksutvikling

Regelverket som Mattilsynet forvalter er sterkt preget av EØS-avtalen. Som omtalt i NOU 2012:2, står antagelig Mattilsynet for den kvantitativt største delen av arbeidet med gjennomføring av EU/EØS-regler. Dette er krevende og preget av sterk styring, tidspress og mange faglig komplekse spørsmål. Mattilsynet har utviklet gode rutiner for å håndtere disse utfordringene, men jobber hele tiden med å bli bedre. Det kan også være utfordrende å holde trykket oppe i arbeidet med regelrydding og oppnå forbedringer utover å rydde i de reglene vi allikevel skal revidere av andre grunner. EUs rettsakter er ofte kompliserte forordninger som skal gjennomføres slik de er, og metoden de gjennomføres på gir ofte et regelverk som er vanskelig tilgjengelig. I 2012 vil Mattilsynet derfor ha fokus på å gjøre forordningene så lett tilgjengelige og forståelige som mulig.

I alt er det i 2011 fastsatt 124 forskrifter; 102 er gjennomføring av EØS-forpliktelser og 22 er nasjonale forskrifter. Det er stor aktivitet både når det gjelder internasjonale møter og regelverksutvikling. Det er identifisert behov for et saksbehandlerværktøy som kan forenkle og effektivisere arbeidet knyttet til hele regelverksprosessen. Dette vil bli satt på dagsorden i 2012. Oppgradering av mattilsynet.no vil gi bedre muligheter for god kommunikasjon med næringsaktører, forbrukere og andre interessenter. Vi ønsker dermed å legge forholdene til rette for å gi bedre informasjon og motta innspill fra høringsinstanser og fra omverdenen.

2.1.1 EØS-relatert regelverksarbeid

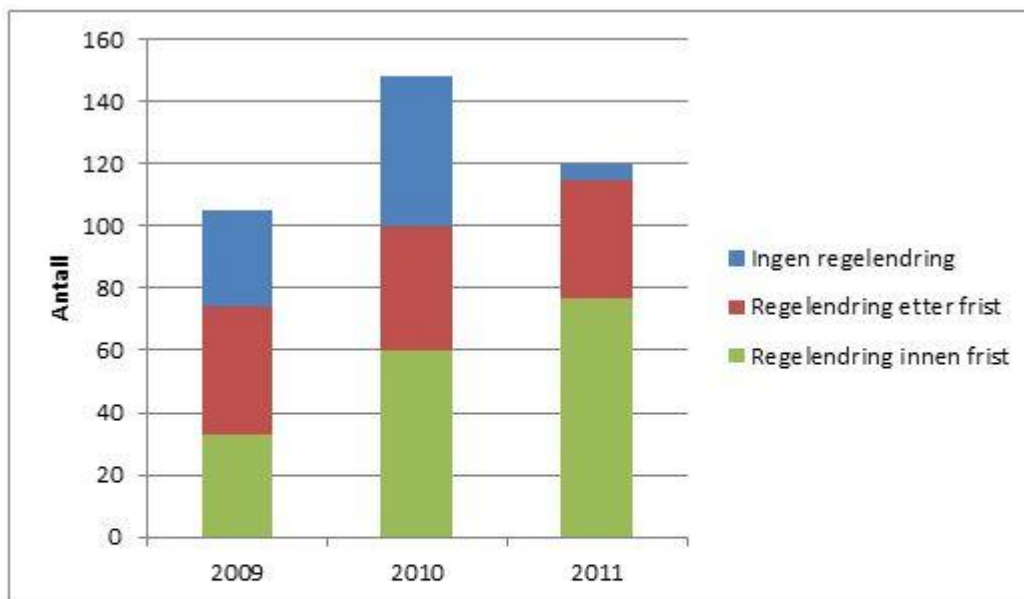
Deltakelse i regelverksarbeidet i EU-kommisjonen er av stor betydning for Mattilsynets forvaltningsområde, da det meste av det regelverket som vi forvalter, utvikles i EU. Komitologikomiteene vil bli mindre brukt etter Lisboa-traktaten enn tidligere. Den reelle betydningen av dette antas imidlertid ikke å bli så stor, og det er heller ikke noe som tyder på at ikke Norge får delta på samme måte som medlemslandene i møter i regi av EU-kommisjonen.

Tabell 1 Oversikt over Mattilsynets deltakelse i EU-møter 2009-2011

Antall møter i EU	2009	2010	2011
1. tertial	62	64	82
2. tertial	56	51	67
3. tertial	79	87	99
Sum:	197	201	223

Økningen i antall møter i 2011 skyldes at EU-kommisjonen har igangsatt store regelverksgjennomganger på dyrehelseområdet og om kontrollbestemmelsene. Målet er å se områdene under ett og søke større grad av harmonisering samt å samle de generelle kontrollbestemmelsene i kontrollforordningen. Det er forventet noe mindre aktivitet på disse områdene i 2012 mens det forventes økt aktivitet på gjødselsområdet.

Det er etablert systemer for å sikre at vi er godt forberedt til møter i regi av EU-kommisjonen. Det skrives kommentert dagorden til de fleste møtene hvor vi deltar, men det er en utfordring at dagsorden og dokumenter til møtene ofte kommer sent. Prinsipielle spørsmål diskuteres i ledergruppen i Regelverksavdelingen før de legges frem for diskusjon og avklaring av matdepartementene i EØS-koordineringsmøtet hver fredag. EØS-koordineringsmøtet tar også opp saker fra CODEX, OIE og IPPC som har særlig relevans for EØS-regelverket.

År	2009	2010	2011
Sum	105	148	115
Ingen regelendring	31	48	5
Regelendring etter frist	41	40	38
Regelendring innen frist	33	60	77

Figur 1: Oversikt over rettsaker tatt inn i EØS-avtalen 2009-2011

Figur 1 viser at andelen regelendringer gjennomført innen frist var vesentlig høyere i 2011 enn i 2009 og 2010. I 2011 ble 67 % av forskriftene gjennomført innen frist mens de resterende ble gjennomført kort tid etter fristens utløp. Ved utløpet av 2011 har Mattilsynet ingen restanser når det gjelder implementering av rettsaker tatt inn i EØS-avtalen.

Prioriterte oppgaver innen EØS-relatert regelverksarbeid

Mange viktige saker har stått på dagsorden i EU i året som har gått. Nedenfor omtales områder der Mattilsynet har brukt mye ressurser for å medvirke til best mulig regelverk for Norge og EØS-fellesskapet.

EU-Kommisjonen har igangsatt revisjon av rammeverket for offentlig kontroll med regelverket for fôr og næringsmidler (kontrollforordningen). Kontrollforordningen er et overordnet rammeverk for Mattilsynets virksomhet, og arbeidet med revisjon av kontrollforordningen har derfor vært fulgt tett. Mattilsynet deltok på alle Kommisjonens arbeidsgruppemøter i 2011. Kommisjonen ønsker å utvide kontrollforordningens virkeområde til å omfatte plantehelse og såvarer. Mattilsynet vil følge nøye med på dette, da planteheslereguleringen ikke er omfattet av EØS-avtalen. I tillegg ønsker Kommisjonen å samle de generelle kontrollbestemmelser og få et felles referansepunkt for offentlig kontroll i matkjeden. Kommisjonen tar sikte på å fremlegge utkast til revidert kontrollforordning høsten 2012.

Arbeidet med ny dyrehesleregulering i EU prioriteres høyt. Mattilsynet har hatt regelmessige møter både med matdepartementene og næringen i løpet av året. Vi har gitt flere skriftlige innspill til Kommisjonen, herunder et nokså omfattende endringsforslag som vi har inntrykk av at Kommisjonen har tatt godt i mot. Vi har hatt oppmerksomhet om å opprettholde og videreføre regler som gjør det mulig å beholde Norges gode dyrehesleregulering, fremhevet at handelskrav ikke må vike for "placing on the market-

bestemmelser”, at det er viktig å opprettholde dagens system med tilleggsgarantier og at krav til smittebeskyttelse på dyreholdet må være en del av forutsetningen for handel. Vi har også arbeidet for å sikre at innlemmingen av fiskehelsedirektivet i dyrehelseforordningen ikke medfører utilsiktede endringer i de relativt nye bestemmelsene om fiskehelse. I tillegg har vi ønsket å forenkle og klargjøre bestemmelsene samt sikre et godt strukturert regelverk. Vi har spilt inn et forslag om at dyreheselloven burde slås sammen med “Food Law” for ytterligere å forenkle og forbedre den rettslige strukturen, i tråd med hva vi har gjort i Norge i Matloven. I et utkast til ny lov er det tatt høyde for de fleste innspillene fra Norge, med unntak av sammenslåing med “Food Law”. Kommisjonen tar sikte på å fremlegge et nytt utkast høsten 2012 sammen med revidert kontrollforordning, ny plantehesellov og ny såvarelov.

Oppfølging av EUs nye dyrevelferdsstrategi var et prioritert område, men etter at arbeidsplanen for strategien ble presentert for medlemslandene i januar, har arbeidet foregått internt i Kommisjonen. Det har derfor vært vanskelig å påvirke strategien direkte. Imidlertid har en av medarbeiderne til Mattilsynet vært med på arbeidet i Kommisjonen som nasjonal ekspert. Strategien blir presentert 19. januar 2012. Vi har også fulgt opp EUs fokus på implementering av forbudet mot tradisjonelle bur til verpehøns, implementering av slaktekylling-direktivet og alternativer til kirurgisk kastrering av gris. I motsetning til mange EU-land har Norge etterlevd burhøns-forbudet innen fristen 1.1.2012. Vi har også bidratt aktivt med norske erfaringer med tiltak for å bedre dyrevelferden ved kastrering av gris.

Det nye forsøksdyrdirektivet er utarbeidet i DG Environment. Norge fikk ikke kjennskap til arbeidet tidnok til å kunne påvirke innholdet. Mattilsynet har imidlertid deltatt aktivt i arbeidet med å utdype forståelsen av direktivets krav for riktig implementering i medlemslandene. Norge deltar også med ekspertise for å utvikle retningslinjer som harmoniserer gjennomføringen av visse krav i direktivet.

Hygieneregelverket revideres løpende. Norsk holdning er å bidra til fortsatt målstyring og mulighet for fleksible løsninger, både innenfor fellesskapsregler og nasjonale bestemmelser. Modernisering av kjøttkontrollen er gitt stor oppmerksomhet i EU. Norge mener at kjøttkontrollen bør bli mer risikobasert og at kontrollen bør gjenspeile helserisikoen i det enkelte land. Vi har fått gjennomslag for norske synspunkter om bruk av kjemiske metoder ved testing av biotoksiner i skjell, noe som reduserer bruk av levende mus. Vi har også fått gjennomslag når det gjelder frysekrav til fisk som skal spises rå (sushi med mer), en sak som har stor betydning for norsk fiskerinæring.

Importen av fiskeagn til Norge stod i fare for å bli stoppet av EUs produktsforordning, men vi oppnådde å få til en overgangsordning som sikret fortsatt import av fiskeagn for lineflåten for 2011-sesongen.

I hele 2011 har det vært arbeidet med å videreutvikle og oppdatere det økologiske regelverket på fôrområdet. Vi har i hele prosessen vært deltagende med både skriftlige innspill og innspill i EU-møtene. Spesielt viktig har det vært å få gehør for viktigheten av å kunne bruke fiskemel som fôr til gris og fjørfe, og også å få framtidig krav til egenprodusert fôr på gården i samsvar med norsk produksjonspraksis. Det foreligger ved årets slutt et utkast til regelverk, som i hovedsak ser ut til å være i henhold til norske interesser og innspill.

På gjødselområdet er EU i startfasen for utvikling av nytt regelverk. Det vil fra 2012 bli oppstart av arbeid gjennom 4 ulike arbeidsgrupper og Norge har blitt tildelt plass i alle 4 gruppene. Mattilsynet har gjennomført et møte med de andre nordiske landene og avklart våre holdninger som grunnlag for et godt samarbeid i denne prosessen.

Påstandsforordningen ble implementert i norsk regelverk i mars 2010. Det pågår et løpende arbeid på europeisk nivå for å fastsette det utfyllende regelverket som påstandsforordningen forutsetter. I 2011 var dette arbeidet hovedsakelig konsentrert om å ferdigstille første del av den såkalte artikkel 13 listen med godkjente helsepåstander. Mattilsynet har gitt innspill til Kommisjonen i denne prosessen. Hovedmålet har vært å bidra til å sikre forbrukerforståelse og unngå villedning. Andre land har hatt sammenfallende synspunkter med Norge og noen av innspillene er blitt tatt hensyn til av kommisjonen.

2.1.2 Deltakelse i CODEX, OIE, IPPC, OIV og OECD

Næringsmidler (CODEX)

Mattilsynet har koordinert og deltatt på 11 møter i Codex Alimentarius (CODEX), nærmere bestemt Kommissjonsmøtet (CAC), analysekomiteen (CCMAS), tilsetningsstoffkomiteen (CCFA), komiteen for pesticidrester (CCPR), kontaminantkomiteen (CCCF), merkekomiteen (CCFL), komiteen for veterinærmedisinrester (CCRVDF), ernæringskomiteen (CCNFSDU), komiteen for import og eksport (CCFICS), hygienekomiteen (CCFH), varestandardkomiteen for fisk og fiskeprodukter (CCFFP) og komiteen for fett og oljer (CCFO).

CCRVDF har i mange år arbeidet med standard grenseverdier for ractopamine i storfe- og svinekjøtt. Ractopamine er en vekstfremmer som er forbudt brukt i EU og Norge av etiske og velferdsmessige grunner, men tillatt brukt i flere andre land. For å få bedre framdrift i arbeidet ble det opprettet et forum under CAC, der Mattilsynet har deltatt i tre møter sammen med Helse- og omsorgsdepartementet. Det ble tross dette ikke oppnådd enighet om verken å vedta eller å forkaste standarden på CAC-møtet i juli 2011.

Av andre temaer nevner vi spesielt engasjementet i CCFO for å utvikle en ny standard for marine oljer. Hensikten med standarden er å etablere felles definisjoner, sammensetninger og kvalitetsfaktorer for marine oljer. Dette er særlig viktig for Norge, siden norske virksomheter står for nærmere 40 % av verdenshandelen med marine oljer. Norge er aktiv bidragsyter i arbeidet og bidro til at omfanget av standarden nå dekker både fisk og skalldyr.

I CCFL har Norge over lang tid vært pådriver for å komme frem til en veiledning for merking av genmodifiserte næringsmidler. Dette arbeidet er nå slutført gjennom vedtakelse av veiledningsdokument på siste CAC-møte. Veiledningen anerkjenner landenes ulike tilnæringsmåter for merking av GM-produkter. I samme møte ble det vedtatt å starte arbeid med å utvikle standard for økologisk akvakulturproduksjon. EU ble pålagt å lage innledende utkast og Norge har bistått i denne prosessen.

Norge er vertsland for Fiskekomiteen i CODEX. Møte i 2011 ble holdt i Tromsø. I komiteen og arbeidsgrupper har det vært viktig for Norge å arbeide for å harmonisere og oppdatere bruk av tilsetningsstoffer, få framdrift i arbeidet med nye analysemetoder for marine biotoksiner, revidere inklusjonsprosedyre for nye arter, utarbeide standard og kode for røkt fisk og kamskjellmuskel og avklare bruken av fiskesertifikat.

Det er her som ellers av stor viktighet å fremme norske synspunkter tidlig i utarbeidelsen av standardene, og vi har derfor deltatt i 15 arbeidsgrupper under ulike Codex komiteer.

Dyrehelse og velferd (OIE)

Mattilsynet har i de senere årene systematisert høringer fra OIE, og hører disse med både næringen og kunnskapsinstitusjonene. I tillegg har vi god kontakt med EU om innspill. Vi har i 2011 for første gang deltatt på Rådsmøter der EU-landene blir enige om sine posisjoner til OIE. Saker hvor Norge ikke har sammenfallende synspunkter med EU har blitt presentert og redegjort nærmere for. Dette skaper forutsigbarhet og tillit. Deltakelsen i Rådsmøtene har også bidratt til å styrke både Norges og EUs gjennomslagskraft i OIE gjennom koordinering i forkant av OIE-generalforsamlingen, der standardene vedtas.

For Norge har flere fiskehelsesaker vært viktige i år. Vi spilte inn og fikk gehør for at visse produkter kunne anses som trygge (såkalt "safe commodities") med hensyn til *Gyrodactylus salaris*, og vi fikk også gehør for at annet dyrehelsepersonell enn veterinærer kan arbeide med helse og velferd hos akvakulturdyr dersom de oppfyller visse vilkår, herunder autorisasjon. Vi er aktive når det gjelder vurderingen av ILA varianten HPR0 og hvorvidt disse funnene skal rapporteres eller ikke. Denne saken er fortsatt ikke avgjort. OIE har i de senere årene arbeidet med standarder på dyrevelferd, men har fortsatt ikke vedtatt en egen hold-standard. Vi deltar aktivt i dette arbeidet og Norge ivrer for at OIE skal vedta noen standarder for hold av produksjonsdyr med tanke på å heve den globale dyrevelferden.

Plantehelse (IPPC)

Arbeidet i IPPC gir oss mulighet til å skape kontakter og innhente viktig informasjon om plantehelsetilstanden i EU som vi ikke har tilgang til direkte fra EU systemet da dette området er utenfor EØS avtalen. I Commission on phytosanitary measures (CPM) ble det gjort endringer i mange gjeldende standarder og drøftet endringer som er under utarbeidelse. Og i både ISPM 7:1997. (Phytosanitary certification system) og ISPM 12:2001. (Phytosanitary certificates) fikk de endringer som EPPO hadde spilt inn (støttet av bl.a. Norge) stort sett gjennomslag.

I EPPO er det gjennom året arbeidet med en rekke standarder om plantesanitære forhold. For Norge er særlig standarden vedrørende furuvednemotode av stor betydning. Skadegjøreren *Agrilus anxius* (skadegjøreren på bjørk) er viktig for Norge, spesielt hvis volumet av bjørkeflis importert fra USA/Canada øker. Etablerings- og skadepotensialet tilsier regulering, og Norge har også bidratt med ekspertuttalelser fra Skog og landskap, men EPPO har foreløpig ikke anbefalt behandlingsmåter for flis og trevirke før mer forskningsdata foreligger.

Under EPPOs Rådsmøte ble det fremmet europeiske kandidater som skal velges inn i ulike posisjoner i IPPC ved CPM møtet våren 2012. Til standardkomiteen ble Hilde Paulsen fra Mattilsynet og en kandidat fra Polen valgt til Europas plasser. Dette er første gang en representant fra Norge har blitt nominert til et slikt verv i EPPO.

Vin (OIV)

I 2011 ble det gitt fullmakt til Sverige til å representere Norge i møtet i eksekutivkomiteen i Paris i mars. Mattilsynet deltok på møtene i eksekutivkomiteen og generalforsamlingen i Montpellier i oktober 2011.

OECD

Mattilsynet deltok på en workshop i Canada om utvikling av guidelines for nedbrytning/forsvinning av plantevernmidler i felt og vurdering av hvor relevante feltforsøk utført i ulike deler av verden er. Utover dette har ikke Mattilsynet funnet å kunne prioritere møtedeltakelse i OECD i 2011.

2.1.3 Arbeid i regi av Europarådet

Arbeidet i Europarådet med hensyn til kosmetikk og matkontaktmaterialer legger vekt på å utfylle det arbeidet som foregår i EU. Viktige saker som har vært diskutert med hensyn til kosmetikk er produkter til barn under 3 år, tatovering og permanent makeup samt samarbeid mellom laboratorier som utfører kjemiske analyser. Norge påtok seg ansvaret å vurdere risiko for resistens ved bruk av azoler i kosmetikk. Viktige saker med hensyn til matkontaktmaterialer har vært metaller og legeringer, fargestoff i plastmaterialer og -gjenstander og lekkasje av bly fra servise til mat. Europarådets resolusjoner kan enten danne grunnlag for videreutvikling av EUs regelverk og/eller danne grunnlag for nasjonalt regelverk som utfyller EUs regelverk. MT har foreløpig ikke hatt kapasitet til å implementere Europarådets resolusjoner som nasjonalt regelverk.

Arbeidet med dyrevelferd er ikke tatt opp igjen av Europarådet. Hvorvidt dette arbeidet vil bli videreført, er ikke avklart.

2.1.4 Oppfølging av WHO/UNECEs protokoll om vann og helse

Et første utkast til nasjonale mål etter artikkel 6 i Protokoll for vann og helse ble forelagt og diskutert med de berørte departementene i oktober 2011. Nytt forslag basert på denne diskusjonen skulle foreligge i løpet av 2011 og diskuteres med relevante organisasjoner. Dette ble gjort, men en del av diskusjonen tas i 2012.

2.1.5 Nordisk samarbeid

Mattilsynet deltar med to representanter i tre av arbeidsgruppene under Nordisk ministerråd for fiskeri og havbruk, jordbruk, næringsmidler og skogbruk (MR-FJLS). Vi deltar på ledernivå og får gjennom dette arbeidet utviklet gode nettverk og bidratt til at det prioriteres og gjennomføres nordiske prosjekter som gir resultater innenfor prioriterte områder.

Nordisk arbeidsgruppe for matforvaltning og forbrukerinformasjon (NMF) har enkelte faste prosjekter som gjennomføres årlig, bl.a. en årlig tilsynskonferanse og en årlig juristkonferanse.

Nordisk arbeidsgruppe for mikrobiologi, dyrehelse og dyrevelferd (NMDD) blir ledet av Norge. NMDD bevilget penger til 4 ulike prosjekter fordelt på de tre fagområdene, herunder Nordisk-baltisk veterinærberedskap, som gjennom flere år har arrangert beredskapsøvelser og seminarer av stor betydning for å sikre dyrehelsen i Norden og Baltikum. Tema for øvelsen høsten 2011 var Afrikansk svinepest, som det har vært flere utbrudd av i Russland nylig. Øvelsen ga mye nyttig erfaring.

Nordisk arbeidsgruppe for ernæring, mat og toksikologi (NKMT) har utarbeidet en ny strategi for 2012-2015. Den nye strategien innebærer at gruppen vil prioritere prosjekter som ser sammenhengen mellom ernæring og toksikologi.

De nordiske CVO-ene møtes en gang i året for å diskutere nordisk samarbeid i EU og OIE samt beredskap, og for å utveksle informasjon om pågående nordiske samarbeidsprosjekter og organisasjonsendringer. I 2011 ble møte avholdt på Færøyene i slutten av august.

I forbindelse med nytt regelverk om bruk av plantevernmidler har det vært konstruktivt samarbeid gjennom en gruppe som arbeider med krav til funksjonstest av sprøyteutstyr.

2.1.6 Regelverksforenkling

Mattilsynet har de siste årene jobbet med å tydeliggjøre og forenkle regelverket på matområdet i størst mulig grad. Dette er også et oppdrag og en forventning fra matdepartementene. I 2009 ble det gjennomført et forprosjekt som identifiserte særskilte utfordringer med regelverket. Dette er blitt fulgt opp enten i det løpende regelverksarbeidet eller gjennom særskilte tiltak hvor en gjennomgår enkelte tema mer helhetlig.

Alle nasjonale godkjenningsordninger er i 2011 gjennomgått og vurdert med tanke på opphevelse, og det er utarbeidet en egen rapport fra arbeidet, jf. rapport fra fase 2 i prosjekt nasjonale godkjenningsordninger. En samlet fremstilling av resultatene fra prosjektet nasjonale godkjenningsordninger vil bli presentert primo 2012.

Arbeidet med å vurdere kompetansekravene i regelverket ble igangsatt som et prosjekt i 2011. Prosjektet har gått igjennom de eksisterende kompetansekravene i regelverket, og gjort en første vurdering av disse. Prosjektet har videre sett på en ny struktur for utvikling av fremtidige kompetansekrav i regelverket. Dette skal det arbeides videre med i 2012 før det gis en anbefaling om hvordan dette mest hensiktsmessig bør reguleres.

Mattilsynet har forbedret og forenklet regelverket om merking og registrering av svin, småfe og storfe. Blant annet er kravet om å merke svin som overføres til en ny driftsenhet med et ekstra merke blitt opphevet. Det samme er godkjenningsordningene for øremerker, driftsenhetsregister og helsekort til svin.

Det er innført nye regler for alle som reiser inn til Norge med hund, katt og ilder. Den viktigste forenklingen er at man slipper å plassere dyrene sine i karantene dersom man har vaksinert dyrene mot rabies og har alle dokumenter i orden.

Ny forskrift som implementerer transportforordningen med nasjonale tilleggsbestemmelser for landdyr og ny nasjonal forskrift om ikke-kommersiell transport av landdyr er hørt. Arbeidet har foregått gjennom flere år og bestod i rydding og forenkling. Målet var å gjøre dette komplekse regelverket, som består av både en forordning og nasjonalt tilleggsregelverk, mer tilgjengelig for brukerne. Alle utfordringer er imidlertid ikke løst, da enkelte ligger i selve forordningsteksten.

Forslag til ny nasjonal forskrift om bekjempelse av lakselus er sendt til FKD for klarering før høring. Arbeidet har bestått i å slå sammen forskrifter og minske behovet for soneforskrifter gjennom enda tydeligere og mer målrettede krav til virksomhetene.

Det har vært arbeidet med endringer i forskrift om floghavre, og disse blir sendt på høring tidlig i 2012. Dette rydder i ansvarsforhold mellom kommuner, fylkesmenn og Mattilsynet samtidig som blant annet reglene i forbindelse med import gjøres enklere.

Forberedelse av ny forskrift for plantevernmidler pågår. Forslaget innebærer å erstatte dagens 4 forskrifter vedrørende omsetning og bruk av plantevernmidler med en ny forskrift, og samtidig implementere EUs regelverk for godkjenning av plantevernmidler. Et utkast ble sendt til Landbruks- og matdepartementet i januar 2012 slik at forskriften kan sendes på høring i begynnelsen av 2012.

Reglene for sertifikatkrav ved import av planter er omarbeidet slik at de blir i tråd med ISPM15. De nye kravene trer i kraft 1. februar 2012.

Fiskekvalitetsforskriften har vært gjenstand for en omfattende revisjon. Et viktig hensyn har vært å fjerne alle hygienebestemmelser. Forslag til revidert forskrift vil bli sendt FKD i første halvår 2012.

2.1.7 Annen regelverksutvikling

Mattilsynet er i rute med arbeidet med utfyllende eller strengere bestemmelser i rettsakter på områder som gir nasjonale handlingsrom. Dette gjelder bl.a. arbeidet med å implementere EUs nye avlivningsforordning og slaktekyllingdirektivet.

Mattilsynet har startet arbeidet med å implementere EUs nye forsøksdyrdirektiv i en ny forskrift om forsøk med dyr. Samtidig vil en gå igjennom denne forvaltningen på bakgrunn av de erfaringene en har. En arbeidsgruppe med deltakelse fra Mattilsynet og Forsøksdyrutvalget leverte en delt innstilling om ny tilsynsmodell. Det vil arbeides videre med å utarbeide et forslag til forskrift og tilsynsmodell på dette området i 2012.

Arbeidet med å utvikle forskrifter som oppfølging av den nye dyrevelferdsloven fortsatte i 2011. Vi vil fremheve arbeidet med forskrift om overtredelsesgebyr. Dette har vært et større utredningsarbeid og arbeidet med forskriftsutkastet fortsetter i 2012. Overtredelsesgebyr vil være et nytt virkemiddel for Mattilsynet.

Mattilsynet har sendt Landbruks- og matdepartementet en anbefaling om å avvike den offentlige stevneveterinærordningen og erstatte nåværende forskrift om stevneveterinær ved trav- og galopplop med en konkurranseforskrift. Dette vil innebære at tilsynet på dette området kan organiseres på samme måte som annet tilsyn på Mattilsynets ansvarsområde. Landbruks- og matdepartementet har bedt Mattilsynet om ytterligere vurdering av ivaretagelsen av kompetanse og habilitet dersom det overlates til organisasjonene å ha egne stevneveterinærer.

Mattilsynet har utredet behovet for å regulere akupunktur utført av personell uten veterinærautorisasjon. På bakgrunn av manglende utdanningstilbud på tilstrekkelig høyt nivå og lovforbud mot at andre enn veterinærer kan utføre nåleakupunktur på dyr på selvstendig grunnlag, har vi anbefalt at denne aktiviteten ikke reguleres særskilt. Landbruks- og matdepartementet har bedt om ytterligere utredning.

Mattilsynet har sendt Landbruks- og matdepartementet en anbefaling om å forskriftsfeste en "positivliste" for hold av herptiler. Departementet har sagt seg enig i at det er grunnlag for å lempe på gjeldende forbud mot slike dyr. Mattilsynet har basert positivlisten på en VKM-rapport og arbeider med et forskriftsutkast. Mattilsynet har bl.a. dialog med Direktoratet for naturforvaltning om dette.

Utkast til forskrift om godtgjørelse til veterinærer for nødhjelp til dyr er sendt til Landbruks- og matdepartementet for fastsettelse etter høring. Godtgjøringen er lovbestemt, men uten en forskrift som regulerer beløpets størrelse og innhold i kravet har det vært utfordrende å håndtere kravene på en enhetlig måte uten urimelig høye utbetalinger.

Forskrift om hold av pelsdyr ble fastsatt i 2011 etter et omfattende arbeid med utvikling av nytt regelverk for en type dyrehold som har hatt stor oppmerksomhet fra dyrevernorganisasjoner og media.

Arbeidet med regelverk for import av tømmer og trelast er så vidt påbegynt ved at det er sendt risikovurderingsbestillinger til VKM. Selve regelverksarbeidet vil bli igangsatt når VKM har avgitt en risikovurdering om skadegjørere på området.

Mattilsynet arbeider med en nasjonal bekjempelsesforskrift parallelt vårt engasjement i utarbeidelsen av den nye dyrehelse-loven i EU. I den forbindelse mottok Mattilsynet i desember 2011 en rapport om risikoklassifisering av sykdommer og agens fra VKM. Småfesykdommen artritt-encefalitt (CAE) ble oppgradert til B-sjukdom. Formålet med denne oppgraderingen er å ivareta den gode statusen om er oppnådd for denne sykdommen og å fortsette arbeidet med å nå målet om å bli fri sykdommen i Norge.

Påvisningen av revens dvergbendelorm i Sverige skapte utfordringer i 2011. Parasitten kan ha både hunder og katter som vert. Dvergbendelormen er ufarlig for hunder og katter, men den kan forårsake svært alvorlig sykdom hos mennesker. Ny forskrift om behandling mot dvergbendelormen for hund og katt som passerer grensen fra Sverige ble fastsatt våren 2011. Dette beskyttelsestiltaket skaper visse komplikasjoner til annet EU-regelverk og Mattilsynet vil følge opp dette i 2012.

Det ble i 2011 arbeidet med prinsippene for ny forskrift om melding av sykdom hos landdyr. Utkast til forskrift vil bli oversendt Landbruks- og matdepartementet i 2012.

Arbeidet med å forenkle regelverket om radioaktivitet i mat og å vurdere om grenseverdier og målerutiner bør endres pågikk i 2011 og vil bli videreført i 2012. Mattilsynet vurderer også om det norske regelverket i større grad skal være sammenfallende med reguleringen i EU.

I forbindelse med revisjon av drikkevannsforskriften har det vært arrangert møter med næring, interesseorganisasjoner og interne aktører for å kartlegge status på området. Det er viktig å få en felles forståelse av utfordringene før endringsforslagene utarbeides. Arbeidet vil fortsette i 2012.

Mattilsynet har sendt et innspill til Fiskeri- og kystdepartementet der vi på bakgrunn av en konsekvensvurdering frarår at det blir forskriftsfestet krav om bruk av lusefilter i brønnbåter og fiskeslakterier.

Mattilsynet samarbeider med andre relevante myndigheter om å revidere regelverket om organisk gjødsel slik at regelverket tilpasses nye utfordringer innen miljø og avfallshåndtering, gir bedre brukerforståelse og klargjør ansvarsforhold.

Mattilsynet skal vurdere sertifiseringsordningene for såvare, settepotet og hagebruk. Dette arbeidet vil bli sette i sammenheng med EUs arbeid med å revurdere regelverket på dette området.

Mattilsynet har startet arbeidet med å rydde i legemiddelregelverket, herunder forskriftsfeste krav til medhjelpers tilføring av legemidler til dyr.

Implementeringen av den nye forordningen på kosmetikkområdet er forsinket. Dette skyldes først og fremst spørsmålet om hvordan Norge skal kunne opprettholde nåværende beskyttelsesnivå med hensyn til anvendelse av farmakologisk aktive stoffer i kosmetikk. Endringen av klassifiseringen av legemidler og legemiddelingredienser som Legemiddelverket er i ferd med å slutføre, har betydning for vår mulighet til å regulere bruken av visse farmakologisk aktive stoffer i kosmetiske produkter. I skrivende stund har Norge en høyere forbrukerbeskyttelse med hensyn til flere farmakologisk aktive stoffer enn EU. I forbindelse med implementering av den nye kosmetikkforordningen er det avklart med Helse- og omsorgsdepartementet at Mattilsynet skal arbeide for å videreføre denne forbrukerbeskyttelsen. I 2011 har MT derfor utarbeidet forenklede "risikoprofiler" for aktuelle stoffer (ca. 80) for å få frem et vitenskapelig grunnlag for å vurdere en videreføring av dagens beskyttelsesnivå.

Arbeidet med matkontaktmaterialer har i 2011 vært fokusert rundt kjøkkenredskaper i melamin og polyamid plast importert fra Kina/Hong Kong, plastforordningen og forbudet mot bruk av Bisfenol A i tåteflasker til barn. I tillegg har Kommisjonen startet arbeidet med å revidere regelverket for keramikk i kontakt med matvarer. Norges har i dag strengere regler enn EU på keramikkområdet, og dette har blitt spilt inn i diskusjonen i EU.

Tilsetning av stoffer som har ernæringsmessig eller fysiologisk effekt i næringsmidler er ikke spesifikt regulert i Norge eller EU. Etter at praksis for klassifisering av legemidler på bakgrunn av funksjon ble endret i 2008, er en barriere mot omsetning av potensielt helseskadelige produkter fjernet. EU-kommisjonen har uttalt at de ikke har intensjoner om at området skal reguleres uttømmende på EU-nivå, og flere land har valgt å regulere området nasjonalt. Mattilsynet har derfor startet arbeid med å vurdere et eventuelt nasjonalt regelverk for bruk av andre stoffer i næringsmidler.

Nøkkelhullmerking

Revisjon av nøkkelhull-forskriften er startet opp i samarbeid med Helsedirektoratet og myndighetene i Sverige og Danmark. Revisjonsarbeidet vil ta hensyn til erfaringer fra tilsynet og næringen. Norge vil lede revisjonsarbeidet i 2012.

Mattilsynet deltar i Helsedirektoratets arbeid med å vurdere om nøkkelhullmerking skal utvides til å omfatte serveringssteder. Arbeidet tar utgangspunkt i ordningen som gjelder i Sverige. Danmark har innført en lignende ordning fra 1.1.2012. Mattilsynet og Helsedirektoratet har hatt dialog med bransjen gjennom bransjeorganisasjonene i arbeidet. Foreløpig vurdering om å videreføre Nøkkelhullet til kiosk- og serveringsmarkedet ferdigstilles februar/mars 2012.

Samhandling med andre etater

Mattilsynet har i løpet av året samhandlet godt med Direktoratet for naturforvaltning (DN) i oppfølgingen av høringen av ny forskrift om innførsel av fremmede arter i henhold til naturmangfoldloven. Høringsutkastet omfattet mange forhold som reguleres av Matloven og EØS-avtalen, og det var nødvendig å klargjøre grensesnittet mellom forvaltningsområdene til Mattilsynet og DN. Det er også lagt et godt grunnlag for tilsvarende samarbeid på planteområdet. Det er forøvrig et løpende samarbeid med DN på områdene GM og såvarer, og nå også utvidet til problemstillinger i forbindelse med organisk gjødsel.

Mattilsynet samhandler godt med Legemiddelverket, bl.a. om rydding og forenkling av regelverket for veterinære legemidler, og med Fiskeridirektoratet om felles regelverk innen akvakultur.

Mattilsynet har i gjennomgangen av transportregelverket også hatt samarbeid med Vegdirektoratet om godkjenning av transportmidler for landdyr.

Mattilsynet har arbeidet for å få til et samarbeid med KLIF på gjødselsesområdet hvor KLIF har kompetanse om ulike forurensende stoffer som kan bli tilført gjennom organisk gjødsel. Arbeidet med dette fortsetter i 2012.

Vi har hatt et konstruktivt samarbeid med Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap om mineralgjødsel. Dette ble ekstra viktig i 2011 som følge av terroranslaget mot regjeringsbygningen 22 juli.

Helsedirektoratet har fått i oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet å vurdere behov for ytterligere restiksjoner på markesdføring av mat og drikkevarer rettet mot barn og unge i Norge. Mattilsynet har deltatt i arbeidsgruppen sammen med flere andre

direktorater og vært særlig involvert i diskusjoner rundt avgrensning av "usunne matvarer.

Mattilsynet samarbeider med Statens strålevern for å utvikle enklere regelverk på radioaktivitet hvor det klart fremkommer hvem som har ansvar for ulike tiltak og kontroll.

2.2 Kommunisere og veilede

Informasjon og kommunikasjon er ett av flere virkemidler for å oppnå Mattilsynets mål. Kommunikasjonen skal være preget av åpenhet og dialog med innbyggere, næringsliv, organisasjoner og annen offentlig virksomhet. Mattilsynet legger vekt på å oppfylle intensjonen i den statlige kommunikasjonspolitikken, hvor demokrati, åpenhet og medvirkning er grunnleggende verdier.

En viktig prioritering innen kommunikasjon og veiledning var også i 2011 en mer tilgjengelig og brukerrettet informasjon til Mattilsynets brukere på web. Det flerårige arbeidet med å oppgradere våre nettløsninger ble videreført. Nye matportalen.no ble lansert i første tertial 2011, og arbeidet med å oppgradere mattilsynet.no ble påbegynt med sikte på oppstart av hovedprosjektet 1. januar 2012.

2.2.1 Åpenhet

I sin kommunikasjon med innbyggerne skal Mattilsynet være en åpen, tydelig og tilgjengelig etat.

For å øke omverdenens kunnskap om tilstanden på Mattilsynets forvaltningsområde og innsyn i hvordan myndigheten utøves, offentliggjør Mattilsynet viktige resultater av tilsynsaktiviteten for allmennheten. Offentliggjøringen skjer både via Mattilsynets egen hjemmeside og via Matportalen. Meldingene plukkes ofte opp av media, som videreformidler innholdet. I tillegg til å informere allmennheten om våre aktiviteter, gir dette også omverdenen økt kunnskap om regelverket. Videre mener Mattilsynet at offentliggjøringen har en preventiv effekt overfor dem som vurderer å unnlate å følge gjeldende regelverk.

Mattilsynets nettsider er hovedkanalen for ekstern informasjon. I tillegg kontakter vi i noen tilfeller selv media for å få publisert informasjon til målgruppene i aktuelle saker, slik at forbrukerne settes i stand til å ta informerte valg.

Eksempler fra 2011:

Artikler/egensaker som kom på trykk:

- Derfor må du vaksinere kjæledyret (i forbindelse med Verdens rabiesdag): 40 aviser
- Steriliser katten nå (om løskattproblematikk): 25 aviser
- Ikke etterlat hunden i varm bil: 50 aviser
- Dyr er ikke julegaver: 6 aviser
- Artikkel: Om hvorfor Mattilsynet ikke varsler beiterestriksjoner likevel, utsalg av egen nettmelding: 20 aviser

Kronikker:

- Kronikk: Er Dyrepoliti en god ide? 35 aviser
- Kronikk: Varsel om beiterestriksjoner: 14 aviser
- Kronikk: Utdyping om hvorfor Mattilsynet varsler beiterestriksjoner: 9
- Kronikk om dyrepoliti- egen versjon for VG

Diverse:

- Fagblader: Artikkel om matmerking i "Mat og helse"
- Fagblader: Artikkel om Nøkkelshullmerket
- Gjestekommentar i kjøttbransjens fagblad: 1 (om bruk av skjønn)
- Tilsvar lederartikkel i Vårt Land om parabener i kosmetikk/hudprodukter: 1

I 2011 ble det laget en utvidet språkplakat med skrivetips om hvordan Mattilsynet bedre kan nå fram til mottakeren med et enklere og mer tydelig språkbruk

I forbindelse med oppgraderingen av maportalen.no, er det lagt vekt på å øke nynorskandelen på portalen. Syv etater bidrar med artikler, og totalt er nå 109 av 836 artikler på portalen på nynorsk. Nynorskandelen av Mattilsynets egne artikler på portalen er 18,3 prosent. Mattilsynet oppfordrer jevnlig de andre bidragsyterne til å levere artikler på nynorsk.

Mattilsynets pressevakt er etablert for å kanalisere flest mulig mediehenndelser til ett telefonnummer, slik at behandlingen blir mer oversiktlig og enhetlig, samtidig som pressen får kvalifisert hjelp til å finne riktige kontaktpersoner i tilsynet. Det ble registrert 501 henvendelser til pressevakttelefonen i 2011. Dette er en liten nedgang fra året før, da det var 543 henvendelser. I tillegg til pressehenvendelser til pressevakten, går en rekke henvendelser direkte til våre distrikts- og regionkontorer og til saksbehandlere ved hovedkontoret.

I 2011 var Mattilsynet gjenstand for om lag like mange medieomtaler som foregående år. Også 2011 var et år uten de store, landsdekkende hendelsene. Den saken som engasjerte media mest i 2011 skjedde utenfor våre landegrenser, nemlig EHEC-utbruddet i Tyskland. Månedsskifte mai-juni ble en hektisk periode for enkelte av våre medarbeidere som måtte håndtere opp til 50 pressehenvendelser daglig, samtidig som de skulle spore eventuell smitte til Norge. Tidligere på året hadde Folkehelseinstituttet erklært nasjonalt utbrudd av Yersinose. Sporingsarbeidet endte med at Bama trakk tilbake en rekke salatblandinger. Dette medførte også mye medieomtale.

Tabell 2 *Antall registrerte medieoppslag med omtale av Mattilsynet 2009–2011*

	2009	2010	2011
Antall registrerte medieoppslag med omtale av Mattilsynet	21 793	16 350	15 795

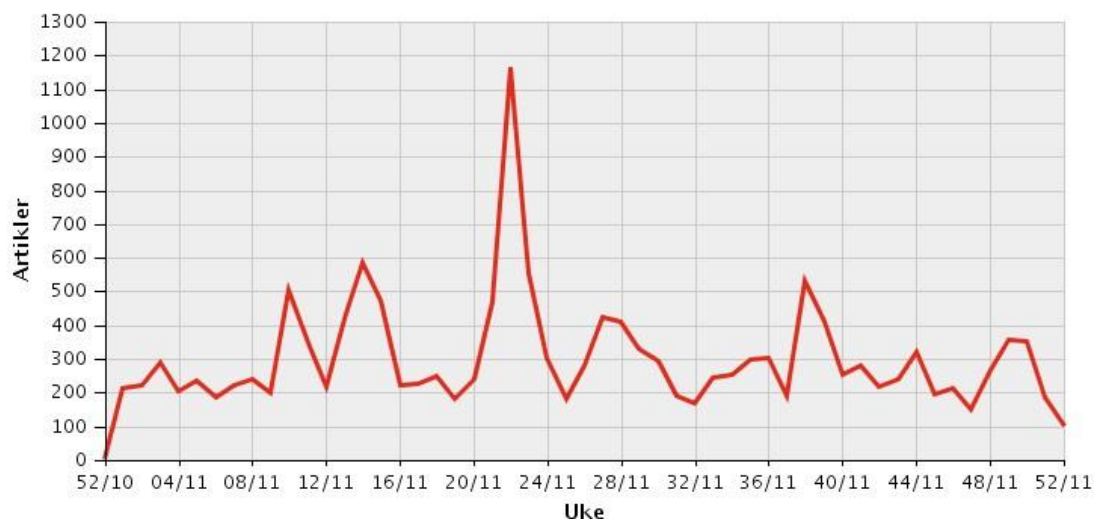
Jordskjelvet og den påfølgende tsunamien som rammet Japan førte til lekkasje ved atomkraftverket i Fukushima. Dette var langt unna Norges grenser, men muligheten for at bestrålt mat skulle havne i Norge ble tatt opp i media.

Medieinteressen rundt oppdrettsanlegg og fiskehelse var gjennomgående høy gjennom hele året, med spesiell oppmerksomhet rettet mot lakselus og Pancreas Disease (PD).

Da det i september og oktober ble påvist rabies på rev og reinsdyr på Svalbard, var det naturlig nok en del lokal medieinteresse. Da NRK og TV2 også fikk videoopptak av smittet rein som ble avlivet og destruert, var det i en kort periode også en stor riksmadiesak.

Mattilsynets håndtering av beitetap og varsel om mulige beiterestriksjoner for 2012, genererte en lang rekke saker i pressen. Utspillene fra Mattilsynet førte også til debatt i spaltene, samt en rekke nyhetsinnslag.

Saker om dyretragedier/vanskjøtsel av dyr genererer mange medieoppslag. Pressen har lav terskel for dette området, og man benytter ofte kilder som tar til orde for et eget dyrepoliti. Også i 2011 har pelsdyr vært på agendaen, men dette året har det dreid seg mer om politikk enn Mattilsynets tilsynsarbeid.

Figur 2: Grafen viser antall medieoppslag per uke der «Mattilsynet» er omtalt. Toppen i uke 22 handler om EHEC-utbruddet i Tyskland. Dette utbruddet fikk et ekstra «løft» når vi la ut nettmelding om at agurker fra den mistenkte Spanske produsenten også var innført til Norge.

Mattilsynet mottar et stort antall e-posthenvendelser til matportalen.no og til redaksjonspostkassen på mattilsynet.no. E-post er en viktig kanal for informasjon og veiledning.

Tabell 3 Antall e-post-henvendelser på matportalen.no og mattilsynet.no 2009–2011.

	2009	2010	2011
Antall e-posthenvendelser på matportalen.no	882	990	476
Antall e-posthenvendelser til redaksjonspostkassen på Mattilsynet.no	2 534	2 868	2 544

Redaksjonen bak Matportalen.no registrerer at antall henvendelser på e-post er halvert etter at portalen ble relansert med nytt design, ny struktur og enklere språk i april 2011. Dette viser at presentasjon og tilrettelegging av informasjon på web har mye å si for antall spørsmål som kommer inn til Mattilsynet. Et av målene med oppgraderingen av mattilsynet.no, er å få ned antallet unødvendige henvendelser – dvs. henvendelser med spørsmål om tema som kan besvares på web.

2.2.2 Medvirkning

Mattilsynet skal ta berørte innbyggere med på råd og involvere dem i virksomheten.

Det foregår en utstrakt dialog mellom Mattilsynet og omverdenen vedrørende regelverksutvikling. I 2011 ble 49 høringer publisert på mattilsynet.no. Under menyen "Regelverksutvikling" på mattilsynet.no informeres det fortløpende om alt regelverksarbeid som Mattilsynet er involvert i. Førstesiden til «Regelverksutvikling» på mattilsynet.no hadde 16.157 besøk i 2011.

Mattilsynet har etablert en god dialog med viktige interessentgrupper på forvaltningsområdet, bl.a. for å bidra til at forvaltningen baseres på et best mulig grunnlag. I 2011 foregikk denne dialogen i fire strategiske fora, hvor representanter fra forvaltningens støtteorganisasjoner og næringen på fagområdene kjøttproduksjon, dyrehelse, fiskehelse og plantehelse har deltatt. Foraene er rådgivende, og på møtene diskuteres aktuelle saker av strategisk betydning for Mattilsynets forvaltning. Både Mattilsynet og næringen får innspill og tilbakemeldinger på overordnet plan.

I 2011 ble omnibusundersøkelser¹ brukt for å undersøke befolkningens kunnskap og holdninger til Mattilsynets arbeid med dyrevelferd. Etter utprøving i 2010, mener Mattilsynet omnibusundersøkelser er en egnet metode for å få rask tilgang til informasjon om publikums holdninger til bestemte tema. Slik informasjon er et viktig grunnlag for å vurdere hvordan kommunikasjonsmessig utfordrende saker bør håndteres. Stab kommunikasjon vurderer å inngå en rammeavtale med en leverandør, for å ta virkemiddelet mer systematisk i bruk.

I 2011 gjennomførte Mattilsynet 31 spørreundersøkelser ved hjelp av Questback. De fleste av disse var evalueringer av kurs, seminar og lignende, både internt og eksternt, og brukes som grunnlag for forbedringsarbeid. Det ble også gjennomført enkle personalundersøkelser for å undersøke de ansattes tilfredshet.

Mattilsynets Questback-lisens ble i 2011 også brukt til å gjennomføre en større brukerundersøkelse med matproduserende bønder i Rogaland og Agder. Hensikten med undersøkelsen var å lære mer om hva bøndene synes om Mattilsynet og den jobben som gjøres. Det planlegges å gjennomføre tilsvarende brukerundersøkelse mot andre viktige brukergrupper.

I 2011 har stab kommunikasjon kravspesifisert og anskaffet en større brukerundersøkelse som skal gjennomføres i januar/februar 2011. Tema for undersøkelsen er "kommunikasjon på tilsyn". Ca. 3.000 tilsynsobjekter skal spørres om hva de synes om møtet med Mattilsynet, skriftlig informasjon, tilsynsrapporter etc.

2.2.3 Nå alle

Mattilsynet skal sørge for at relevant informasjon når frem til alle berørte.

Nettstedene mattilsynet.no og matportalen.no er hyppig besøkt. Besøket på de to nettstedene holder seg relativt konstant.

Tabell 4 Antall besøk på mattilsynet.no og matportalen.no i 2009–2011

	2009	2010	2011
Antall besøk på matportalen.no	687 600	725 639	713.308
Antall besøk på mattilsynet.no	754 044 ²	1 067 219	1 192 577 ³

Mattilsynet.no er en betydelig nyhetskanal med over 9.000 innmeldte nyhetsabonnenter, en økning på om lag 2000 abonnenter det siste året. I tillegg er mattilsynet.no også en viktig inngangsportaler til blant annet Mattilsynets skjematjenester, gjeldende regelverk og kontaktinformasjon, deriblant varslingsknappen (varslings av

¹ Regelmessige undersøkelser hvor flere oppdragsgivere kan stille sine spørsmål i samme spørreskjema

² Tallet omfatter bare 9 ½ måneder pga. teknisk driftsavbrudd for statistikkverktøy i januar-mars

³ Det reelle tallet vil være noe høyere pga. teknisk driftsavbrudd for statistikkverktøyet i august.

dyrelidelser og matforgiftning). Nettstedet er ikke vesentlig teknisk fornyet siden 2005, og har i dag flere svakheter. Arbeidet med å fornye nettstedet ble igangsatt i 2011, og teknisk utvikling starter i januar 2012.

Da revens dvergblendelorm ble påvist i Sverige førte det til endrede regler for reise med dyr til Sverige. Innhold som dreier seg om import, eksport og reise med dyr, og da spesielt til og fra Sverige, er de desidert mest leste sidene på mattilsynet.no.

Mattilsynets nettsider om dyrevelferd er oppgradert i løpet av 2011. Det er skrevet en rekke nye, informative saker som gir publikum bedre innsikt i hvordan Mattilsynet arbeider med saksområdet, og hva som er vårt oppdrag og våre begrensninger.

Matportalen.no ble lansert i ny drakt i 2011. Dette har ført til en brukervennlig og innbydende løsning. Nynorskandelen er også hevet.

I forbindelse med fornyelsen av matportalen.no i 2010 startet Mattilsynet en forsiktig bruk av sosiale medier (Twitter og Facebook). Utprøvingen fortsetter i 2012, og effektene og ressursbruken vurderes fortløpende i sammenheng med mattilsynet.no-prosjektet, som skal ferdigstilles innen årsskiftet 2012/13.

I 2011 deltok Mattilsynet med egen stand på messen AquaNor i Trondheim. Messen samler oppdrettsnæringen og forskingsinstitusjoner fra hele verden, og er en av de viktigste internasjonale møteplassene for aktører med tilknytning til oppdrett. Mattilsynets stand var godt besøkt, og ga derved anledning til dialog med et betydelig antall representanter for viktige målgrupper. I tillegg deltok rådgivere fra MT på diverse workshops og foredrag.

Mattilsynet skal aktivt og i tide gi informasjon om rettigheter, plikter og muligheter til aktuelle målgrupper. Oversikten nedenfor viser en oppsummering av antall besøk/visninger på nettsiden Regelhjelp.no.

Tabell 5 *Utvikling i antall besøk/visninger på Regelhjelp.no (utvalgte kategorier) i 2009–2011*

	2009	2010	2011
Antall besøk/visninger på Regelhjelp.	3484/4012	2566/3738	2676/3846

2.2.4 Helhet

Mattilsynets kommunikasjon skal oppleves enhetlig og samordnet.

Matportalen.no har som mål å sette forbrukerne i stand til å ta informerte valg om sunn og trygg mat og fysisk aktivitet. Nettsiden presenterer informasjon fra matforvaltningen på en helhetlig og samordnet måte overfor forbrukerne. Sju etater bidrar med relevant forbrukerinformasjon på dette nettstedet, og arbeidet koordineres av Mattilsynet.

Mattilsynet legger vekt på å informere departementene tidlig ved hendelser eller i andre sammenhenger der departementene har behov for å bli informert. Mattilsynet deltar i alle fora for samarbeid om kommunikasjon under de tre eierdepartementene.

Internt i Mattilsynet er ansvaret fordelt slik at saksansvarlig, dvs. den som har ansvar for å oppnå resultater på et område, også har ansvaret for ekstern kommunikasjon om saken. For å legge til rette for enhetlig og helhetlig kommunikasjon er det etablert et internt kommunikasjonsforum. Det kommunikasjonsfaglige samarbeidet mellom hovedkontoret og regionene fungerer godt, også under hendelser. Innspill fra kommunikasjonsforumet er grunnlaget også for Mattilsynets utsendelse om ukentlig status for kommunikasjon til LMD, FGD og HOD.

Stab kommunikasjon gjennomførte i 2011 medietreningskurs i flere regioner. Rundt 100 personer deltok på kursene. Dette er et tiltak for å gjøre mediehåndteringen i Mattilsynet mer enhetlig.

Matvaretabellen

Arbeidet med vedlikehold og utvikling av Matvaretabellen ivaretas i en arbeidsgruppe med deltagere fra Mattilsynet, Helsedirektoratet og UiO. I 2011 har arbeidet hovedsakelig dreid seg om forberedelser til lansering av en ny versjon av tabellen. Dette skal skje i mars 2012. Matvaretabellen vil da få forbedret design og funksjonalitet, og det vil også bli inkludert nye matvarer. I tillegg blir den nye løsningen tilgjengelig på nettbrett, og matvaredataene som ligger til grunn for tabellen skal gjøres tilgjengelig på Fornyings- og administrasjonsdepartementets datahotell (www.data.norge.no).

Besøket på Matvaretabellen er økende, og i 2011 var det ca. 280.000 besøk på nettsiden, og ca. 2 000 000 millioner oppslag av matvarer. Trolig vil omleggingen av tabellen føre til langt flere besøk i 2012.

Tabell 6 *Utvikling i antall besøk på Matvaretabellen 2009–2011*

	2009	2010	2011
Antall besøk på Matvaretabellen	167.323	202.489	279.485
Antall sidevisninger på Matvaretabellen	2 013 607	2 077 746	2 047 289

Mat på Data er et kostberegningssystem som forbrukerne kan laste ned på egen PC eller server. Det brukes av mange skoler og andre utdanningsinstitusjoner. Programmet er gammelt og fungerer ikke på alle maskiner. Mattilsynet har ikke hatt mulighet til å oppgradere programmet.

2.3 Tilsyn

2.3.1 Antall tilsyn og ressursbruk på tilsyn

Mattilsynet har i 2011 endret intern registreringsmetode fra manuell rapportering til å ta ut rapporter direkte fra fagsystemet MATS. Dette har også gjort at vi har fått større tilfang på registrerte saker samt en mer enhetlig måte å telle tilsyn på. Derfor vil tallmaterialet for 2011 ikke være direkte sammenlignbart med tallene fra 2009 og 2010.

Tabell 7 *Antall gjennomførte tilsyn og registrert tidsbruk til utøvende tilsyn 2009-2011*

	2009	2010	2011
Sum antall gjennomførte tilsyn	61 118	55 450	55 863
• Antall gjennomførte tilsyn ute hos bedriften	-	-	47 486
• Antall gjennomførte tilsyn på bakgrunn av dokumenter og registre	-	-	8 377
Registrert tidsbruk for utøvende tilsyn (årsverk)	490	505	508

Hovedprioriteringene har vært på områdene

- Drikkevann
- Dyrevelferd
- Fiskehelse

Disse er bestemt på grunnlag av status for effektmålene våre, synliggjort i overordnet risikokart. Målet var å opprettholde ressursbruken på disse områdene til tross for reduksjon i bemanningen og driftsbudsjett for øvrig.

Tilsynet prioriteres i tillegg gjennom nasjonale og regionale tilsynsprosjekter. Valg av nasjonale tilsynsprosjekter gjøres på bakgrunn av langtidsplan for tilsyn. Langtidsplan for tilsyn skal sikre tilstrekkelig tilsynsfrekvens på alle områdene vi fører tilsyn med. Valg av regionale tilsynsprosjekter og andre regionale prioriteringer gjøres på grunnlag av regional kartlegging av risiko knyttet til våre effektmål.

2.3.2 Drikkevann, dyrevelferd og fiskehelse

2.3.2.1 Tilsyn og tidsbruk på de tre prioriterte områdene

Tidsbruken på hovedprioriteringene har økt på bekostning av tilsyn med næringsmidler. For drikkevann holder antall tilsyn seg stabilt, mens tidsbruken øker. Det må ses i sammenheng med at aktiviteten gjennomgående er dreid fra tilsyn ute hos virksomheten til mer arbeid med kommuneplaner m.v.

Tabell 8 Hovedprioritering av tilsyn i 2011 – antall tilsyn og antall årsverk 2009-2011

Prioritert område	Antall tilsyn			Tidsbruk (ÅV)		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Drikkevann	1 588	1 655	1 617	19,8	22,2	26,1
Dyrevelferd ⁴	9 713	9 032		⁵	24,2	39,5
Fiskehelse	1 833	1 706	2 536		33,1	34,3

Tabell 9 viser fordeling av antall tilsyn og saksbehandling.

Tabell 9 Hovedprioritering 2011 – fordeling av antall tilsyn og saksbehandling i 2011.

Prioritet område	Tilsyn ute hos bedrift	Tilsyn på bakgrunn av dokumenter og registre	Saksbehandling
Drikkevann	1 364	253	3 403
Fiskehelse	2 205	331	542

2.3.2.2 Drikkevann

Arbeid tilknyttet tilsyn med vannforsyningsanlegg omfatter både tradisjonelt tilsyn, innrapporteringer, meldinger, godkjenninger og samarbeid med andre myndigheter. Utfordringene for å få et godt og trygt drikkevann er knyttet til mange forhold, hvor råvannskvalitet, kildesikring, vannbehandling, kompetanse og kvaliteten på infrastrukturen er vesentlige. Måloppnåelsen om trygt drikkevann er derfor avhengig av mange ansvarlige aktører.

Det har vært gjennomført internt drikkevannskurs der tema har vært ledningsnett. Intensjonen med kurset har vært å gi bakgrunnskunnskap for tilsynskampanjen på ledningsnett som gjennomføres i 2012, da ledningsnett ansees som en meget sårbar del av vannforsyningssystemet.

Veilederen til drikkevannsforskriften er oppdatert. Det er dessuten utarbeidet et system for risikoklassifisering av vannforsyningssystem i MATS, som er under utprøving.

Tilsyn med vannforsyningssystem på kontinentalsokkelen ble delegert til Fylkesmannen i Rogaland fra 1. januar 2012. Retningslinjer for dette tilsynet er under arbeid.

⁴ Tall for 2011 har vi ikke klart å skaffe

⁵ Tidsbruk eksplisitt på fiskehelse og dyrevelferd ble ikke registrert i 2009.

Arbeidet med nasjonale mål iht. *Protokoll for vann og helse* forventes ferdigstilt i 2012.

121 vannforsyningssystem fikk pålegg om tvangsmulkt, hvorav 29 blitt ilagt som følge av avvik fra drikkevannsforskriften.

2.3.2.3 Dyrevelferd

Tilsyn med dyrevelferd har vært et prioritert område i Mattilsynet også i 2011. I tillegg til sentrale føringer har prioriteringen også vært et resultat av regionenes egne risikovurderinger. Regionene har, siden 2009, gjennomført tiltak i form av tematisyn, regionale kampanjer eller generelt økt innsats på området.

Mattilsynet har arbeidet aktivt for å synliggjøre produsentenes ansvar for regelverksetterlevelse bl.a. i forbindelse med beiteproblematikk for småfé og reinsdyr.

Nytt virkemiddel

I forbindelse med innføring av ny lov om dyrevelferd 2010, ble det innført et nytt virkemiddel i tilsynsarbeidet. Lovens § 33 om forbud mot aktiviteter har vært benyttet i flere regioner. Til tross for flere klagesaker, er inntrykket at virkemidlet brukes slik det er ment og i samsvar med gitte retningslinjer. Vi har ikke grunnlag for å si at dette virkemidlet brukes i for få tilfeller.

Sau på beite

Tapstall viser at det fremdeles er betydelige utfordringer med velferd for sau på beite. Det har vært gjort et betydelig arbeid i Mattilsynet for å bedre denne situasjonen i 2011, spesielt overfor besetninger som tidligere år har hatt et særlig høyt tap gjennom beitesesongen. Mattilsynet sendte i mars ut brev til beitebrukere som hadde hatt et gjennomsnittlig tap på over 20 % de tre siste årene om at vi ville vurdere beiterestriksjoner for sesongen 2012 dersom tapstallene ikke ble redusert i 2011. Mattilsynet forventer effekt av det nye rovdyrforliket i Stortinget slike at dyrevelferden ivaretas også for dyr på utmarksbeite.

Arbeidet har vakt stor oppmerksomhet. Mattilsynet har arbeidet koordinert og enhetlig på alle forvaltningsnivå og det har vært samarbeid med både næringen, fylkesmann og de enkelte beitebrukere. Det har også vært nær dialog med Landbruks- og matdepartementet samt Direktoratet for naturforvaltning.

Gjennom 2011 har det vært arbeidet med å utforme en egen retningslinje for tilsyn med velferd for småfe på beite. Denne vil være slutført i god tid før beiteslipp 2012.

Tilsyn med reinsdyr

Mattilsynet har i 2011 hatt flere samarbeidsmøter med Reindriftsforvaltningen. Det er planlagt et tettere samarbeid også i 2012. Etatene vil etablere faste møteplasser, samarbeide om praktisk gjennomføring av tilsyn, og holde hverandre gjensidig orientert om pågående saker.

Noe av utfordringene her er at området reguleres av ulike regelverk og forvaltes av ulike etater, og at det er særlige kulturmessige hensyn som må tas i forvaltningen. Det er flere forhold enn de Mattilsynet har kontroll med som har betydning for ernærings situasjonen for tamrein.

Dyrevernsmønder

Saksbehandlingsmengden i dyrevernsmøndene har økt som følge av omleggingen fra tidligere ordning. Dyrevernsmøndene er bl.a. blitt benyttet til å undersøke bekymringsmeldinger fra publikum.

Regionale tilsynsprosjekter

Flere regionale tilsynsprosjekter er gjennomført/slutført i 2011. Noen prosjekter er fortsatt i gang og ytterligere andre er under planlegging. I 2011 har hold av dyr utendørs vært vurdert som et typisk eksempel på risikodyrhold og således vært tema for regionale tilsynsprosjekt. Det har også vært gjennomført prosjekt rettet mot dyrevelferd på beite, hestehold samt transport av levende dyr. Flere av prosjektene er fortsatt i gang så vi har få resultater foreløpig.

Nasjonale tilsynsprosjekter

Nasjonalt tilsynsprosjekt vedrørende dyrevelferd i slaktekyllingproduksjon er gjennomført i 2011. Endelig sluttrapport og konklusjoner fra dette prosjektet vil foreligge februar 2012.

Det er også gjennomført nasjonalt tilsynsprosjekt rettet mot hold av rein i 2011, og tilsyn med gjerde. Prosjektet var planlagt slutført i løpet av 2011, men er besluttet videreført et stykke ut i 2012. Prosjektet har inkludert tilsyn både med og uten dyr i gjerdene.

Hendelser

Funn av vel 80 selvdøde rein i et fôringsgjerde resulterte i anmeldelse. Det ble også gjort totalt tre andre funn av flere titalls selvdøde rein i felt i, hvorav ett funn resulterte i anmeldelse.

Bekymringsmeldinger

I 2011 kom det inn 1 268 bekymringsmeldinger til Mattilsynet, hvorav tre av fire var begrunnet i dårlig dyrevelferd. Totalt antall meldinger som kom inn i siste halvår økte med 48 % i forhold til antallet siste halvår 2010. Meldinger om dårlig dyrevelferd økte med 55 % i samme periode. Knappen brukes mest hyppig i bynære strøk.

Tilsyn med pelsdyr

Tilsyn med pelsdyr har vært prioritert innenfor dyrevelferdsområdet også i 2011. Det er ført totalt 216 inspeksjoner med pelsdyrhold i 2011, hvorav 161 uanmeldte. To av tilsynene resulterte i politianmeldelse. Det ble fattet vedtak i 25 av tilsynene. Generelt inntrykk er at bransjen i stor grad har tatt grep, og fulgt opp problemområder.

Synliggjøringsarbeidet

For å styrke etatens omdømme på dyrevelferdsområdet har det i 2011 vært arbeidet aktivt med å synliggjøre og publisere fakta om det arbeidet Mattilsynets gjør på området på en bedre måte. Dette er gjort gjennom bl.a. et kommunikasjonsprosjekt, der intensjonen er at publikum lettere enn tidligere skal finne fram til relevant informasjon om temaet.

Det er dessuten utarbeidet en generell medieplan som er ment å kunne brukes av førstelinjen i Mattilsynet som en slags "ressursbank" i utarbeidelsen av egne medieplaner knyttet til de aktuelle dyrevelferdssaker. Dette bidrar også til å gjøre kommunikasjonen mer enhetlig i denne type saker.

2.3.2.4 Fiskehelse

Fiskehelse var et prioritert område i 2011, og Mattilsynet har arbeidet med å bekjempe og begrense fiskesykdommer, særlig lakselus.

Det er gjennomført felles vinter- og våravlusning for å redusere smittepresset fra lus på utvandrende villsmolt, samt innført påbud om behandling i lukket enhet. De første

brakkleggingsperiodene etter innføring av soneforskriftene på lus er blitt gjennomført. Det er startet evaluering av soneforskriftene, som vil bli ferdigstilt i løpet av våren 2012.

Med utgangspunkt i data registrert i MATS er det påbegynt et arbeid med utvikling av system for tilsyn med akvakulturanlegg gjennom elektronisk innrapporterte data.

Tilsynsprosjekter

Det er også gjennomført flere regionale tilsynsprosjekt. Av disse er det verdt å trekke fram prosjektet "Overlevelse fisk", som er en stor undersøkelse om dødsårsaker hos fisk. Et overraskende hovedfunn fra dette prosjektet er at sykdom ikke betyr så mye for fiskedødeligheten som man tidligere har antatt. Undersøkelsen viste at kvaliteten på settefisk og management også hadde stor betydning som dødsårsak. Regionalt har det også vært gjennomført tilsynsprosjekter knyttet til kongekrabbe. Her vil sluttrapport foreligge i 2012.

Hendelser

I 2011 var det kun ett ILA-utbrudd. Dette viser at det har vært god effekt av de tiltakene som er iverksatt i forbindelse med ILA-utbruddet som startet i Troms i 2009.

Antall PD-tilfeller innenfor sonen var på samme nivå som i 2010, i overkant av 80 tilfeller. Fire av tilfellene av PD i 2011 var utenfor sonen. Disse fire tilfellene var knyttet til en ny variant av PD-viruset (SAV2) som tidligere ikke har vært påvist i Norge.

Utfordringer

Oppdrettsnæringen i Norge er en stor og profesjonell aktør både nasjonalt og internasjonalt. Dette krever at Mattilsynets vedtak er av forvaltningsmessig høy kvalitet og at de er godt faglig begrunnet.

Lakselus er fortsatt en av de største utfordringene innen fiskehelse, selv om lakselusnivået i oppdrettsanleggene nå er langt lavere i snitt enn i de foregående årene.

2.3.3 Utvikling av tilsynet

2.3.3.1 Enhetlig tilsyn

Mattilsynet har siden opprettelsen kontinuerlig arbeidet for å utvikle et mer enhetlig tilsyn. I forbindelse med Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon av Mattilsynet med sikte på bl.a. å avdekke hvor enhetlige vi er, intensiverte vi arbeidet høsten 2011. Det resulterte i en overordnet handlingsplan for enhetlig tilsyn som ble iverksatt i 2011 og som vi skal videreføre i 2012. Sentrale punkter i planen er måling av enhetlighet, ytterligere oppmerksomhet på faglige avklaringer, forståelse av regelverket og økt kompetanse.

2.3.3.2 MATS

Videreutvikling av MATS har i 2011 stort sett vært forbedringer av eksisterende løsning og generell brukervennlighet. Rapporteringsverktøyet Jasper er tatt i bruk og rapporteringen for tilsyn er i 2011 hovedsakelig basert på tall fra MATS, hentet ut via rapporteringsverktøyet.

Utvikling av ny funksjonalitet har begrenset seg til to hovedområder:

1. Ny funksjonalitet ble utviklet for å erstatte DIN-registret som er en løsning for registrering og vurdering av næringsmidler til bruk ved spesielle ernæringsmessige behov. Den nye løsningen forventes ferdigstilt første halvår 2012

2. Pilotprosjekt for utbetaling av produksjonstilskudd basert på registreringer i husdyrregisteret for storfé ble kraftig utvidet i 2011. For å kunne håndtere denne utvidelsen har det vært nødvendig for Mattilsynet å utvikle helautomatiske løsninger for prosessen i MATS. Dette utviklingsarbeidet har krevd betydelige ressurser

Vedlikehold av MATS gjelder i hovedsak feilretting og nødvendige tilpasninger som følge av endringer i regelverk eller andre rammebetingelser. Antall tekniske feil i systemet har hatt en fallende tendens gjennom året.

2.3.3.3 Fremtidens kjøttkontroll

Prosjektet "Fremtidens kjøttkontroll" ble etablert som et fellesprosjekt med bransjen. Prosjektet skal bidra til et mer risikobasert slakteritilsyn og redusert ressursbruk til tradisjonell kjøttkontroll innenfor dagens regelverk, en mer effektiv elektronisk informasjonsflyt mellom Mattilsynet og bransjen, og et mer enhetlig slakteritilsyn. I tillegg vil en omlegging kunne medføre reduserte kostnader for slakterinæringen gjennom lavere kjøttkontrollgebyr på grunn av at slakteriene selv vil kunne utføre en del av oppgavene som Mattilsynet nå utfører.

Prosjektet er inndelt i 3 delprosjekter:

1. Muligheter for overføring av oppgaver fra Mattilsynet til slakteri og muligheter for forenkling av kjøttkontrollen innenfor dagens regelverk.
2. Utarbeide forslag til løsning for en effektiv elektronisk samhandling mellom Mattilsynets system, MATS og slakterienes systemer for å øke datakvaliteten og forbedre registrerings- og oppfølgingsarbeidet
3. Delprosjekt 3: eventuelle endringer.

Arbeidet med avklaringer knyttet til regelverket og kartlegging av ressursbruk, arbeidsprosesser og systemløsninger er i gang. Mattilsynet opplever samarbeidet med bransjen i prosjektet som meget bra.

Etter planen skal det foreligge en samfunnsøkonomisk analyse i løpet av første tertial 2012 med tanke på en større satsing på "Fremtidens kjøttkontroll" i 2013.

2.3.4 Beredskap

Målet med beredskapsarbeidet er å gjøre Mattilsynet i stand til å håndtere hendelser effektivt. Følgende hendelser krevde nasjonal håndtering i 2011:

- utslipp av radioaktivitet fra Fukushima-reaktoren i Japan
- utbrudd av *Yersinia enterocolitica* O:9 i raddicchio rosso salat fra Italia i Norge
- skjerming av norske dyr fra afrikansk svinepest i Murmansk og munn- og klauvsjuka i Bulgaria
- utbrudd av Enterohemoragisk *E.coli* O104 i Europa i bukkehornskløverfrø fra Egypt brukt til dyrking av bønnespirer

Mattilsynet har lyktes med å håndtere disse hendelsene på en måte som gir smidig overgang til stab når det blir nødvendig. Håndteringen er effektiv når fast timeplan for møter og rapporteringslinjen følges. Kommunikasjonsarbeidet kommer raskt i gang og bidrar til at fagsiden erfarer hvordan kommunikasjon er et viktig virkemiddel i bekjempelsen. Hendelsene avdekket behov for bedre samhandling mellom noen av enhetene ved hovedkontoret, samt behov for revidering av faglige beredskapsplaner med tanke på ulike problemstillinger innen eksport/import.

I oktober ble det avholdt en nordisk-baltisk øvelse med tema afrikansk svinepest. Mål for øvelsen var å styrke den nordisk-baltiske beredskapen mot alvorlige smittsomme dyresjukdommer og å øke Mattilsynets evne til raskt å iverksette tiltak for å utrede og bekjempe afrikansk svinepest i Norge. I denne forbindelse ble det fra næringens side etterlyst mer forutsigbarhet hva gjelder nasjonale tiltak med store konsekvenser for virksomhetene. Det ble dessuten avdekket behov for en løsning for elektronisk overføring av epidemiologiske data til Veterinærinstituttet. Disse forbedringspunktene vil bli fulgt opp i 2012.

Det er i 2011 inngått avtale med ISS om sanering. Denne avtalen ble testet på en fjørfebesetning i Trøndelag. For å sikre at saneringsopplegget fungerer i ulike deler av landet, vil det i 2012 bli avholdt øvelse med ISS og sivilforsvaret i Østlandsområdet.

Mattilsynet deltar i styringsgruppen for prosjektet "Evaluering av biologisk trussel" i regi av Forsvarets forskningsinstitutt. Prosjektets mål er å bidra til å redusere risiko for at aktører med begrensede ressurser kan utføre biologiske terrorhandlinger. Mattilsynet har også deltatt i utarbeidelse av scenarier for kjemiske og radiologiske hendelser. Dette er et konkret og nyttig sivil/militært samarbeid.

2.3.5 Virksomheter innen biprodukter, fôr og gjødsel

2.3.5.1 Biprodukter

Mattilsynet har gjort et omfattende arbeid for å gjøre MATS til et bedre verktøy for tilsyn med animalske biprodukter. Videre har Mattilsynet iverksatt tiltak for å lukke avvik som ble avdekket gjennom ESA-inspeksjon i mai 2011. Blant annet er det gjennomført inspeksjoner av håndtering av matavfall fra utenlandske skip i havner i Norge sammen med fylkesmennene. Det har vært arbeidet med å bedre sporbarheten av animalske biprodukter. Arbeidet med godkjenning av metoder for prosessering av fiskebiprodukter har vært videreført blant annet gjennom risikovurderinger fra Vitenskapskomiteen og kunnskapsstøtteinstitusjonene.

Nordisk nettverkssamarbeid på området *tilsyn med animalske biprodukter* har generert gode relasjoner for felles forståelse av regelverk knyttet til biprodukter.

Mattilsynet samarbeider med bransjen om kunnskapsstøtte for å få på plass nasjonale metoder for biogass og kompost. Hovedutfordringen for 2012 vil være implementering av nytt regelverk og opplæring i nytt regelverk.

2.3.5.2 Fôr

Nasjonalt tilsynsprosjekt om fôrvare er gjennomført i 2011. Endelig sluttrapport og konklusjoner fra dette prosjektet vil foreligge i begynnelsen av mai 2012.

2.3.5.3 Gjødsel

Mattilsynet har i 2011 startet planleggingen av et nasjonalt tilsynsprosjekt på avfallsbaserte organiske gjødsel-, kompost- og jordforbedringsmidler, som skal gjennomføres i 2012. Sluttrapporten fra prosjektet skal inneholde anbefalinger for fremtidig tilsyn med avfallsbaserte gjødselvarer

2.3.6 Primærproduksjon – planter, herunder såvare og settepotet og omsetning av plantevernmidler

Det er gjennomført et prosjekt med tanke på å gjøre importkontrollen av planter og formeringsmateriale av planter mer risikobasert. Det er imidlertid for tidlig å konkludere om effekten av denne dreiningen i tilsynet.

Det er også igangsatt et prosjekt for å modernisere plantehelsetilsynet. Målsettingen for arbeidet er å:

- bevisstgjøre bransjen om deres ansvar i henhold til regelverket
- utvikle et mer effektivt plantehelsetilsyn der tilsynet i større grad blir systemrettet og i mindre grad basert på kontroll
- lage et system for risikoklassifisering av plantehelsevirksomheter
- bevisstgjøre og lære opp våre medarbeidere internt om endret plantehelsetilsyn

Prosjektet vil gå videre i 2012 og den operative fasen vil bli i 2013.

2.3.6.1 Enkelte skadegjørere

Pærebrann

Det er gjennomført både kartlegging og bekjempelse av pærebrann i henhold til plan for 2011. Kartlegging er gjennomført fra Østfold i øst, langs kysten helt til Kristiansund i nord. Det ble påvist pærebrann i fire nye kommuner, Giske, Ålesund og Haram i Møre og Romsdal, samt Askøy i Hordaland. All kjent smitte i Møre og Romsdal er bekjempet. I kommuner hvor det er blitt påvist smitte tidligere, har det vært moderat spredning av sykdommen i 2011.

I forbindelse med et pågående kartleggingsprogram for potetcystenematode (PCN), har det vært en sterk økning i antall påvisninger av hvit potetcystenematode. Med ny bekjempelsespraksis som ble tatt i bruk i 2010 blir imidlertid ikke konsekvensene så dramatiske for næringen. Dersom det er andre arealer som er dokumentert fri for PCN, tillates fortsatt dyrking av poteter på eiendommen. Det er dyrkerens ansvar å dokumentere og bekoste smittefrihet. Som følge av den nye bekjempelsespraksisen har Mattilsynet dessuten bistått potetbransjen med å utarbeide en bransjestandard for potetproduksjon med henblikk å bidra til å bevisstgjøre bransjen om ansvaret de har for ikke å spre PCN.

Rød marg

Mattilsynet har vurdert alternativer til dagens bekjempelsespraksis for plantesykdommen rød marg i jordbær. Muligheter for import av formeringsmateriale av jordbær ligger også inne i mandatet. Dagens strenge regime blir også vurdert ut fra en kost-nytte betraktning. Konklusjoner er ventet i løpet av første halvår 2012.

Lys ringråde

Mattilsynet har utarbeidet en ny bekjempelsespraksis for skadegjøreren lys ringråde i potet. Karantenetiden er utvidet til tre år og det er skjerpet inn på hygienetiltakene slik at smitte skal saneres på en effektiv måte. Det er også innført at virksomheten, for egen regning, dokumenterer at smitte er utryddet etter karanteneperiodens utløp ved å sende inn nye potetprøver for analyser.

Heksekost

Plantesykdommen heksekost på eple ble i 2010 påvist i økende omfang i viktige fruktdistrikter. Økt prøvetaking i 2011 avdekket omfattende smitte i mange hager. Felling av smittede trær er pålagt, og oppfølging av funn krever mye ressurser. Mattilsynet har bestilt en risikovurdering av VKM og vil i 2012 vurdere alternative måter for bekjempelse av skadegjøreren.

2.3.7 Dyrehelse

Blåtunge

Norge ble i april 2011 erklært fritt for virussjukdommen blåtunge. Restriksjonssonen for sjukdommen, som omfattet store deler av Sør-Norge, ble opphevet i april 2011. Norge ble det første landet i EU- og EØS-området som klarte å bli fri for blåtunge uten vaksinasjon.

Åpen yngelr te

Arbeidet med bekjempelse av utbruddet av åpen yngelr te (European foulbrood), som ble oppdaget i august 2010, fortsatte i 2011. For   få oversikt over omfanget av utbruddet, ble det besluttet   gjennomføre prøvetaking ved alle bigårder i restriksjonssonen Aust-Agder, samt i kontaktbesetninger til positive bigårder og ellers ved utvalgte bigårder rundt i landet. I alt 47 bigårder testet positivt der samtlige ble sanert.

Echinococcose

Etter at Sverige fikk påvist echinococcose (infeksjon med revens dvergbendelorm), ble det forskriftsfestet at hunder og katter fra Sverige må underlegges behandling f r innførsel til Norge. I tillegg ble overvåkningen av forekomsten av parasitten i rev langs grensen til Sverige intensivert.

Tiltaket er innført for   hindre eller utsette en introduksjon av revens dvergbendelorm i Norge, og for   oppdage en eventuell forekomst så raskt som mulig. Parasitten kan i sjeldne tilfeller smitte til mennesker og gi alvorlig sykdom.

Fotråte

Alvorlig fotråte synes   være en sykdom som kun forekommer på Sør-Vestlandet. I 2011 ble det iverksatt sanering av 67 besetninger, hvorav 16 var nysmittet.

I omlag 1/3 av alle besetninger som saneres medisinsk, dukker sykdommen opp igjen. Det betyr at dette ikke er et tiltak som vil gjøre det mulig   bekjempe sykdommen. I tillegg gjør symptomfrie kroniske smittebærere det vanskelig   få kontroll med sykdommen.

Infeksiøs bronkitt

Det var utbrudd av infeksiøs bronkitt (IB) i 2 kommersielle fjørfebesetninger i 2011. IB er klassifisert som en B-sykdom, men håndteres som en A-sykdom da den er svært smittsom, har høy morbiditet og gir betydelig produksjonstap i næringen. En slik bekjempelsesstrategi er dessuten mest hensiktsmessig tatt i betraktning den tette konsentrasjonen av fj rfeanleggene.

Rabies på Svalbard

Rabies ble påvist på en polarrev på Hopen i januar. En ny påvisning ble gjort ved Longyearbyen i september. Det viste seg at dette var starten på et rabiesutbrudd med utbrudd også på rein. Status ved utgangen av året er at 10 reinsdyr og 4 rev var smittet.

Av iverksatte bekjempelsestiltak kan nevnes:

- utvidet båndtvang for alle hunder på Svalbard
- vaksinasjon av eksponerte personer
- obligatorisk vaksinasjon og identitetsmerking av alle hunder
- innsamling, undersøkelse og destruksjon av dyr med mistenkelig oppførsel
- generell informasjon til publikum

Afrikansk svinepest

I perioden april til og med juni 2011 var det ett utbrudd av afrikansk svinepest i Murmanskområdet. Det er stor persontrafikk i området, og det fraktes endel kjøttprodukter av de reisende over grensen. Mattilsynet iverksatte i samarbeid med Tollvesenet økt kontroll ved grensestasjon Storskog. Det ble også iverksatt informasjonstiltak overfor de reisende om forbudet mot innførsel av kjøtt og melk.

Norge deltok i oktober i den nordisk-baltiske øvelsen Autumn 2011 hvor temaet var afrikansk svinepest.

Munn- og klauvsjuka

I forbindelse med utbruddet av munn- og klauvsjuka i Bulgaria ble det iverksatt informasjonstiltak overfor reisende om smitterisiko ved persontrafikk og ulovlig innførsel av kjøtt og meieriprodukter.

Salmonella

Det har vært en økning i antallet forekomster av Salmonella. Det er funnet Salmonella i to fjørféhold og til sammen 14 hold av andre dyr. Oppfølging med kartlegging, prøvetaking og smittesanering er utfordrende og ressurskrevende.

Beredskapsplaner

Det er i 2011 utarbeidet faglig beredskapsplan for Newcastle disease, mens arbeidet med tilsvarende planer for afrikansk og klassisk svinepest er påbegynt.

2.3.8 Slakting og videre bearbeiding, omsetning, lagring og transport av næringsmidler

2.3.8.1 Sjømat – herunder eventuelt småskala sjømatproduksjon

I 2011 var sjømatområdet gjenstand for inspeksjon fra ESA. Resultatene fra inspeksjonen viser at virksomhetene har rom for forbedringer bl.a. innen hygiene, HACCP og offentlig kontroll.

På bakgrunn av at det ble funnet for høye konsentrasjoner av dioksiner og dioksinliknende PCD i blåkkeite i NIFES' basisundersøkelse i 2010, er det etablert et samarbeid mellom Mattilsynet og Fiskeridirektoratet knyttet til forvaltning av fremmedstoffer i villfisk. I forbindelse med blåkkeitefisket i 2011 ble det for første gang benyttet fangstforbud på grunn av funn av høye nivåer av fremmedstoffer i et område sør for Lofoten. Dette samarbeidet ser vi som nyttig og viktig for en god forvaltning av villfisk og i arbeidet med trygg sjømat.

Det er gjennomført et regionalt tilsynsprosjekt vedrørende sunnhetsattester ved eksport av sjømat. Sluttrapport for dette prosjektet vil foreligge i løpet av 1. halvår 2012.

2.3.8.2 Animalsk mat – herunder småskala matproduksjon

Innenfor slakteribransjen er det en tydelig utvikling både hos oss og ellers i Europa at slakterier i mellomstørrelsen forsvinner, og det blir en sentralisering rundt store anlegg. I kjølvannet av denne omleggingen etableres det små slakterier, ned til de aller minste gårdsslakterier og mobile slakterier. Uavhengig av størrelse skal driften uansett være i samsvar med hygienekravene og de skal ivareta hensyn både til folkehelse, dyrehelse og dyrevelferd. Framveksten av små slakterier er ressurskrevende for Mattilsynet.

Flere slakterier har inngått avtale med Mattilsynet om overtakelse av enkelte praktiske oppgaver i kjøttkontrollen, f.eks. stemping, trikinprøvetaking og etterkontroll. Dette

gjorde det mulig for Mattilsynet å redusere ressursbruken til kjøttkontroll i 2011 mens slakteriene oppnådde lavere gebyrer.

To ESA-inspeksjoner ble utført innen området animalsk mat. Den første omfattet kjøtt, kjøttprodukter, melk og meieriprodukter, mens den andre omfattet vilt og produkter av vilt. Den førstnevnte var også Norges første ESA-inspeksjon på animalieområdet etter innføringen av hygienepakken. Hovedkonklusjonen var at Norge har implementert hygienepakkens bestemmelser på en god måte og etterlever de fleste krav tilfredsstillende, selv om det er forbedringspunkter innen bl.a. HACCP, sporing og mikrobiologisk kontroll.

Utdanningen av erfarne jegere til kontroll av eget felt hjortevilt, såkalte feltkontrollører, har fortsatt i 2011. Tilsammen er det utdannet over 2000 feltkontrollører. Dette har i stor grad bidratt til å avlaste Mattilsynets ressursinnsats innenfor viltkjøttkontrollen.

2.3.8.3 Kosttilskudd

I 2011 ble det gjennomført et nasjonalt tilsynsprosjekt på kosttilskudd med fokus på merking, innholdsstoffer og markedsføring av plantebaserte kosttilskudd innen potensmidler, slankeprodukter, energigivende og smertestillende midler. Omsetningen av elleve produkter ble stanset og forbrukerne ble informert.

2.3.8.4 Næringsmidler til bruk ved spesielle ernæringsmessige behov

Det er meldeplikt for flere produkter under gruppen "næringsmidler til spesielle ernæringsmessige behov". I 2011 har det blitt utarbeidet et elektronisk meldeskjema i MATS for innmeldinger av medisinske næringsmidler, morsmelkerstatninger, tilskuddsblandinger, barnemat og andre særnæringsprodukter som har meldeplikt, jf. § 9 i særnærforskriften.

2.3.8.5 Ny mat

Mattilsynet gjennomgikk tolkningen av regelverket for ny mat på nytt i 2011, se: http://www.mattilsynet.no/mat/mattrygghet/ny_mat. Denne forenklingen innebærer at antall søknader for 2011 ble redusert betraktelig.

2.3.8.6 Serveringsnæringen

Det har vært gjennomført flere regionale tilsynsprosjekter innenfor serveringsnæringen, blant annet på kompetansekartlegging i restauranter. I tillegg til tilsynsprosjekt rettet mot serveringssteder generelt, har det vært gjennomført et eget sushiprojekt. Resultatene fra disse prosjektene viser at bransjen samlet sett fortsatt står overfor en del utfordringer hva gjelder useriøse aktører.

Resultatene fra prosjekt kompetansekartlegging i restauranter viste en generell mangel på grunnleggende kompetanse når det gjelder kjøkkenhygiene og internkontroll. Prosjektet kunne imidlertid ikke fastslå at det var en sammenheng mellom manglende formell opplæring og den hygieniske standarden i virksomhetene.

I sushiprojektet avdekket vi at de fleste brudd på regelverket dreide seg om manglende kunnskap om internkontroll og kritiske styringspunkter. I tillegg fremgikk det en gjennomgående liten kunnskap og forståelse for produksjon og oppbevaring av sushiris og om de særskilte temperaturkrav som gjelder for sushi.

Pilotprosjektet på smilefjes er videreført i region Trøndelag og Møre og Romsdal. I 2011 ble virksomheter som har oppnådd "stort smil" ved de siste tre ordinære tilsynene prioritert med tanke på en eventuell senket tilsynsfrekvens. Rapporten fra prosjektet viser at hygienivået hos disse virksomhetene er forbedret.

2.3.8.7 Nøkkelhull

Mattilsynet har i 2011 gjennomført et tilsynsprosjekt på nøkkelhullsmerking i samarbeid med Sverige og Danmark. Prosjektet omfattet tilsyn med produsenter, importører og forhandlere av nøkkelhullsprodukter. Avvikene fra regelverket var av en slik type og omfang at Mattilsynet samlet sett kan konkludere med at forbrukerne har tillit til Nøkkelhullet.

Nordiske allergenprosjektet

Mattilsynet gjennomførte i 2011 et tilsynsprosjekt hvor fokus er allergenmerking. Tilsynet ble gjennomført som merkekontroller og revisjoner hos importører og produsenter av matvarer. Prosjektet er et samarbeid mellom norske, svenske, danske og finske matmyndigheter. Prosjektrapporten forventes publisert våren 2012.

2.3.9 Eksport og import

2.3.9.1 Eksport

Mattilsynet registrerer en økt interesse fra matmyndighetene i land som importerer norsk sjømat. Flere tredjestater legger seg på samme nivå og tilnærming som EU. Dette medfører økt krav til dokumentasjon av forvaltningssystemet i Norge og anmodning om gjennomføring av inspeksjoner i henhold til importlandets regelverk.

Russland

Russland er det største enkeltmarkedet for norske fiskerivarer, og Mattilsynet har siden importrestriksjonene i 2005 hatt et særskilt samarbeid med den russiske veterinærtjenesten.

Det er gjennomført 30 inspeksjoner av Russlandsteamet. Dette er "vedlikeholdsinspeksjoner" av virksomheter som har markedsadgang til Russland, oppfølgingsinspeksjoner av virksomheter som er utestengt fra det russiske markedet, samt inspeksjoner av virksomheter basert på notifikasjoner fra Russland.

I 2011 ble 8 laksevirksomheter utestengt fra det russiske markedet på bakgrunn av gjentatte mikrobielle påvisninger i Russland. Teamets inspeksjoner og aktiv oppfølging bidro til gjenåpning av samtlige utestengte virksomheter.

Fem virksomheter som ble inspisert under de norsk-russiske fellesinspeksjonene i 2010, ble i 2011 godkjent for eksport til det russiske markedet. Markedsadgang for disse virksomhetene ble gitt etter at teamet hadde kontrollert og meldt tilbake oppfølging av avvikene påpekt i den russiske inspeksjonsrapporten.

Det ble holdt ett møte i den felles norsk-russiske arbeidsgruppen i Moskva om oppfølging av virksomhetene og ønske om forbedring av det norske attesteringsystemet.

Det er utviklet 6 nye attester for eksport av ulike produkter som ligger til godkjenning hos den russiske veterinærtjenesten.

Russland, Hviterussland og Kasakhstan har inngått en felles tollunion. I prinsippet skal alle varer som importeres til en av medlemsstatene kunne flyte fritt mellom tollunionens medlemmer.

Kina

Sjømatnæringen opplever fortsatt problemer med eksport av laks til Kina. Dette som følge av forsterket importkontroll.

Mattilsynets innsats har primært vært konsentrert om å bidra til å normalisere handelen med laks. I den forbindelse har andre typer produkter som kjøtt og melk vært nedprioritert.

USA

Inspeksjoner ble gjennomført av FDA i perioden mars/april 2011. I alt 24 virksomheter innen risikoprodukter som saltet og røyket sild ble inspisert. I tilbakemeldingene fra FDA forventes det at virksomhetene selv er ansvarlige for oppfølging av avvik meldt av FDA.

Øvrige markeder

Brasil notifikerte nye importkrav fra september 2011 som gjaldt reke/torskepulver, klippfisk og laks. Flere forhandlingsrunder mellom Mattilsynet og myndigheter i Brasil førte frem en omforent attest som gjelder alle fiskeprodukter unntatt oppdrettet laksefisk. Det ble gjennomført konsultasjon med det brasilianske fiskeridepartementet i august under deres besøk i Norge.

Mattilsynet har vært i forhandlinger med matmyndigheter i Vietnam vedrørende det nye importregimet som ble innført av myndigheter i Vietnam i 2010 der alle eksportvirksomheter skulle listeføres. Forhandlingene ga dessverre ingen resultat. Lister som tidligere ble laget i samarbeid med EFF ble avvist av NAFIQAD. Mattilsynet står fortsatt som koordinator og mellomledd for innrapportering av opplysninger til vietnamesiske matmyndigheter om virksomheter som ønsker å eksportere fisk og sjømat til Vietnam.

Sør-Korea har iverksatt nye importkrav som gjelder eksportører av torskehoder og innvoller. Alle som eksporterer denne typen produkter skal listeføres av myndigheter i Sør-Korea. EFF samler inn opplysninger fra eksportører og Mattilsynet står som koordinator og mellomledd for innrapportering til koreanske myndigheter. Mattilsynet har i 2011 vært i forhandlinger om ny sjømatattest til Sør-Korea, men forhandlingene er ikke slutført. Sør Korea ønsker å inspisere relevante virksomheter i Norge.

Argentina har innført nye importregler i likhet med Brasil. De krever innmelding av produksjonsprosessen fra eksportøren til myndigheter i Argentina.

To nye eksportdokumenter er utviklet for å hjelpe norske eksportører med videre eksport fra EU til tredjestater (bl.a. Russland). Eksportdokumentene er i tråd med både Mattilsynets attesteringspolicy og EØS-avtalen.

Krill

Mattilsynet har ved ulike anledninger bistått Norske krillfartøy som fisker i fjerntliggende farvann med å lage nye eksportdokumenter.

Markedsadgang for andre produkter enn fiskerivarer

Melk og meieriprodukter: Det er et nytt attestregime for eksport fra Norge til tredjestater fra 1. september. Regimet er i tråd med internasjonale retningslinjer for attesting av matvarer.

Mattilsynet har utviklet 16 nye eksportdokumenter for melk og meieriprodukter til tredjestater, fem av dem er omforent.

Mattilsynet har gjennomført flere møter med TINE med sikte på godkjenning av deres nye fabrikk for eksport til Russland.

Avlsprodukter: Det er gjennomført en inspeksjon fra Chile på GENO sine avlsstasjoner med sikte på godkjenning av disse for eksport til Chile i januar 2011. Norge og virksomheten ble godkjent for eksport av oksesæd til Chile, og ny attest er fremforhandlet.

Kjøtt og kjøttprodukter: Mattilsynet har bistått næringen i ulike saker til eksport av kjøtt og kjøttprodukter bl.a. til Japan, Hongkong, Ukraina. Ny generell attest for kjøttprodukter er utviklet.

Fiskefôr og fiskebiprodukter: Mattilsynet har fremforhandlet ny attest med myndigheter i Israel.

2.3.9.2 Import

Veterinær grensekontroll

Mattilsynet koordinerer 17 veterinære grensekontrollstasjoner (GKS). Mattilsynet har deltatt i arbeidsgruppe for ombygging av grenseovergang til Russland og har ytt assistanse i forbindelse med gjenoppbygging og endring av andre grensekontrollstasjoner.

ESA utførte i 2011 en tverrgående inspeksjon på importområdet, som inkluderte tre områder: import av kjæledyr, håndkjøtt, samt håndtering av catering waste. Inspeksjonen var den første i sitt slag ved at den omfattet regelverk som dekket tre av Mattilsynets fagområder.

Mattilsynet har også i 2011 hatt betydelig oppmerksomhet på animalske varer som medbringes ulovlig av reisende til Norge, bl.a. som en følge av utbrudd av munn- og klovsyke i Bulgaria og svinepest i Russland.

Annen grensekontroll

Norge innførte nye regler for innførsel av kjæledyr ved årsskiftet i tråd med EU sitt regelverk. De nye reglene gjør det enklere og billigere å ta med seg dyr inn i Norge, men bare hvis dyreeier er godt forberedt og har sørget for nødvendig ID-merking, ormekur og rabiesvaksine før ankomst.

Grensekontroll av ikke-animalske næringsmidler og fôrvarer fra tredjestater

I juli 2010 ble det innført nye, strengere regler for import av visse ikke-animalske risikoprodukter fra tredjestater. Hvilke varer som til enhver tid er omfattet av regelverket og hvor stor andel av varepartiene det skal tas prøver av, bestemmes av EU-kommisjonen i samarbeid med medlemsstatene. Flest kontroller ble foretatt av ferske grønnsaker fra Thailand. Resultatene fra kontrollen ble rapportert inn til EU-kommisjonen.

Import av plantemateriale

Import av planter er et nasjonalt prioritert område og det har vært rettet særlig oppmerksomhet mot treemballasje og treprodukter, samt såvare.

Hendelser og forhold med beskyttelsestiltak/meldesystemer

I 2011 var det et større utbrudd av *E.coli* i Tyskland og Frankrike som genererte mange RASFF meldinger. Det var lenge mistanke mot spanske agurker, men disse ble siden

frikjent. Ved identifikasjon av frø og bønner fra Egypt som den mest sannsynlige smittekilden, ble det opprettet et importforbud for denne typen varer fra Egypt i juli 2011.

Atomulykken i området Fukushima i Japan i mars førte til at det ble utarbeidet en beskyttelsesforskrift om import av mat og fôrvarer fra Japan. Det er ukentlig rapportering til kommisjonen fra landene, der også Norge rapporterer via RASFF.

Sommeren 2011 ble det innført en ny beskyttelsesforskrift om økt kontroll ved import av kjøkkenartikler med opprinnelse, eller sendt fra Kina eller Hong Kong. Kontrollen er lagt til utpekte importsteder som er de samme som har kontroll etter 669/2009.

Tabell 10 *Antall sendte meldinger om påvist helsefare i matvarer i det norske marked i RASFF (effektindikator)*

	2007	2008	2009	2010	2011
Antall RASFF-meldinger om funn relatert til helsefare sendt til Norge	71	5 071	31	24	52
Antall meldinger som krevde oppfølging i Norge		19	36	33	32
Totalt antall meldinger sendt i RASFF-systemet	7 354	7 074	8 089	8 582	9 157

2.3.10 Tilsyn med annet

2.3.10.1 Dyrehelsepersonell

Mattilsynet har i 2011 ført tilsyn med dyrehelsepersonell hovedsakelig etter bekymringsmeldinger. Veterinært legemiddelregister har i 2011 vært i bruk for fôrleverandører og legemidler til fisk.

Det er gjennomført et tilsynsprosjekt på fiskehelsepersonell. Rapporten er under utarbeidelse. Resultater fra dette prosjektet vil legges til grunn for å bedre tilsynet med denne yrkesgruppen. Det vil spesielt vektlegges å sikre gode varslingsrutiner til det offentlige.

2.3.10.2 Reseptfrie legemidler utenom apotek

Tilsyn med reseptfrie legemidler utenom apotek gjøres av Mattilsynet i samarbeid med Statens legemiddelverk. Avtalen reguleres gjennom egen forskrift. Tilsynet er en del av det ordinære tilsynet.

2.4 Innhente kunnskap og analysere tilstand

2.4.1 Områdeanalyser

En områdeanalyse om norsk fiskeoppdrett – status og utfordringer - ble avsluttet høsten 2011. Lakselus, alvorlige sykdommer, høy dødelighet og mangel på barrierer som hindrer eller reduserer konsekvenser av uønskede hendelser, er de største utfordringene for Mattilsynets forvaltning knyttet til fiskeoppdrett.

Analysen har gitt grunnlag for å utvikle strategier for Mattilsynets forvaltning på området, bl.a. når det gjelder:

1. Arbeide langsiktig for at oppdrettsnæringen blir organisert og lokalisert slik at de smittehygieniske barrierene styrkes, og at koordinert brakklegging lar seg gjennomføre på en sikker og effektiv måte
2. Styrke kontakten med næringen og dens organisasjoner

3. Modernisere tilsynet med fiskeoppdrettet
4. Styrke spisskompetanse i tilsynet med fiskeoppdrett

Vi har i 2011 arbeidet videre med en områdeanalyse om kosttilskudd, som er i ferd med å gå inn i en avsluttende fase.

2.4.2 Overvåkning

Porteføljen av overvåkings- og kartleggingsprogrammer (OK-programmer) ble videreført fra 2010, men hvor vi økte prøveomfanget til TSE-programmet til 2009-nivå.

Overvåkingen av lakselus ble intensivert i 2010, og styrkingen av programmet videreført i 2011. Mattilsynet har i 2011 startet arbeidet med å revidere OK-programmet på fiskehelseområdet med sikte på å gjøre programmet mer risikobasert.

I mars ble det første funnet av dvergbandelorm hos rev gjort i Bohuslän i Sverige. Som følge av dette, økte Mattilsynet omfanget av etablerte OK-program for å vurdere om revens dvergbandelorm var blitt innført i Norge. Sverige mistet sin fristatus og Norge stilte krav om behandling av hunder og katter ved innførsel fra Sverige.

Multiresistent stafylokokk (MRSA) ble i juni funnet på prøver tatt av gris på slakteri. Bakteriene kan være farlig hvis den får innpass på norske sykehus, hvor det i dag forekommer sjeldent. Det ble gjort forsøk på å spore seg tilbake til besetningen som hadde levert de positive grisene. Alle funn var negative.

2.4.3 Samarbeid med kunnskapsinstitusjonene på matområdet

Kunnskapsstøtteinstitusjonene fyller en viktig rolle i Mattilsynets løpende arbeid, særlig knyttet opp til beredskapsarbeid og faglig rådgivning, men også planlegging og gjennomføring av OK-programmer, og som nasjonale referanselaboratorier.

Mattilsynet har avtaler om kunnskapsstøtte med mange statlige institusjoner: Veterinærinstituttet, Folkehelseinstituttet, Bioforsk, Nasjonalt institutt for ernæring- og sjømatforskning, Havforskningsinstituttet og Veterinærhøgskolen. I tillegg har Mattilsynet også avtale med private aktører: Kimen såvarelaboratorium, LabNett og Eurofins.

Avtaleverket videreutvikles kontinuerlig i form av revidering av avtalens hoveddel eller justering/nyetablering av vedleggene til avtalen, som beskriver oppdragene mer konkret. I 2011 er ny avtale om kunnskapsstøtte når det gjelder rester av legemidler inngått med Norges laboratorium for dopinganalyse. Mattilsynet bestreber seg å finne kunnskapsstøtte nasjonalt. Dersom ønsket kompetanse ikke finnes hos institusjoner eller laboratorier i Norge, må vi likevel se utover landets grenser. I den sammenheng er avtaleprosess nå under arbeid med Danmarks tekniske universitet om kunnskapsstøtte på området materialer i kontakt med næringsmidler. Avtalen forventes signert første halvår 2012.

2.4.4 Samarbeid med Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM)

Vi jobber kontinuerlig med å videreutvikle vår bestillerkompetanse overfor VKM for at utbyttet av risikovurderingene skal bli best mulig. Utkast til bestillinger legges ut på mattilsynet.no slik at berørte parter gis mulighet til å kommentere og komme med innspill. På områdene plantevernmidler, genmodifisering og berikning innhenter vi rutinemessig uttalelser, som ledd i vurderingen av søknader om godkjenning i henhold til gjeldende regelverk.

I 2011 bestilte vi 22 risikovurderinger og mottok 22 ferdigstilte risikovurderinger i samme periode. Av spesielle temaer kan vi nevne helhetsvurderingen av økologisk produksjon- og mat, og risikovurderingen av marine oljer. Sistnevnte ble initiert fordi det ble identifisert mangel på kunnskap om oksidasjonsprodukter og nedbrytningsstoffer i marine oljer, og deres effekt på folkehelsen, da hygienekravene skulle skjerpes i EU. Norge er involvert i en tredjedel av den globale omsetningen av marine oljer til human konsum, og vi ønsker å være kunnskapsledende på dette feltet. Mattilsynet bestilte derfor en risikovurdering fra VKM. VKM konkluderte blant annet med å avdekke et kunnskapshull når det gjelder hvor mye oksidasjonsprodukter som er i sluttproduktene, og hvorvidt dette utgjør et helseproblem. Det var stor offentlig oppmerksomhet knyttet til selve bestillingen, og har vært jevn interesse i tiden både før og etter publiseringen av sluttrapporten.

Bakgrunnen for at vi har bestilt en vurdering på økologiområdet er at økologisk mat ofte blir omtalt som sunnere, bedre og mer eksklusiv mat enn tilsvarende konvensjonell mat. Imidlertid finner vi også artikler som hevder det motsatte, og påstår at økologisk mat verken er sunnere, eller at produksjonen er mer miljøvennlig eller har bedre dyrevelferd enn konvensjonell mat. Vi mener at en vurdering fra VKM vil være viktig for Mattilsynet slik at vi kan ha en trygg kommunikasjon ut på slike spørsmål.

For at vi i vår daglige forvaltning skal kunne bidra til at befolkningen har mulighet til å ta informerte valg vedrørende økologisk og konvensjonelle produkter, har vi behov for en avklaring om det kan påvises forskjeller mellom økologiske og konvensjonelle produkter og produksjonsformer, og i tilfelle hvilken betydning disse vil ha for folkehelse, dyrehelse, dyrevelferd og miljøet. Det er også behov for å få vurdert i hvilken utstrekning internasjonal forskning på økologiske produksjonsmetoder har relevans for norske forhold, og å få dokumentert om det foreligger spesielle norske forhold som vi må ivareta i internasjonalt arbeid med regelverket for økologisk produksjon.

På slutten av året fikk vi sluttrapporten om risikovurdering av dyresykdommer. Et stort arbeid som vil danne grunnlag for fremtidige regelverksendringer på dyrehelse området.

Mattilsynet og VKM har i 2011 hatt to møter på ledernivå. Det er enighet om å utvikle strategier slik at forvaltningens behov for forskning ivaretas.

2.4.5 Effekter av klimaendringer på Mattilsynets forvaltningsområder

Mattilsynet har gitt vurderinger til sine eierdepartementer som ledd i arbeid med melding til Stortinget om klimaendringer. De mest dagsaktuelle utfordringene vi ser vedrørende klimautfordringer under Mattilsynets forvaltningsområder er:

1. Redusere sårbarheten i drikkevannsforsyningen
2. Gjøre forvaltningen enda mer robust omkring endringer i naturmiljøet og det biologiske mangfoldet, både for humanpatogener, dyre- og fiskesykdommer og planteskadegjørere.

Utviklingen synes å kreve et kontinuerlig søkelys på nye risikoer og endringer i risikobilder for å kunne agere i tide.

3 Administrative krav og forventninger

3.1 Virksomhetsstyring

3.1.1 Generelt

Mattilsynets strategi for 2010-2014 angir retning for hvordan Mattilsynet skal møte framtidige utfordringer knyttet til fire utviklingstrekk regjeringen har satt fokus på; klima, næringsutvikling, globalisering og brukerreting. Dette gjøres gjennom følgende fem satsinger, der det viktigste bærende elementet er tydeliggjøring av roller og ansvar og aktiv bruk av kommunikasjon for å nå våre mål:

- videreutvikle en helhetlig, enhetlig og framtidsrettet forvaltning
- tydeliggjøre virksomhetenes, næringenes og enkeltpersoners roller og ansvar
- styrke befolkningens mulighet til å ta informerte valg
- styrke Mattilsynets rolle som samfunnsaktør
- videreutvikle Mattilsynets rolle som internasjonal aktør

Som konkretisering av satsingen “Videreutvikle en helhetlig, enhetlig og framtidsrettet forvaltning” ble det i 2011 arbeidet med en samlet plan for enhetlig tilsyn. Denne planen er flerårig og ble endelig fastsatt i februar 2012.

Mattilsynet tilstreber å ha en helhetlig virksomhetsstyring med vekt på langsiktighet og god dialog med departementene og internt i virksomheten.

Mattilsynet har fortsatt arbeidet med å videreutvikle systemene for mål- og resultatstyring. Måleindikatorerne for departementenes styring av Mattilsynet og Mattilsynets interne styring ble gjennomgått med sikte på å oppnå et bredere grunnlag for styring fra og med 2012. Det ble særlig vektlagt å utvikle indikatorer og metoder for å måle enhetlig tilsyn, kvalitet og brukereffekt. I tillegg ble det videreutviklet løsninger for automatisert datafangst for oppfølging av tilsynsvirksomheten og bruk av måltavle også på distriktskontornivå.

Risikovurderinger er et viktig grunnlag for styringen av regionene og hovedkontoret. Mattilsynets erfaring er at de egner seg særlig godt som grunnlag for å vurdere overordnede prioriteringer, både nasjonalt og regionalt. Det ble i 2011 utarbeidet et overordnet risikokart for alle effektmålene som ble presentert for departementene i styringsmøte 21. juni 2011. Rutinene for risikostyring ble videreutviklet og forbedret i 2011, bl.a. ut fra erfaringene med å benytte risikovurderinger som grunnlag for utarbeidelsen av BDS til regionene for 2011.

Mattilsynet har i 2011 også arbeidet videre med å effektivisere virksomhetsprosessene. Det har vært arbeidet med ny IKT-løsning for kvalitetssystemet og, som del av dette, et system for avvikshåndtering (forbedringsportalen). IKT-løsningen vil også håndtere meldinger om HMS-hendelser. Løsningen vil bli satt i drift i 1. halvår 2012. I tilknytning til dette ble det startet opp en grundig gjennomgang av de styrende dokumentene slik at innholdet som skal legges over i ny løsning har god kvalitet.

Mattilsynet prioriterer god økonomistyring. For å sikre langsiktighet i overordnet planarbeid benyttes langtidsbudsjetter. For å prioritere mellom utviklingsbehov stilles krav om kost-/nytte-vurderinger, og det legges vekt på dialog og kunnskap om behovene for å sikre samsvar mellom prioriteringer og budsjetterammer. For å sikre en mer effektiv ressursutnyttelse ble det i 2011 arbeidet videre med å utvikle gode rutiner for gevinstrealisering.

3.1.2 Internkontroll og revisjon

En viktig del av Mattilsynets internkontroll skjer i linjen gjennom den løpende oppfølgingen av økonomiinstruksen. Stikkprøvekontroller og risikostyring er også viktige verktøy for god internkontroll sammen med det planlagte systemet for avvikhåndtering i kvalitetssystemet

Internrevisjon

Mattilsynet skiller internrevisjoner i etatsrevisjoner og lokalrevisjoner, der etatsrevisjoner er etatsovergrepene og lokalrevisjoner er av mindre omfang og gjerne geografisk begrenset.

Mattilsynet planla og gjennomførte to etatsrevisjoner i 2011. Tema for revisjonene var regelverksutvikling og arbeid med dyrevelferd – svin. Resultatene vil bli offentliggjort i 2012.

I tillegg gjennomførte Mattilsynet 13 lokalrevisjoner på både faglig og administrative områder. Revisjonene er gjennomført innen områdene dyrevelferd (4 stk), kjøttkontroll (2 stk), fiskehelse, dyrehelse, småskala, håndtering av bekymringsmeldinger, velferdsmidler, IKT og gjennomgang av case fra riksrevisjonens forvaltningsrevisjon. Avvik som ble identifisert i revisjonene følges opp i linjen.

Revisjon av delegerte kontrollorganer

Mattilsynet har gjennomført en revisjon av Debio med vekt på etterlevelse av intern rutiner og krav satt i forvaltningsloven og offentlighetsloven. Det ble ikke funnet vesentlige avvik.

Oppfølging av eventuelle merknader fra Riksrevisjonen

Riksrevisjonen hadde ikke vesentlige merknader til Mattilsynets regnskap for 2010. Mattilsynet har fulgt opp de forbedringspunktene som ble påpekt i revisjonen, og har bistått Riksrevisjonen og departementene i forvaltningsrevisjonen av Mattilsynet som ble lagt fram 31. januar 2011.

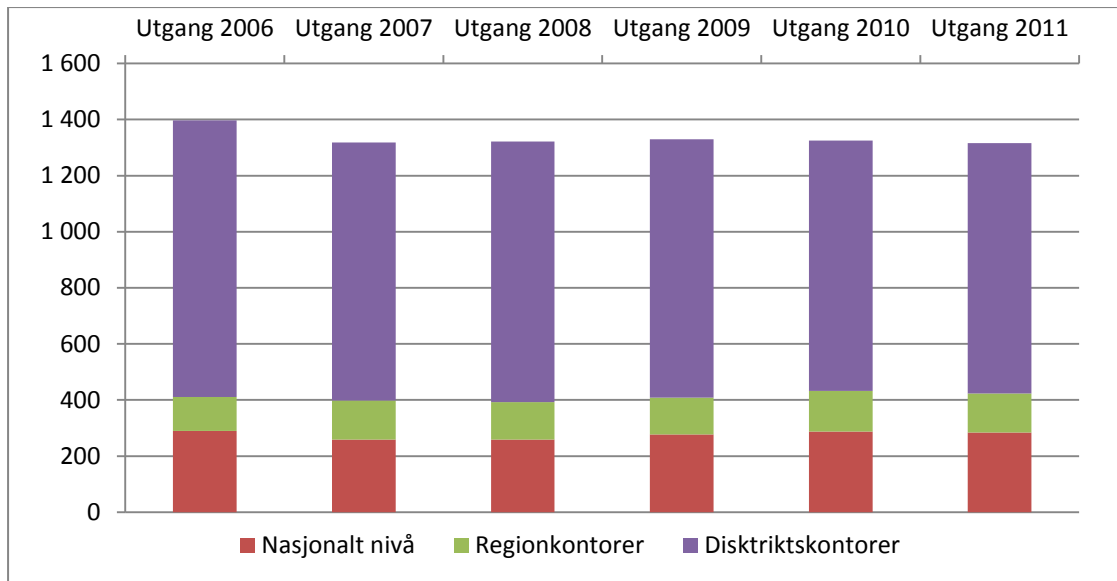
3.2 Arbeidsgiverrollen

3.2.1 Bemanning

Tabell 11 viser antall ansatte omregnet til årsverk ved utgangen av hvert av de siste seks årene, totalt og fordelt på Mattilsynets tre forvaltningsnivåer. Tallene inkluderer medarbeidere i lønnet omsorgspermisjon. Permisjon med lønn var innvilget for 28 medarbeidere ved utgangen av 2011.

Tabell 11 Oversikt over utvikling av bemanning 2006 – 2011 (antall årsverk)

	Utgang 2006	Utgang 2007	Utgang 2008	Utgang 2009	Utgang 2010	Utgang 2011
Totalt	1397	1318	1322	1330	1325	1316
Nasjonalt nivå	290	259	259	277	288	284
Region-kontorer	121	139	134	132	145	139
Distrikts-kontorer	986	920	929	921	892	893

Figur 3: Utvikling i antall årsverk 2006-2011 nasjonalt nivå, region- og distriktskontorer.

Ved utgangen av 2011 hadde Mattilsynet færre ansatte enn de tre siste årene. Nedgangen i 2011 har vært både på regionkontorene og på hovedkontoret. Dette har vært en bevisst satsing for Mattilsynet i 2011 da en bemanningsreduksjon på 60 årsverk over perioden 2011-13 er planlagt. Økningen ved hovedkontoret siste 2 år henger sammen med etableringen av MATS forvaltning og samling av sentralbordtjenesten.

3.2.2 Rekruttering og avgang

Mattilsynet har en omforent lønnspolitikk for rekruttering og lønnsendring. Nyansatte går gjennom et introduksjonsprogram som inkluderer e-læringsprogram, sentral samling og systematisk oppfølging fra leder det første halvåret. I 2011 gjennomgikk 54 nyansatte introduksjonsprogrammet. Programmet er justert til mer egenaktivitet som skal gjøre at de blir kjent med Mattilsynets oppgaver og sine nye kollegaer. Vi har fått god tilbakemelding fra deltakerne på dette.

Mattilsynets formelle turnover ble ytterligere redusert i 2011 og er nå så lav som 4,3 %. Andelen er beregnet ut fra antall fast ansatte som slutter, inklusive overgang til hel pensjon, og som må erstattes med nye medarbeidere. I tillegg har vi i Mattilsynet mange medarbeidere som flytter internt i regionen eller til en annen region, eller evt. hovedkontoret. For den enkelte leder oppleves dette på samme måte som turnover, da medarbeiderne må erstattes og nye må gjennomgå opplæring. Dersom intern forflytning inkluderes, blir "opplevd" turnover 16 %.

Mattilsynets mål er at flest mulig av arbeidstakerne skal stå i sin stilling til de fyller 67 år. Det er fastsatt intern livsfasepolitikk som blant annet skal stimulere til høyere pensjonsalder. Gjennomsnittlig pensjonsalder i 2011 er 64,8 år. Dette er lavere enn 2010. Det er fortsatt et lite antall pensjonister pr år og det er svært individuelle forhold som gjør at den enkelte fratrer. Lederne i Mattilsynet gjennomfører seniorsamtaler med hver enkelt for eventuelt å avdekke hva som skal til for at de kan fortsette. Mattilsynet vil se nærmere på om det er behov for å iverksette ytterligere tiltak dersom denne trenden fortsetter.

Tabell 12 Oversikt over utviklingen i gjennomsnittlig pensjonsalder 2008 - 2011

	2008	2009	2010	2011
Gjennomsnittlig pensjonsalder (år)	64,1	66,6	65,5	64,8

Mattilsynets alderssammensetning vil gi noen utfordringer når vi ser i et 5 – 10 års perspektiv. Derfor har Mattilsynet satt i gang et prosjekt om arbeidsgiverprofilering for å tiltrekke seg, rekruttere, utvikle og beholde riktig kompetanse på de områder og steder som er mest kritisk for oss. Her utarbeides det bl.a. materiell som den enkelte region/enhet kan bruke på utdanningsmesser, karrieredager mv.

3.2.3 Lærlinger i staten

Mattilsynet har ved avslutningen på 2011 ingen kontrakt med lærlinger, da vi i år har prioritert å ta inn høyere utdannede personer på praksisplass.

3.2.4 Kompetanseutvikling

Kompetanseutvikling gjennomføres ut fra den enkelte enhets behov. Det settes også av midler sentralt til å gjennomføre tiltak på felles prioriterte områder og på områder hvor fellestiltak er mest hensiktsmessig. Det ble i 2011 utarbeidet et opplæringsprogram - 'Kommunikasjon på tilsyn' - som ble gjennomført for en pilotgruppe. Målet er økt trygghet, mestring og profesjonalitet i tilsynssituasjonen. Dette vil bli tilbudt alle regioner i 2012.

Antall deltakere på felleskurs i 2011 var rundt 1740 og ressursbruken var omkring 15 årsverk. Til sammenligning for 2010 var tallene hhv. 1880 deltakere og 16 årsverk. Prioriterte kompetansetiltak i 2011 har i hovedsak omfattet følgende områder:

- Styrking av tilsynsmedarbeidernes forvaltningskompetanse – totalt 600 medarbeidere i regionale tiltak
- Lovpålagt kompetansetiltak innen kjøttkontroll og grensekontroll (årlig)
- Revisjon

I 2011 ble det også gjennomført flere kompetansetiltak overfor ledere på ulike nivåer. Spesielt er kurs i *Coachende lederskap* vært etterspurt og vil fortsette i 2012. Etter gjennomføring av planlagte kull vil mer enn 1/3 av lederne ha gjennomført kurset. Ledere har da en felles plattform for å snakke om, og lære ledelse av hverandre. Det arrangeres videregående treningssamlinger. Lederkurset for ikke-ledere: Selvledelse og samspill, ble arrangert for første gang med lang venteliste.

3.2.5 Arbeidsmiljø

Mattilsynet satte som mål å holde sykefraværet på et lavt nivå i 2011, 5,5 %. Sykefraværet totalt for Mattilsynet i 2011 var på 6,12 % - det høyeste fraværet vi har registrert. Samlet sett viser dette at vi dessverre ikke har nådd målsettingen og må vurdere hvilke tiltak som må iverksettes. Bak økningen har vi et uensartet bilde ved at to regioner har hittil laveste registrerte resultat og flere andre også har generelt lavt sykefravær. Foreløpige tilbakemeldinger har ikke identifisert klare årsaker til økningen, og det er satt i verk et bredt arbeid for å analysere situasjonen og finne relevante tiltak for å redusere fraværet. I denne prosessen trekkes både tillitsvalgte, vernetjeneste og NAV-kontakter inn i forbedringsarbeidet. Målet for sykefravær i den nye IA-avtalen er satt til 5,3 %, og situasjonen fordrer aktivt og målrettet arbeid.

Tabell 13 Oversikt over utviklingen i sykefravær 2007 - 2011 (prosent)

	2008	2009	2010	2011
Andel sykefravær totalt (%)	5,97	5,69	5,45	6,12

Mattilsynet gjennomfører jevnlig medarbeiderundersøkelser (arbeidsmiljø) for å kartlegge eventuelle behov for å forbedre arbeidsmiljøet. I 2011 gjennomførte vi undersøkelsen som Difi tilbyr alle statlige virksomheter og hvor vi kan sammenligne egne resultater med staten totalt. Alle enheter har gjennomført undersøkelsen og hatt oppfølgingsmøter for å bestemme lokale tiltak. Mattilsynet ligger over benchmark for Medarbeiderundersøkelsen i staten 2010 på alle hovedområder. Omkring 8 av 10 opplever å være en del av en enhet med arbeids glede hvor vi ansatte støtter hverandre. Omring 8 av 10 opplever at de får benyttet sine evner og kompetanser i jobben Vi har fått gode tilbakemeldinger på at det har vært satt av tid og at det var utarbeidet bra veilednings- og oppfølgingsmateriell for å få til en god prosess, og vi har vært invitert til Difi for å presentere måten vi tillempet undersøkelsen på. Mattilsynet vil fortsatt ha fokus på dette og vil i 2012 ta i bruk et måleverktøy som er egnet til å fremme prestasjonssterke team.

3.2.6 Ansattes medvirkning

Mattilsynets samarbeid med de ansattes representanter i henhold til Hovedavtalen fungerer godt. Toppledelsen møter de tillitsvalgte i etatssamarbeidsmøter ca. annenhver uke. De hovedtillitsvalgte involveres også tidlig i viktige prosesser, bl.a. deltar de i møter hvor hovedprioriteringene for neste år diskuteres. Mattilsynet har 72 formelle arenaer etter Hovedavtalen.

3.2.7 Ethiske retningslinjer

Det ble utarbeidet et e-læringsprogram for refleksjon og diskusjon som har vært obligatorisk for hele Mattilsynet. Alle regioner har rapportert at det er gjennomført. Bevisstheten rundt og behandlingen av etiske dilemmaer er derfor blitt økt vil vi påstå.

3.2.8 Likestilling og inkluderende arbeidsliv

Likestilling mellom kjønnene

Oversikten i tabell 14 oppsummerer tilstandsbeskrivelsen for likestilling mellom kvinner og menn i Mattilsynet.

Tabell 14 Tilstand for likestilling mellom kjønnene i 2009 - 2011

Indikatorer	2009		2010		2011	
	K	M	K	M	K	M
Andel av ansatte	60,5 %	39,5 %	60,4 %	39,6 %	61,9 %	38,1 %
Andel deltidsansatte fordelt på kjønn	17,8 %	5,2 %	12,4 %	3,1 %	16,7 %	4,4 %
Andel midlertidig ansatte fordelt på kjønn	6,5 %	3,2 %	4,9 %	2,7 %	4,6 %	1,9 %
Andel foreldrepermisjon fordelt på kjønn	1,8 %	0,3 %	1,0 %	0,1 %	1,8 %	0,2 %
Legemeldt sykefravær	6,3 %	4,7 %	5,7 %	5,0 %	6,8 %	5,0 %
Gjennomsnittlig brutto månedslønn (kr)	35 014	37 674	37 190	39 272	37 689	39 994

Tabell 15 *Andel kvinner og menn på alle stillingsnivåer i 2009 - 2011 i prosent*

Stillingskategorier	2009		2010		2011	
	K	M	K	M	K	M
Toppledere (direktør og regiondirektør)	53,9 %	46,1 %	42,9 %	57,1 %	42,9 %	57,1 %
Mellomledere (avd dir, u dir, dk sjef og seksjonssjef)	51,9 %	48,1 %	51,2 %	48,8 %	55,4 %	44,6 %
Sen. rådg, sen. insp og spes. Insp	49,4 %	50,6 %	54,2 %	45,8 %	54,9 %	45,1 %
Rådgiver og førsteinspektør	68,5 %	31,5 %	65,9 %	34,1 %	67,6 %	32,4 %
Sen.kons, f. kons og inspektør	57,9 %	42,1 %	56,7 %	43,3 %	58,6 %	41,4 %
Kontorstillinger mm	90,7 %	9,3 %	93,8 %	6,2 %	92,4 %	7,6 %

Andelen kvinner i Mattilsynet holder seg stabilt på litt over 60 prosent. Kvinneandelen i mellomledergruppen har økt fra 51,2 % til 55,4 %. Gjennomsnittlig tjener kvinner i Mattilsynet 94,2 % av det mannlige ansatte tjener. Korrigert for alder er lønnsnivået tilnærmet likt for kvinner og menn.

Inkludering

Andel medarbeidere med innvandrerbakgrunn har de siste årene vært relativt stabilt. Antall søkere med innvandrerbakgrunn til ledige stillinger i Mattilsynet økte fra 195 i 2010 til 263 i 2011. Disse søkertallene er noe usikre, da de er basert på manuell telling, samtidig som mottatt informasjon fra den enkelte søker i mange tilfeller ikke er tilstrekkelig til å avklare hvorvidt en person skal regnes med i gruppen "person med innvandrerbakgrunn".

Tabell 16 *Rekruttering av personer med innvandrerbakgrunn pr 1. januar 2011*

Indikator	2008	2009	2010	2011
Antall ansatte med innvandrerbakgrunn	64	80	80	77
Andel ansatte med innvandrerbakgrunn	4,3 %	5,6 %	5,5 %	5,4 %

Mål knyttet til inkludering av personer med innvandrerbakgrunn er nedfelt i Mattilsynets overordnede personalpolitikk. I 2011 er det ikke funnet hensiktsmessig å iverksette nødvendige tiltak for å øke andelen ansatte med innvandrerbakgrunn. Ett av IA-målene for 2011 - 2013 er at Mattilsynet skal bli bedre til å dra nytte av kompetanse om andre kulturer fra ansatte med innvandrerbakgrunn. Disse personene vil i enkelte regioner spille en viktig rolle i kommunikasjon med brukere som har en annen kulturell bakgrunn.

Ved utgangen av 2011 hadde Mattilsynet 20 ansatte med registrert nedsatt funksjonsevne. Dette tallet er noe lavere (24) enn i 2010. Det er svært få søkere som oppgir at de har nedsatt funksjonsevne i søknaden sin. Det er heller ikke iverksatt spesielle tiltak overfor ansatte med nedsatt funksjonsevne utover det som inngår i den løpende tilretteleggingen i berørte organisatoriske enheter. Mattilsynet har imidlertid hatt fokus på å ta inn praktikanter fra NAV som ønsker seg tilbake til arbeid. Totalt sett i Mattilsynet har vi hatt et sted mellom 10 – 15 praktikanter samtidig. Noen av disse har blitt tilbudt arbeid utover kontrakten fra NAV.

3.3 Anskaffelser

Mattilsynet har i 2011 arbeidet med implementering av anskaffelsesstrategien og rolle- og ansvarsavklaringer i organisasjonen, blant annet på regionale samlinger og gjennom innkjøpsnettverket mellom regionene og hovedkontoret.

Anskaffelser følges opp gjennom intern kontroll hvert tertial og eventuelle avvik følges opp i styringsdialogen internt.

For å bedre kapasiteten på anskaffelsesområdet sentralt, ble det besluttet å øke bemanningen i 2011 med to årsverk på dette området.

3.3.1 E-handel

Mattilsynet etablerte i 2010 ny e-handelsløsning knyttet til den offentlige E-handelsplattformen. Prosjektet ble satt i pilotdrift høsten 2010 med et begrenset antall superbrukere. Blant annet lav kapasitet på innkjøpsområdet, har ført til forsinkelser i implementeringen av e-handelsløsningen. Full drift planlegges nå i første tertial 2012.

3.3.2 Grønn stat

Enhetene i Mattilsynet har generelt høy bevissthet på miljøvennlighet. Til hjelp i sin egenvurdering bruker de Miljømåleren, som er et internt hjelpeskjema på området. I innkjøps- og anbudsdokumenter stilles det generelle miljøkrav til leverandørene. Slike krav videreutvikles og konkretiseres fortløpende på bakgrunn av erfaring.

Kildesortering og resirkulering av brukt elektronisk utstyr (PC-er) fungerer godt. Det er en generell høy bevissthet i forhold til energibruk og det er iverksatt tiltak som skal begrense papirforbruket.

Telefonmøter brukes i stor utstrekning. Videokonferanseutstyr er nå installert i alle region- og distriktskontorer. Dette har ført til en nedgang i reising både mellom hovedkontoret og regionkontorene, men også internt i regionene.

3.4 Elektronisk forvaltning og effektivisering ved hjelp av IKT

3.4.1 Videreutvikling av nettbaserte forvaltningsløsninger

Det har vært stort fokus på forvaltning av MATS. Mulighetene med MATS er mange, og behovene for nyutvikling kommer i høyt tempo. Mattilsynet har engasjert ekstern spisskompetanse for å vurdere arkitektur og løsninger i MATS og for å få bedre grunnlag for det videre forbedringsarbeidet.

Mattilsynets nettløsninger skal tilfredsstillende nye krav og brukerforventninger og det pågår arbeid med å sikre modernisering på dette området.

Vi opplever at samhandlingen mellom de ulike systemer krever økende fokus og ressurser til for eksempel parallelle oppgraderinger av arkiv- og fagsystem. Dette er spesielt krevende der det ikke finnes standardiserte produkter eller der standardløsninger ikke har tilfredsstillende funksjonalitet.

Arbeidet med å etablere tidsmessig videokonferanseutstyr startet i 2010 og ble ferdigstilt i 2011.

Mattilsynet har opprettholdt en effektiv IKT-drift gjennom 2011. Det har vært gjort store investeringer de siste årene, og drifts- og forvaltningskostnadene vil derfor øke i tiden fremover.

3.4.2 Sikkerhet

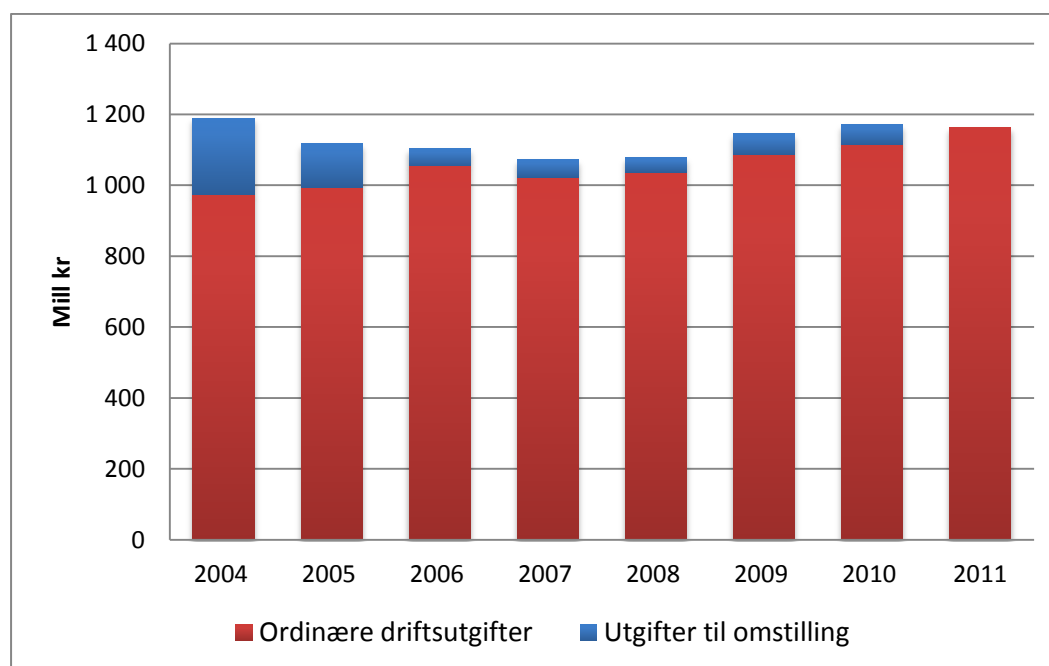
Etter Riksrevisjonens stedlige revisjon av informasjonssikkerhet og samfunnskritisk IKT-infrastruktur i Mattilsynet forelå ingen merknader. Det jobbes kontinuerlig med informasjonssikkerhet og IKT har lagt forholdene til rette for årlig gjennomgang av Mattilsynets informasjonssikkerhetspolicy.

4 Økonomi

4.1 Utviklingstrekk knyttet til Mattilsynets budsjett

4.1.1 Utviklingstrekk knyttet til Mattilsynets driftsutgifter

Figur 4 viser utviklingen i Mattilsynets netto driftsutgifter⁶ fordelt på ordinær drift og omstilling målt i løpende kroner.

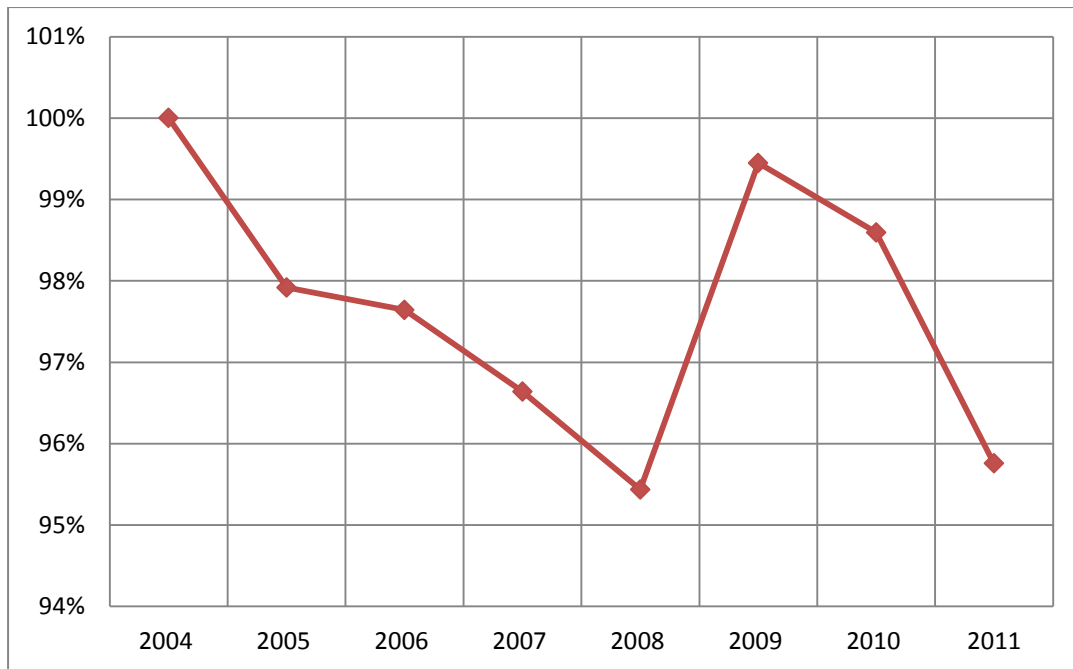
Figur 4: Mattilsynets netto driftsutgifter 2004-2011 (løpende kroner)

Målt i løpende kroner er netto driftsutgifter omtrent på samme nivå i 2011 som i de to foregående årene og i etableringsåret 2004. Nedgangen i årene 2004-2007 skyldes reduserte omstillingsbehov og uttak av effektiviseringsgevinster over Mattilsynets budsjett, mens økningen i 2008-2010 hovedsakelig skyldes lønns- og prisvekst, men også tilførsel av midler til oppfølging av særskilte prioriteringer i statsbudsjettet.

Utgifter til omstilling omfatter utgifter knyttet til opprettelsen av Mattilsynet i 2004, bl.a. utgifter til utvikling av tilsynssystemet MATS. Siste del av MATS ble satt i drift i 2010. Utgifter til videreutvikling av MATS i 2011 inngår i ordinære driftsutgifter.

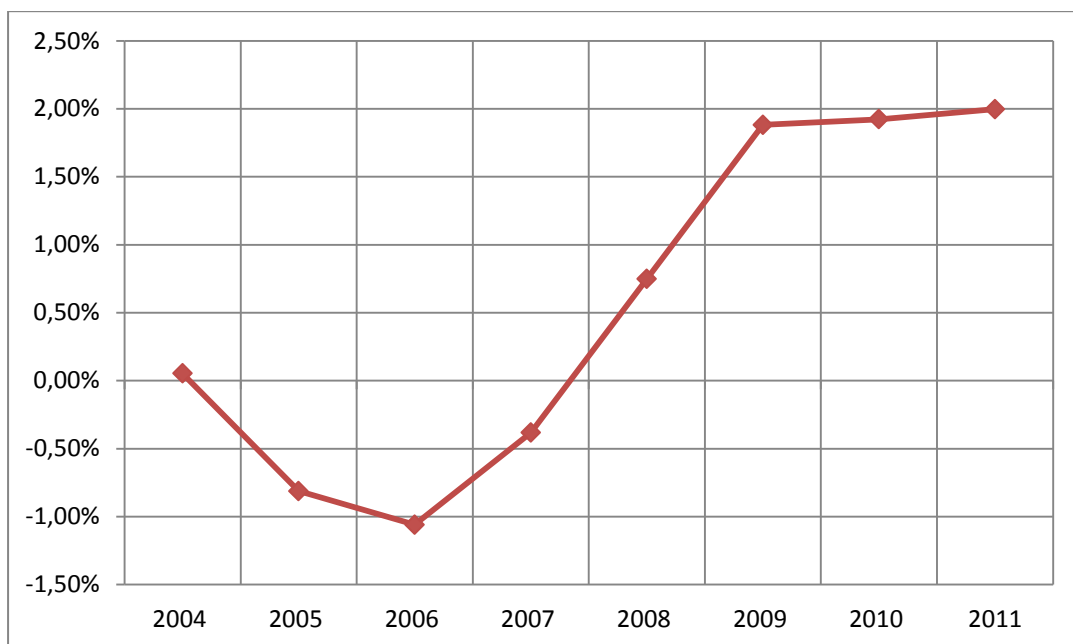
Figur 5 viser utviklingen i disponibel bevilgning til ordinær drift korrigert for overført beløp, lønns- og prisregulering og andre tekniske endringer av budsjettet, målt i prosent av bevilgningen i 2004. Figuren viser med andre ord den reelle, underliggende utviklingen i Mattilsynets budsjett.

⁶ Netto driftsutgifter er regnskapsførte driftsutgifter på kap. 1115, post 01 fratrukket regnskapsførte merinntekter på kap. 4115, postene 02, 15, 16 og 18.

Figur 5: *Utvikling i bevilgning til ordinær drift – faste priser 2004-2011 (2004=100 %)*

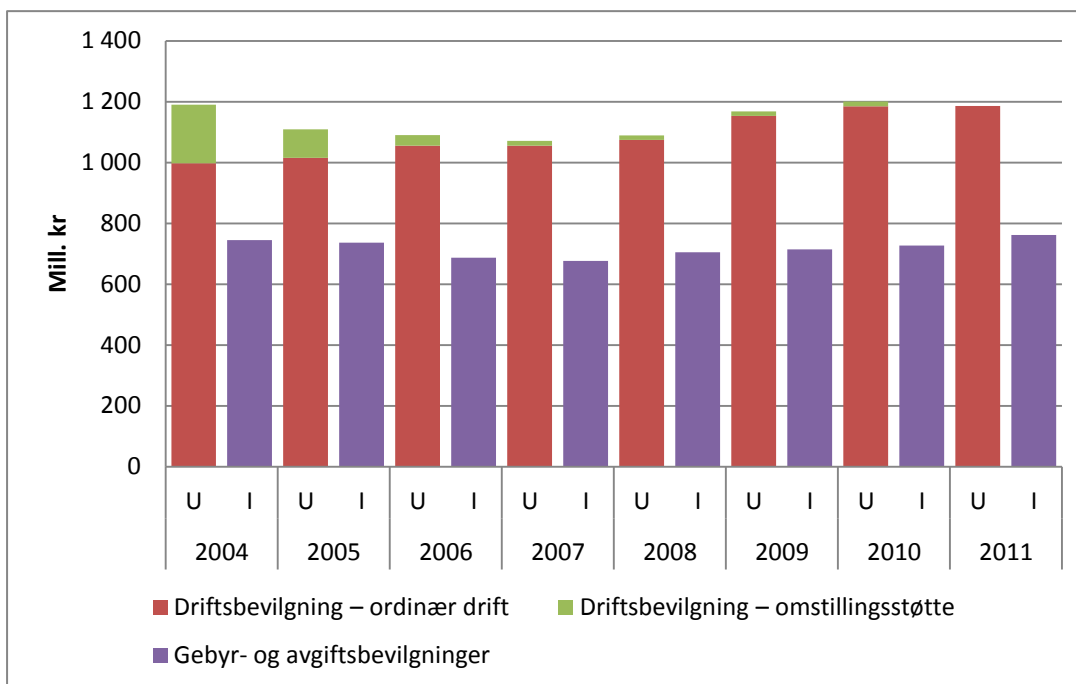
Figur 6 viser mer-/mindreutgift i prosent av disponibel bevilgning for årene 2004-2011.

Figur 6: *Merutgift (-) / mindreutgift (+) i prosent av disponibel bevilgning for årene 2004-2011*

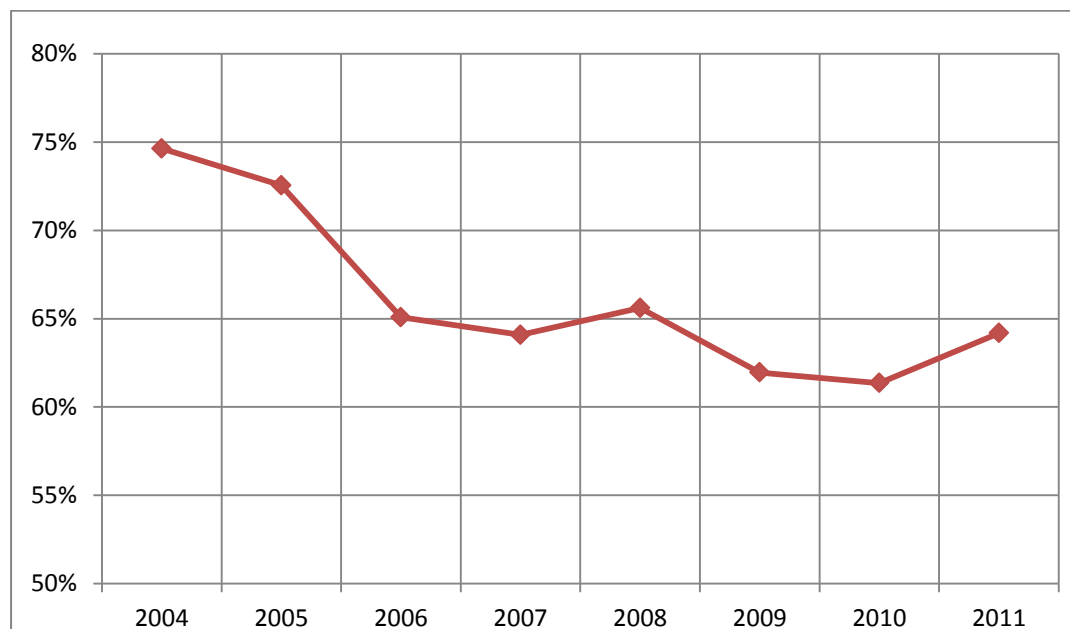
4.1.2 Utviklingstrekk knyttet til finansieringen av matforvaltningen

Figur 7 viser disponibel driftsbevilgning til Mattilsynet sammenholdt med inntektsbevilgning for gebyrer og avgifter i matforvaltningen for årene 2004-2011.

Figur 7: Driftsbevilgning til Mattilsynet og gebyr-/avgiftsbevilgninger i matforvaltningen 2004-2011

Figur 8 viser hvordan brukerfinansieringsandelen⁷ har utviklet seg over tid når engangsmidlene til omstilling holdes utenfor.

Figur 8: Gebyr- og avgiftsbevilgninger i prosent av ordinær driftsbevilgning

⁷ Bevilgning til gebyrer og avgifter i matforvaltningen i prosent av Mattilsynets driftsbevilgning

4.2 Økonomistatus for 2011

4.2.1 Kap. 1115 Mattilsynet (utgifter)

Tabell 17 Økonomistatus for 2011 for poster under kap. 1115 Mattilsynet (1000 kr)

Post	Bevilgning	Regnskap	Avvik
Post 01 Driftsutgifter	1 186 051	1 162 364	23 687
Post 22 Reguleringspremie, pensjonskasser	7 268	8 153	-885
Post 71 Tilskudd til erstatninger	3 131	3 503	-372
Sum	1 196 450	1 174 020	22 430

Post 01 Driftsutgifter

Regnskapstallet for post 01 er fratrukket merinntekter på kapittel 4115 postene 02, 15, 16 og 18, jf. merinntektsfullmakten som er gitt for disse postene. Mindreforbruket på post 01 utgjør 2,0 prosent av disponibel bevilgning.

Om lag 10 mill. kr av den reelle mindreutgiften skyldes vakanser ved permisjoner og sykdom. Dette medførte at lønnsutgiftene ble lavere enn budsjettet.

Utgiftene til sentrale kompetanseutviklingstiltak og andre utviklingstiltak, bl.a. innen IKT, ble av ulike grunner lavere enn budsjettet. Dette gav en innsparing i forhold til budsjett på om lag 6 mill. kr. Om lag halvparten av dette beløpet skyldes forsinkelser og gir tilsvarende økte utgifter i 2012.

Analyseutgiftene knyttet til overvåkning og kontroll ble om lag 7 mill. kr lavere enn budsjettet. Av dette gjelder 2 mill. kr kartlegging av potetcystenematoder, 1 mill. kr TSE-prøver av selvdøde eller avlivede dyr (fallen stock) mens resterende 4 mill. kr fordeler seg på et 20-talls forskjellige OK-programmer. Reduserte utgifter skyldes i hovedsak manglende prøveuttak på flere av programmene. Det har vært krevende å få god nok styring og forutsigbarhet i prøveinngangen i henhold til målsettingen for det enkelte program. Mattilsynet iverksetter tiltak i 2012 som skal bidra til forbedret gjennomføringsevne.

Enhetene i Mattilsynet har gjennomgående svært god budsjett disiplin. Dette, kombinert med at bevilgningen blir fordelt på mange enheter, tilsier at det normalt vil være en årlig innsparing på budsjettet i størrelsesorden 1-2 pst.

Post 22 Reguleringspremie - kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser

På posten dekkes utgifter til kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser knyttet til betalingsforpliktelser som staten fikk ved matforvaltningsreformen.

Utgiftene ble 885 000 kr høyere enn bevilgning. Det er vanskelig å anslå de årlige utgiftene på posten siden utgiftene blant annet avhenger av lønnsvekst og G-regulering for budsjettåret og pensjonskassenes generelle avkastning. I tillegg mottok Mattilsynet flere av kravene sent i året.

Post 71 Tilskudd til erstatninger

Post 71 er en overslagsbevilgning, og gjelder midler til dekning av statens betalingsforpliktelser knyttet til utført nødhjelp etter dyrevernloven § 6, samt kostnader for tiltak som settes i verk av Mattilsynet i medhold av matloven, dyrehelsepersonell-loven og dyrevernloven i de tilfellene hvor kostnaden ikke kan drives inn fra eier/ansvarlig.

4.2.2 Kap. 4115 Mattilsynet (inntekter)

Tabell 18 Økonomistatus for 2011 for poster under kap. 4115 Mattilsynet (1000 kr)

Post	Bevilgning	Regnskap	Avvik
Post 01 Gebyr m.m.	115 522	100 658	14 864
Post 02 Driftsinntekter og refusjoner mv.	5 024	9 116	-4 092
Post 15 Refusjoner, arbeidsmarkedstiltak	0	543	-543
Post 16 Refusjon, fødselspenger/adopsjonspenger	0	11 585	-11 585
Post 18 Refusjon, sykepenger	0	20 663	-20 663
Sum	116 963	140 566	-23 603

Post 01 Gebyrer mv.

På posten føres inntekter fra gebyrer i matforvaltningen og tvangsmulkt. Regnskapet for 2011 viser en mindreinntekt på 14,864 mill. kr, tilsvarende 12,9 pst. av bevilgning.

Tabell 19 viser regnskapsførte inntekter i 2011 sammenholdt med budsjetterte inntekter i 2011 og regnskapsførte inntekter i 2010, fordelt på de enkelte gebyrer mv. Budsjetterte inntekter er basert på prognosen som ble lagt til grunn for siste endring av bevilgningen.

Tabell 19 Inntekter pr. gebyr mv. (1000 kr)

Gebyrer mv.	Regnskap 2010	Statsbudsjett 2011	Regnskap 2011
Gebyr, særskilte ytelser	11 979	14 500	13 610
Gebyr, kjøttkontroll	78 109	85 500	72 644
Gebyr, grensekontroll	10 506	14 000	13 209
Gebyr, ytterligere offentlig kontroll	0	500	358
Gebyr, skjellkontroll	378	0	0
Tvangsmulkt mv.	2 923	1 022	836
Sum	103 895	115 522	100 658

Som tabell 19 viser, kan den relativt store mindreinntekten i 2011 først og fremst tilskrives reduserte inntekter fra kjøttkontrollgebyret. Det oppståtte avviket skyldes at det ved flere anlegg ble overført kontrolloppgaver fra Mattilsynet til virksomheten i løpet av 2010 og 2011. I tillegg har slakterieeffektiviseringer, enten som følge av tiltak i enkeltslakterier eller ved sammenslåing av slakterier, medført reduserte gebyrer.

Regnskapsførte inntekter fra både gebyr for særskilte ytelser og gebyr for grensekontroll er vesentlig høyere enn i 2010, men noe lavere enn budsjetterte inntekter. Det var ikke spesielle forhold ved innkrevingen av disse gebyrene i 2011.

Gebyr for ytterligere offentlig kontroll ble innført i slutten av 2010 og de interne retningslinjene for innkrevingen av gebyret ble endret 1. april 2011. Det var derfor usikkerhet knyttet til budsjetteringen av dette gebyret i 2011.

Innkrevingen av gebyr for skjellkontroll er stilt i bero i påvente av ny gjennomgang av regelverket for gebyret. Alle gebyrer som var innbetalt før innkrevingen ble stilt i bero er blitt tilbakebetalt.

Post 02 Driftsinntekter

Posten budsjetteres ut fra de inntektene som er kjent ved budsjettering. Avviket skyldes tilfeldige inntekter gjennom året, blant annet inntekter fra prosjekter som delvis ble finansiert av andre.

4.2.3 Kap. 5550 Miljøavgift på plantevernmidler

Tabell 20 Økonomistatus for 2011 for kap. 5550, post 70 Miljøavgift på plantevernmidler (1000 kr)

Post	Bevilgning	Regnskap	Avvik
Post 70 Miljøavgift på plantevernmidler	66 000	64 371	1 629

Miljøavgiften på plantevernmidler kreves inn ved omsetning av plantevernmidler på grossistleddet. Denne omsetningen kan variere relativt mye fra år til år. Dette, og det forhold at avgiften kreves inn i fjerde kvartal, gjør at prognosen som legges til grunn for siste revisjon av budsjettet er usikker.

Totalomsetning av plantevernmidler i 2011 var omtrent 30 % høyere enn de to foregående årene. Dette skyldes hovedsakelig den våte sommeren, som førte til større behov for sprøyting mot sopp, særlig i kornproduksjonen.

At det likevel ble en liten mindreinntekt, skyldes at posten var relativt høyt budsjettet. Det kan i den forbindelse nevnes at det er bevilget 50 mill. kr på posten i 2012 og at inntektene fra avgiften var 55,7 mill. kr i 2009 og 53,0 mill. kr i 2010.

4.2.4 Kap. 5576 Sektoravgifter under Landbruks- og matdepartementet

Tabell 21 Økonomistatus for 2010 for kap. 5576, post 70 Avgifter i matforvaltningen (1000 kr)

Post	Bevilgning	Regnskap	Avvik
Post 70 Avgifter i matforvaltningen	645 767	653 670	-7 903

Tabell 21 viser regnskapsførte inntekter i 2011 sammenholdt med budsjett 2011 og regnskapsførte inntekter i 2010 fordelt på de enkelte avgifter. Budsjett 2011 er basert på prognosen lagt til grunn for revidert bevilgning høsten 2011.

Tabell 22 Inntekter pr. avgift (1000 kr)

Avgifter i matforvaltningen	Regnskap 2010	Statsbudsjettet 2011	Regnskap 2011
Matproduksjonsavgift - landbaserte næringsmidler	286 532	290 000	293 445
Matproduksjonsavgift - fisk	46 848	42 000	41 542
Matproduksjonsavgift - import	215 645	230 000	233 586
Avgift på fôr til pelsdyr/selskapsdyr	6 873	20 555	20 973
Avgift - planter, ikke mat	23 151	24 000	24 536
Avgift - kosmetikk	2 749	3 000	2 842
Avgift - drikkevannsforsyning	41 786	35 912	36 127
Andre avgifter	370	300	619
Sum	623 954	645 767	653 670

Det var, som tabell 22 viser, relativt små avvik fra budsjett på denne posten i 2011 og det var ikke spesielle forhold ved innkrevingen av disse avgiftene.

Avgiftene i matforvaltningen er vedtatt fjernet med virkning fra 1.1.2012. I 2012 vil det derfor kun bli krevd inn avgifter som var påløpt, men ikke innbetalt ved årsskiftet.

5 Ressursbruk

5.1 Registrering av oppgavetid

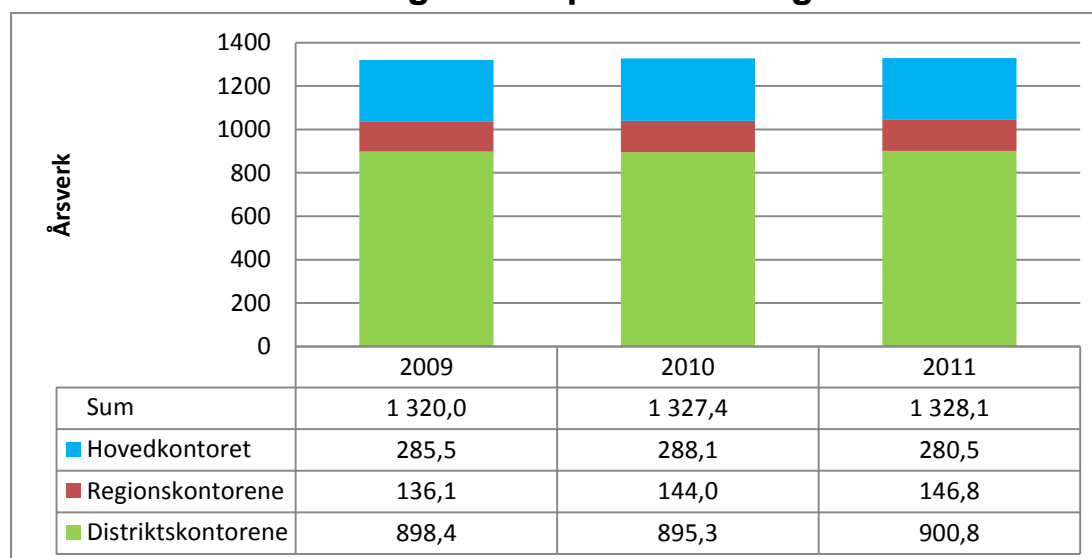
God kunnskap om etatens tidsbruk er et viktig grunnlag for virksomhetsstyringen og en viktig parameter for å vurdere om ressursbruken er i tråd med ønsket prioritering.

Mattilsynet innførte i 2006 et system for registrering av oppgavetid, og har siden arbeidet for å øke andelen registrert oppgavetid og kvaliteten på registreringene. Tabell 23 viser hvordan registreringsandelen har utviklet seg siden 2006.

Tabell 23 Andel registrert oppgavetid 2006-2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Andel registrert oppgavetid (%)	90,0	92,6	96,8	97,4	97,8	98,2

5.2 Tidsbruk samlet og fordelt på forvaltningsnivå

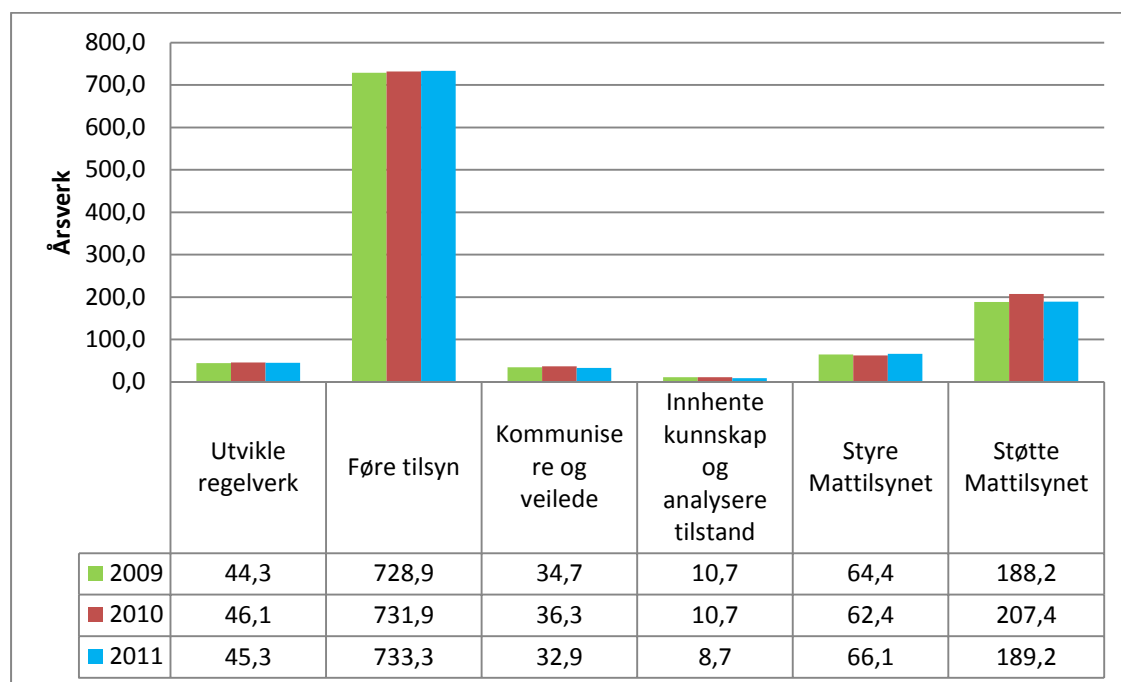
Figur 9: Registrert tidsbruk – antall årsverk samlet og pr forvaltningsnivå 2008-2010⁸

Figur 9 viser at sum registrert tidsbruk for de tre nivåene var omtrent uendret fra 2010. Registrert tidsbruk ved hovedkontoret gikk ned i 2011 mens det var en økning i registrert tidsbruk ved regionskontorene og distriktskontorene i forhold til 2010.

Tallene inkluderer registrert tidsbruk til ferie, sykdom og permisjoner. Denne tidsbruken økte med 20 årsverk i 2011 sammenlignet med 2010. Det var med andre ord en reduksjon i tidsbruken disponibelt til oppgaveløsning i forhold til 2010.

⁸ Tallene inkluderer registrert tidsbruk til ferie, sykdom og permisjoner

5.3 Tidsbruk fordelt på prosesser

Figur 10: Registrert tidsbruk pr prosess – antall årsverk 2008-2011⁹

Figur 10 viser at det var en markert nedgang i registrert tidsbruk på prosessen "Støtte Mattilsynet" sammenlignet med 2010 mens det var mindre endringer for de øvrige prosessene. I sum ble registrert tidsbruk redusert med 19,2 årsverk i forhold til 2010 når registrert tidsbruk til ferie, sykdom og permisjoner holdes utenfor.

Prosesen "Føre tilsyn" omfatter flere aktiviteter. I tillegg til utøvende tilsyn inngår også arbeid med OK-programmer, godkjenninger/attester og beredskap, samt tilsynsfaglig kompetanseutvikling og koordinering av tilsynet i prosessen. Tabell 24 viser registrert tidsbruk på tilsynsprosessen fordelt på forvaltningsnivå/hovedaktivitet. Som tabellen viser, var det også i 2011 en økning i registrert tidsbruk til utøvende tilsyn sammenlignet med foregående år.

Tabell 24 Registrert tidsbruk på prosessen Føre tilsyn pr. forvaltningsnivå/hovedaktivitet – antall årsverk 2009-2011

Forvaltningsnivå/hovedaktiviteter i tilsynsprosessen	2009	2010	2011
Distriktskontorene - utøvende tilsyn	490,2	504,9	510,4
Distriktskontorene - andre tilsynsfaglige aktiviteter	106,7	92,7	92,2
Regionkontorene - tilsynsfaglige aktiviteter	53,5	51,3	48,4
Hovedkontoret - tilsynsfaglige aktiviteter	78,5	83,0	82,4
Totalt	728,9	731,9	733,3

⁹ Tallene inkluderer ikke registrert tidsbruk til ferie, sykdom og permisjoner

Tabell 25 viser registrert tidsbruk i styre- og støtteprosessene pr. hovedaktivitet.

Tabell 25 Registrert tidsbruk på styre- og støtteprosessene fordelt på hovedaktiviteter – antall årsverk 2009-2011

Styre- og støtteprosesser	2009	2010	2011
Styre Mattilsynet	64,4	62,4	66,1
Personalhåndtering	74,6	85,7	78,9
Intern drift	59,2	63,2	54,3
IKT-tjenester	22,8	26,5	29,7
Håndtere dokumenter	11,9	11,4	7,9
Drifte økonomi	15,2	15,0	14,9
Innkjøp	4,5	5,4	3,5
Totalt	252,6	269,6	255,3

Tidsbruken til IKT-tjenester økte også i 2011 mens det var en markert nedgang i tidsbruken til intern drift og dokumenthåndtering. Reduksjonen i tidsbruken til dokumenthåndtering er en effekt av investeringen i MATS.

5.4 Tidsbruk fordelt på fylker

Tabell 26 viser registrert tidsbruk pr. fylke.

Tabell 26 Registrert tidsbruk pr fylke – antall årsverk 2008-2010

Fylke	2009	2010	2011
Oslo	219	223	220
Akershus	110	110	108
Østfold	48	47	51
Hedmark	99	102	108
Oppland	34	35	35
Buskerud	42	40	42
Vestfold	33	32	32
Telemark	29	30	29
Aust-Agder	11	11	12
Vest-Agder	14	13	13
Rogaland	140	139	136
Hordaland	94	91	88
Sogn og Fjordane	40	37	39
Møre og Romsdal	66	63	61
Sør-Trøndelag	70	74	79
Nord-Trøndelag	69	68	66
Nordland	110	116	115
Troms	41	44	45
Finmark	51	51	47
Sum	1320	1327	1 328

Det var små endringer i den fylkesvise fordelingen av årsverk mellom 2010 og 2011. Økningen i Hedmark skyldes blant annet at Mattilsynets fellesfunksjoner innen IKT, som hovedsakelig er lokalisert på Brumunddal, ble tilført økte ressurser. Økningen i Sør-Trøndelag har sammenheng med etableringen av nytt slakteri i Malvik, mens nedgangen i Finnmark skyldes at regionen praktiserte en mer restriktiv linje for tilsetting i midlertidige stillinger enn tidligere.

5.5 Tidsbruk fordelt på fagområder

Tabell 27 viser registrert tidsbruk pr fagområde.

Tabell 27 Registrert tidsbruk pr fagområde – antall årsverk 2008-2010

Fagområde	2009	2010	2011
Landbruk	333	354	390
Akvakultur og sjømat	156	164	163
Næringsmidler	754	739	699
Internasjonalt arbeid og regelverksutvikling	77	70	76
Sum	1 320	1 327	1 328

Mattilsynets mål- og tiltaksstruktur er ikke utviklet med tanke på å dokumentere tidsbruk fordelt på fagområder. Enkelte tiltak retter seg derfor mot flere fagområder. I disse tilfellene er aktiviteten henført til fagområdet som anses mest aktuelt. Aktiviteter som ikke direkte kan henføres til fagområder, er fordelt forholdsmessig.

Økningen fra 2010 til 2011 på fagområdet landbruk skyldes hovedsakelig en økning i registrert tidsbruk til tilsyn med dyrevelferd, men det var også en økning i registrert tidsbruk til tilsyn med dyrehelse.

Næringsmidler er et stort og sammensatt fagområde. Reduksjonen fra 2010 til 2011 på dette fagområdet kan hovedsakelig tilskrives redusert tidsbruk til kjøttkontroll og tilsyn med næringsmiddelvirksomheter (lager, transport, bearbeiding, detaljomsetning, servering). Dette mer enn oppveide en økning i registrert tidsbruk på drikkevannsområdet.

5.6 Sammenhenger mellom utgifter og gebyr-/avgiftsinntekter

Det har til og med 2011 vært lagt til grunn en delvis brukerfinansiering av matforvaltningen gjennom gebyrer og avgifter, samt at det over tid skal være rimelig grad av samsvar mellom ressursbruk i tilsynet og de kostnadene som ulike produktgrupper påføres gjennom gebyrer og avgifter. Det har vært forutsatt at inntektene fra gebyrer og avgifter ikke skulle overstige 80 prosent av Mattilsynets utgifter.

Mattilsynet har krevd inn gebyrer og avgifter i henhold til gjeldende forskrifter og føringerne i tildelingsbrevet.

Oversikten nedenfor viser beregnede sammenhenger mellom inntekter fra gebyrer og avgifter og ressursbruken i Mattilsynet for årene 2009-2011. Følgende forutsetninger er brukt for beregning av disse sammenhengene:

- Fordelingen av utgifter til kjøp av varer og tjenester er basert på regnskapsførte utgifter per tiltak.

- Fordelingen av utgifter til lønn er basert på oversikter over registrert oppgavetid per tiltak. Ikke-registrert oppgavetid, som i 2011 utgjorde 1,8 prosent av all oppgavetid, er fordelt forholdsmessig med grunnlag i registrert oppgavetid.
- Fordelingen av utgifter til tilsynsfaglige tiltak som ikke kan henføres bare til én avgift eller ett gebyr er fordelt skjønsmessig på relevante avgifter/gebyrer.
- Utgifter og oppgaver som ikke er fagspesifikke, f.eks. administrasjon, ledelse, IKT og husleie, er fordelt forholdsmessig på de ulike avgiftene og gebyrene. Det er i den forbindelse skjønsmessig tatt hensyn til at slakterier stiller lokaler o.a. til disposisjon for Mattilsynets personale i kjøttkontrollen.

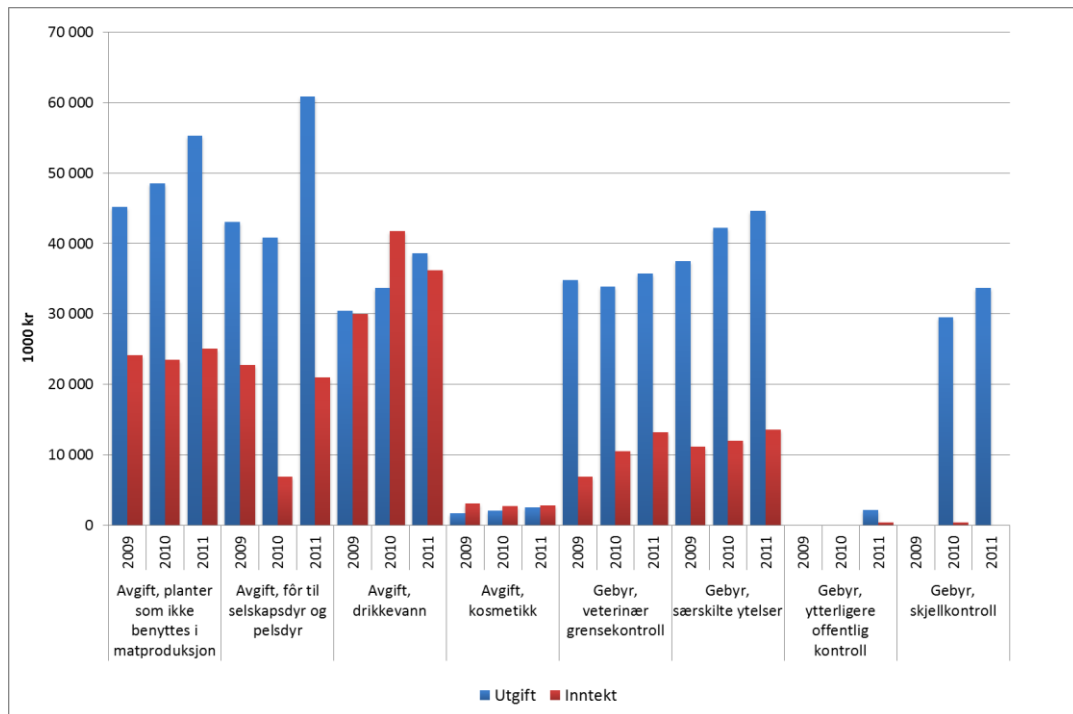
Som det fremgår av forutsetningene for beregningen, kan ikke alle aktiviteter entydig knyttes til et bestemt gebyr eller en bestemt avgift. Dette må tas i betraktning ved forståelse av tallene og sammenhengene.

Tiltaksstrukturen for distriktskontorene samsvarer med strukturen i MATS. Dette er gjort for å gjøre det mulig å sammenstille data for ressursbruk og data for produksjon i tilsynet, bl.a. for å kunne vurdere produktiviteten i tilsynet. Dette gjør at det ikke er mulig å ha egne tiltak for arbeid med særskilte ytelser og ytterligere offentlig kontroll. Ressursbruken for disse gebyrpliktige oppgavene kan derfor ikke beregnes basert på registrert tidsbruk og regnskap. Beregnet ressursbruk til utførelse av særskilte ytelser er basert på antall utførte særskilte ytelser og en forutsetning om uendret produktivitet over tid. Beregnet ressursbruk til ytterligere offentlig kontroll er basert på antall utførte kontroller som har utløst gebyr og kalkulert, gjennomsnittlig tidsbruk pr. kontroll. Det er usikkerhet knyttet til disse forutsetningene og beregningene.

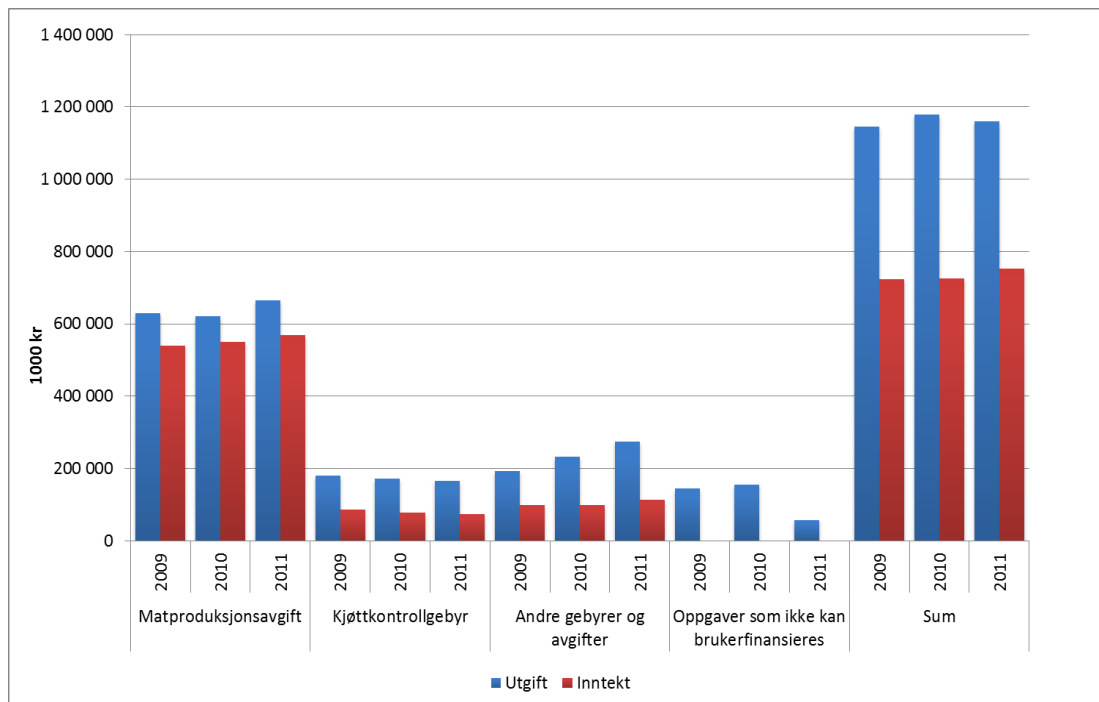
Regnskapsførte inntekter fra gebyrer og avgifter tilsvarte i 2011 64,9 prosent av ressursbruken i Mattilsynet, mot 61,5 prosent i 2010. Hovedårsaken til denne økningen var at inntektene fra matproduksjonsavgifter økte, selv om avgiftssatsen var uendret, samtidig som Mattilsynets budsjett ble redusert.

Av sum utgifter i 2011 ble 57 prosent henført til matproduksjonsavgifter, 14 prosent til kjøttkontrollgebyret, 24 prosent til andre gebyrer og avgifter og 5 prosent til oppgaver som ikke kan brukerfinansieres, dvs. regelverksutvikling og omstilling (utvikling av MATS). Reduserte utgifter til oppgaver som ikke kan brukerfinansieres skyldes at utviklingen av MATS ble sluttført i 2010.

Figur 11 og 12 nedenfor viser at inntekten for det enkelte gebyr/den enkelte avgift i 2011 var høyere enn beregnet utgift, med unntak for kosmetikkavgiften. Det ble etter anmodning fra departementet ikke krevd inn gebyr for skjellkontroll i 2011.

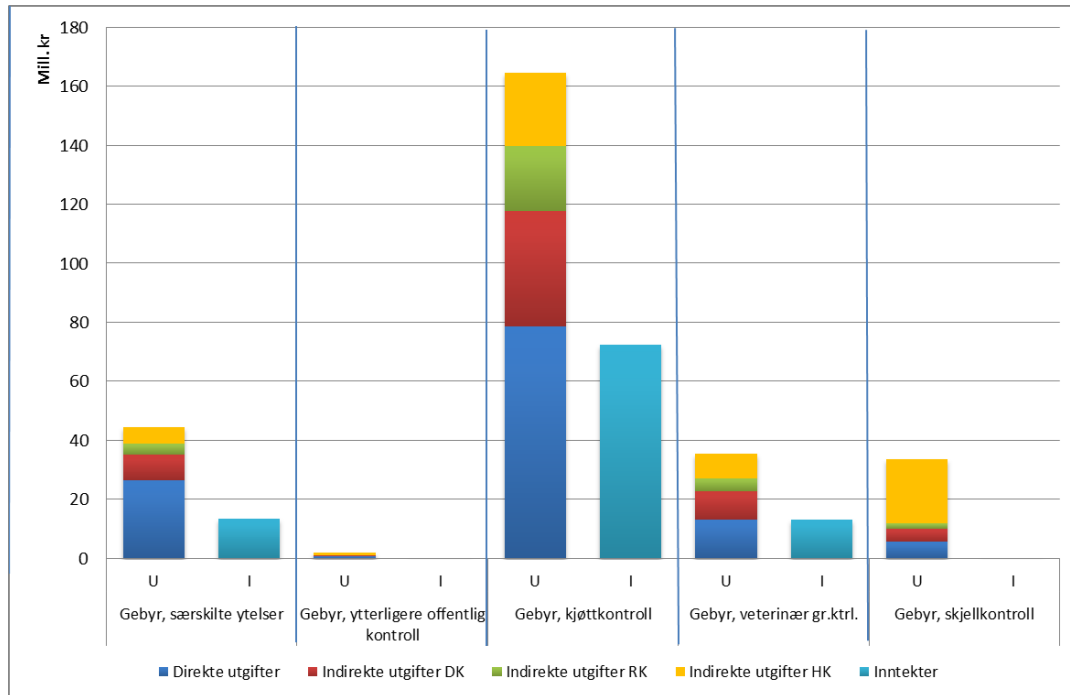
Figur 11: *Inntekter fra gebyrer/avgifter og utgifter i Mattilsynet – hovedsammenhenger 2009-2011*

Figur 12: *"Andre gebyrer og avgifter" – inntekter og utgifter pr gebyr/avgift 2009-2011*

For enkelte gebyrer er det relativt stor forskjell mellom inntektene og tilhørende beregnede utgifter. Figur 13 viser inntektene i 2011 pr. gebyr og beregnede tilhørende utgifter, hvor utgiftene er spesifisert i direkte¹⁰ og indirekte utgifter pr. forvaltningsnivå.

¹⁰ Med direkte utgifter forstås den ressursbruken som direkte kan tilbakeføres til den gebyrpliktige oppgaven som utføres.

Figur 13: *Inntekter og utgifter, spesifisert i direkte og indirekte utgifter, pr. gebyr 2010*

Avgiftene i matforvaltningen ble fjernet med virkning fra 1.1.2012. Dette betyr at brukerfinansierungsandelen vil gå ned fra ca. 65 prosent til ca. 10 prosent. Formålet med å dokumentere sammenhengene mellom inntekter og utgifter i matforvaltningen har vært å etterse at det ikke oppstår systematiske avvik over tid og kryss-subsidiering mellom næringer. Mattilsynet vurderer at risikoen for dette forsvinner under avgiftsfjerningen og at dokumentasjonskravet derfor bør vurderes på nytt.

Vedlegg 1:

Rapportering knyttet til Mattilsynets produksjon

Prosess	Indikatorer	2009	2010	2011
Utvikle regelverk	Antall EØS-notater på stadium 1 og 2 behandlet i SUN eller SUMP (Spesialutvalg)	25	12	25
	Antall implementeringer av EØS-regelverk innen frist sett opp mot totalt antall implementeringer (forenklet og ordinær prosedyre)	55 %	55 %	57
	Regelrydding – antall forskriftsendringer med forenkling av regelverket	-	21	20
	Regelverksutvikling på nett – antall besøk	13 950	19 883	15863
Kommunisere og veilede	Antall besøkende på Matportalen.no	687 600	725 639	713 308
	Antall besøkende på mattilsynet.no	754 044 ¹¹	1 067 219	1 192 577
	Antall besøkende på regelhjelp.no (utvalgte kategorier)	1 913	1 455	Stab K
	Antall brukerundersøkelser			Stab K
Føre tilsyn	Tilsynsproduksjon - totalt antall tilsyn	61 118	55 450	55 863
	Fordelt på tilsynsområder:			
	Biprodukter	347	193	164
	Innsatsvarer	613	462	498
	Primærproduksjon med landdyr	12 020	11 263	16 675
	Tilsyn etter dyrevernloven	9 713	10 049	-
	Primærproduksjon med akvatiske dyr	1 919	1 706	2 944
	Primærproduksjon med planter	1 350	1 216	1 197
	Kjøttkontroll (antall slakt) ¹²	64 089 912	66 671 608	358 272 594
	Slakter, nedskjæring og produksjon av kjøtt	9 981	10 476	5 128
	Sjømat	2 630	2 311	1 892
	Næringsmidler (fordelt på virksomhetstype)			
	Servering og detaljist ¹³	16 277	11 470	10 958
	Annet, næringsmidler	3 168	2 206	1 777
	Drikkevann	1 588	1 655	1 617
	Import	2 267	2 012	3 585
	Grensekontroll	4 694	6 445	8 555
	Eksport	2 956	2 773	452
	Annet tilsyn	919	980	121 ¹⁴
	Antall produkter godkjent under ordningen Beskyttede betegnelser	1	2	1
	Antall attester for eksport av fisk og sjømat	38 914	40 104	41 098
	Antall attester for eksport av landbaserte produkter			4 602
	Antall gjennomførte øvelser	116	72	59

¹¹ Tallet omfatter bare 9,5 måneder pga. teknisk driftsavbrudd for statistikkverktøy.

¹² Tall for 2009 og 2010 er antall slakt, mens tall for 2011 er antall kilo slakt kontrollert

¹³ Servering og detaljist er slått sammen, det vises på tallene fra 2009 og 2010

¹⁴ Tall for 2009 og 2010 inkluderer LUA-tilsyn som eget tilsyn. I 2011 telles ikke LUA-tilsyn separat, men inngår i ordinært tilsyn. I 2011 utgjorde LUA tilsynet 824

Prosess	Indikatorer	2009	2010	2011
	Antall hendelser hvor Mattilsynet har satt nasjonal stab			0 ¹⁵
Støtte og styre	Ressursbruk:			
	<u>Tidsbruk totalt og pr prosess (årsverk)</u>			
	Tidsbruk totalt	1 077,4	1 094,8	1 075,5
	1: Utvikle regelverk	44,3	46,1	45,3
	2: Føre tilsyn (totalt)	729,0	731,9	733,3
	Føre tilsyn, distriktsnivå	596,9	597,6	602,6
	Føre tilsyn, regionalt nivå	53,5	51,3	48,4
	Føre tilsyn, nasjonalt nivå	78,5	83,0	82,4
	3: Kommunisere og veilede	34,7	36,3	32,9
	4: Innhente kunnskap og analysere tilstand	10,7	10,7	8,7
	5: Styre Mattilsynet	64,4	62,4	66,1
	6: Støtte Mattilsynet	194,4	207,4	189,2
	<u>Utgifter totalt og pr prosess (1000 kr)¹⁶</u>			
	Utgifter totalt	1 144 878	1 175 500	1 161 165
	1: Regelverksutvikling	9 038	5 913	7 910
	2: Føre Tilsyn	302 034	301 289	249 137
	3: Kommunisere og veilede	4 980	7 001	8 528
	4: Innhente kunnskap og analysere tilstand	28 071	29 046	28 751
	5: Styre Mattilsynet	15 650	12 952	14 801
	6: Støtte Mattilsynet	160 351	170 595	186 528
	7: Lønn (all lønn registreres på ett tiltak)	624 754	648 704	665 510
	<u>Antall årsverk/ansatte, totalt og pr nivå</u>			
	Total ¹⁷	1 330	1 325	1 316
	Hovedkontor	277	288	284
	Regionkontor	132	145	139
	Distriktskontor	921	892	893
	Prosent sykefravær	5,69 %	5,45 %	6,12 %
	Gjennomsnittlig alder ved alderspensjon	66,6 år	65,5 år	64,8 år
	Antall søkere/ansatte med innvandrerbakgrunn	150 søkere 80 ansatte	195 søkere 76 ansatte	263 søkere 77 ansatte
	Antall søkere/ansatte med redusert funksjonsevne	1 søker 24 ansatte	2 søkere 24 ansatte	2 søkere 20 ansatte
	Oppetid for MATS skjematenester	99,78 %	99,77 %	99,34 %

¹⁵ I stedet for å sette stab, praktiseres ofte "forsterket linje", hvor hendelsen håndteres i ordinær linje, men hvor det blir tilført ytterligere ressurser hvis nødvendig

¹⁶ Tall er fra internregnskapet og vil derfor kunne avvike fra tall oppgitt i kap. 7 som er hentet fra kontantregnskapet.

¹⁷ Tall pr. utgangen av året, inkludert medarbeidere i lønnet permisjon (omsorg) og omregnet til antall heltidsstillinger.

Vedlegg 2:

Rapportering knyttet til Mattilsynets effektmål

1 Samlet vurdering av tilstand

1.1 Sikre helsemessig trygg mat og trygt drikkevann

Mattryggheten i Norge er god. Utviklingen i 2011 har ikke endret på dette bildet. Vi ser at flere næringsmiddelbårene utbrudd har sitt opphav i importerte vegetabiler. Overvåkingen av den hygieniske standarden på vegetabiler har økt, men det har også importen og forbruket. I 2011 har vi sett en økning av antallet salmonellafunn i norske besetninger. Om dette er en vedvarende trend eller et enkelttilfelle er ennå ikke klart.

1.2 Fremme god helse hos planter, fisk og landdyr

Planteheksen i Norge er god. En rekke mindre utbrudd knyttet til planteskadegjørere er oppdaget og håndtert.

Fiskeheksen i Norge ligger på samme nivå som i 2010, med et par positive utviklingstrekk. I 2011 har det bare vært ett nytt tilfelle av ILA og håndteringen av et større ILA-utbrudd i Troms er i avslutningsfasen. Det er registrert 4 utbrudd av PD nord for Hustadvika i 2011. Utbruddet er forårsaket av en ny type PD-virus, (SAV 2). Strategien for å holde sonen nord for Hustadvika fri for PD har så langt vært vellykket.

Lusenivåene i oppdrettsanleggene har ligget på et lavere nivå i 2011 enn året før, og få anlegg har ligget over tiltaksgrensen. På tross av dette ble det registrert høyt påslag av lakselus på utvandrende vill laksesmolt i Hardangerfjorden, Sognefjorden og Trondheimsfjorden. I andre fjorder har lusenivåene på vill laksesmolt vært relativt lave.

Dyreheksen i Norge er god. I 2011 fikk Norge igjen sin fristatus for blåtunge. Norge er det eneste landet i verden som har oppnådd dette uten bruk av vaksiner.

1.3 Fremme god dyrevelferd og respekt for dyr

Mattilsynet har økt sitt tilsyn med pelsdyr og slaktekylling i 2011. Mattilsynet registrerer at regelverksetterlevelsen i pelsdyrnæringen har blitt bedre. Tilsynet med slaktekylling har vist at næringen har et betydelig forbedringspotensial.

Innføringen av bekymringsknappen på Mattilsynets internettside har ført til en økning i innsendte bekymringsmeldinger som blir håndtert av våre distriktskontor. Meldingene viser et stort engasjement hos publikum, spesielt knyttet til velferden hos hunder og katter.

Mattilsynet har i 2011 spesielt arbeidet med velferd for dyr på beite. Gjennom vårt arbeid har vi løftet problemene knyttet til uakseptable tap hos sau på beite, sterkere inn i samfunnsdebatten.

Mattilsynet har styrket sitt arbeid mot rein gjennom eget tilsyn og et bedre samarbeid med Reindriftsforvaltningen.

1.4 Fremme helse, kvalitet og forbrukerhensyn langs hele matproduksjonskjeden

Mattilsynet har i 2011 hatt spesielt fokus på kosttilskudd. Vi ser at dette er et område hvor regelverksetterlevelsen er dårlig og det omsettes produkter som er en fare for mattryggheten. Det er nedlagt omsetningsforbud for flere produkter og sendt ut informasjon til publikum slik at de kan gjøre informerte valg.

Det har vært større aktivitet knyttet til tilsyn med merking. Utgangspunktet for dette er at det i 2011 ble gjennomført to store nordiske prosjekter: *Tilsyn med Nøkkelhullet* og *Allergenmerking*

1.5 Ivareta miljøvennlig produksjon

Den totale omsetningen av plantevernmidler er ikke redusert i perioden, men det har vært en dreining mot bruk av preparater/stoffer med lavere helse- og miljørisiko. Den økte bruken i 2011 skyldes hovedsakelig at vekstsesongen var svært nedbørrik, noe som førte til økt behov for sprøyting mot soppsykdommer.

1.6 Indikatorer for effektmål i henhold til tildelingsbrevet for 2011

Tabell 1 Indikatorer for effektmålene

Indikator	Punkt
Sikre helsemessig trygg mat og trygt drikkevann	
Antall registrerte sykdomstilfeller etter smitte av <i>Salmonella</i> , <i>Campylobacter</i> , <i>Yersinia</i> , <i>Shigella</i> , <i>Listeria</i> , EHEC (MSIS)	2.1
Antall og andel undersøkte prøver med for høyt innhold av fremmedstoffer (f.eks. plantevernmidlerrester, dioksiner, PCB og legemiddelrester)	2.2
Antall meldte partier som har vært årsak til matvareallergi/-intoleranse på grunn av reaksjoner på udeklarte allergener	2.4
Antall sendte meldinger om påvist helsefare i matvarer og fôr i det norske markedet (RASFF)	Årsrapport 2011, pkt. 4.9.3
Fremme god helse hos planter, fisk og landdyr	
Antall og andel påvisninger av <i>Salmonella</i> i ferdigfôr til landdyr og fisk	5.4
Antall utbrudd og påvisninger av alvorlige smittsomme sykdommer på domestiserte og viltlevende landdyr og fisk	3.2 og 3.3
Antall skadegjørere på EPPOs A2-liste som regnes som forekommende i Norge	3.1
Fremme god dyrevelferd og respekt for dyr	
Antall og andel dyr som dør under transport og oppstalling på slakteri, spesielt fjørfe	4.2.4
Tap av dyr på beite	4.2.3
Bruk av dyr i forsøk	4.2.5
Dødelighet av fisk i oppdrett	4.1
Fremme helse, kvalitet og forbrukerhensyn langs hele matproduksjonskjeden	
Antall og andel vedtak med hjemmel i merkeforskriften i forhold til totalt antall vedtak vedrørende næringsmidler	5.1
Ivareta miljøvennlig produksjon	
Beregnet risiko ved bruk av plantevernmidler	6.1

2 Sikre helsemessig trygg mat og trygt drikkevann

2.1 Smittestoffer

2.1.1 Generelt om status og utviklingstendenser

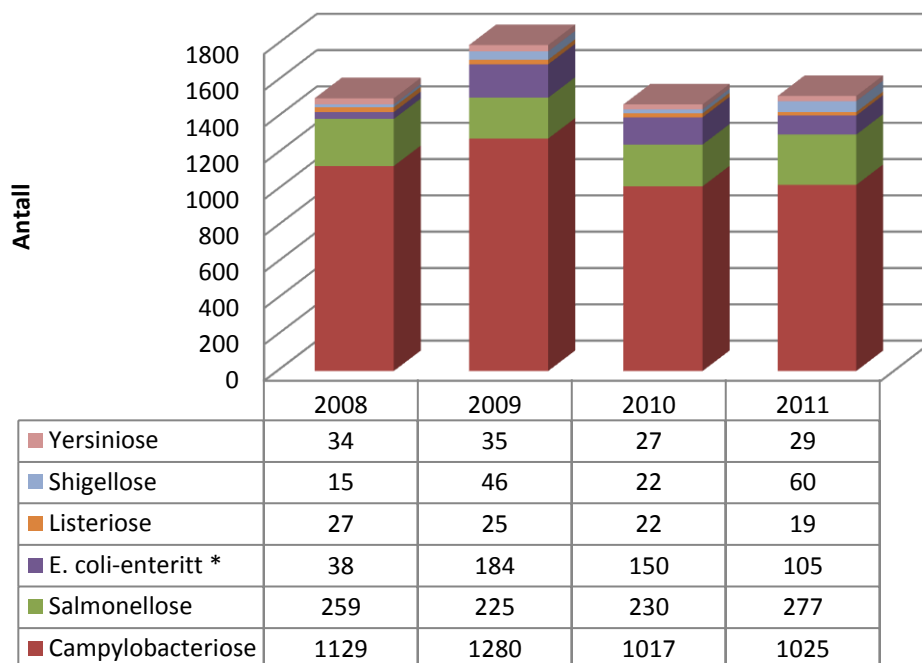
I all hovedsak forårsaker smittestoffer i mat lite sykdom i Norge, sett i forhold til situasjonen i de fleste andre land. Vi har en stabil status når det gjelder overførbare sykdommer hos våre husdyr, selv om det i 2011 var en betydelig økning i antall påvisninger av *Salmonella* hos flere dyrearter. Til tross for siste års økning i påvisninger, er *Salmonella* eksepsjonelt lite forekommende blant norske husdyr, en situasjon vi deler med Finland, Sverige og Island.

Imidlertid har enkelte andre smittestoffer etablert et betydelig reservoar blant norske husdyr og vi har en betydelig forekomst av følgende agens:

- EHEC og aEPEC hos sau
- *Yersinia* hos gris
- *Toxoplasma* hos sau og gris
- *Listeria* i røkelaks, gravlaks og rakefisk
- *Campylobacter* hos storfe, sau og fjørfe (og familiedyr)

Forekomsten av innenlands smitte av matbårne infeksjoner er fremdeles lav i Norge. Animalske næringsmidler har mindre betydning som smittekilde i Norge enn i de fleste andre land i Europa, viser epidemiologiske undersøkelser utført av Folkehelseinstituttet.

En betydelig andel av pasienter med matbårne infeksjoner smittes i utlandet, og næringsmidler importert fra land der smittepresset er større enn hos oss, har ført til mange utbrudd.

Figur 1: Oversikt over næringsmiddelbårne infeksjoner der smitten har skjedd i Norge, inkl. vannbårne infeksjoner.

*hvorav EHEC: 22 (2008), 108 (2009), 51 (2010) og 20 (2011).

Tallene for 2011 i figur 14 er foreløpige og usikre i påvente av legenes innrapportering til Folkehelseinstituttet. Tallene for *E. coli*-enteritt inkluderer både EPEC, STEC, EIEC (og EHEC som angitt).

Vegetabilske næringsmidler har de siste årene forårsaket flere norske utbrudd, og i 2011 har det vært to nasjonale utbrudd med yersiniose og shigellose forårsaket av importerte vegetabler, henholdsvis basilikum fra Israel og radicchio rosso fra Italia.

2.1.2 utfordringer fremover

2.1.2.1 Tarmpatogene *E. coli* hos sau

Disse potensielt meget farlige infeksjonene forårsaket i 2006 og 2009 to av de alvorligste matbårne utbruddene i Norge i nyere tid. Smittekilden i det første utbruddet var kontaminert sauekjøtt brukt til produksjon av morrpølse. Forekomsten av sykdomsfremkallende *E. coli* i norske sauebesetninger er høy, og vidt utbredt fylkesmessig. Sykdommen har inntil nå vært betydelig underdiagnostisert, slik at den reelle insidensen er svært usikker og vanskeliggjøres ved at sauene er friske bærere. Antall meldte tilfeller av EHEC-infeksjon hos mennesker er forholdsvis beskjedent, men de potensielt langvarige og alvorlige konsekvensene av sykdommen, gjør at den krever spesiell oppmerksomhet.

Aktuelle tiltak er diskutert i rapporter fra Vitenskapskomiteen (VKM), og blir nå fulgt opp med en ny rapport om slaktehygiene. Til tross for at bakterien forekommer hos husdyr, kan den ikke bekjempes på besetningsnivå. Tiltakene bør konsentreres om andre barrierer, som god slaktehygiene, gode produksjonsrutiner, god kjøkkenhygiene og oppvarming.

2.1.2.2 *E. coli* og *Salmonella* i spekepølseproduksjonen

Forekomsten av humanpatogene *Salmonella* blant norske husdyr er eksepsjonelt lav i EU-sammenheng, og smitte til mennesker fra norskproduserte kjøtt og kjøttprodukter er derfor uvanlig. Klinisk salmonellose oppdages unntaksvis blant norske produksjonsdyr, men innen en husdyrpopulasjon er som regel antall friske bærere langt større enn antall syke. *S. typhimurium* har imidlertid et reservoar i villfaunaen, blant småfugl og piggsvin. Smitte fra disse reservoarene fører hvert år til sykdom i befolkningen, og epizootier blant småfuglene med en ikke ubetydelig dødelighet. *S. typhimurium* er den eneste serovarianten innen subspecies *enterica* som er etablert på endemisk nivå i Norge. En variant av *Salmonella diarizonae* påvises med relativt høy prevalens fra sauebesetninger i enkelte regioner. Bakterien er en opportunist som ikke tillegges noen vesentlig humanmedisinsk betydning, men den kan gi opphav til sykdom hos sau. De forvaltningsmessige problemene knyttet til *S. diarizonae* er omtalt i en egen [rapport fra VKM fra 2008](#), der aktuelle tiltak er diskutert.

Siden 2005 har spekepølse vært smittekilden ved fire sykdomsutbrudd i Norge. Ett utbrudd skyldtes *E. coli* O103 i norskprodusert morrpølse. *Salmonella* var årsaken i de tre andre utbruddene, hvorav ett skyldtes *S. kedougou* i norskprodusert salami, mens to ble knyttet til spekepølse produsert i henholdsvis Italia og Spania, begge med *S. typhimurium*. En rekke utbrudd i andre land er beskrevet i litteraturen. Dette peker på spekepølseproduksjonen som et område der spesiell oppmerksomhet er påkrevd, særlig fordi dette er produkter mange nordmenn spiser.

I 2011 var det en betydelig økning i antall påvisninger av *Salmonella* hos flere dyrearter, spesielt hos storfé. Det er blitt stilt spørsmål om vår gunstige smittesituasjon for

Salmonella er i ferd med å endre seg. Det er uansett nødvendig med fortsatt, målrettet innsats på alle trinn i produksjonsprosessen for å opprettholde vår status.

Yersinia enterocolitica hos gris

Grisen er det eneste matproduserende dyreslaget som regelmessig er bærer av humanpatogene varianter av *Yersinia enterocolitica*. Grisen er da frisk bærer. En analytisk-epidemiologisk undersøkelse utført ved Folkehelseinstituttet viser at konsum av svinekjøtt og svinekjøttprodukter er den vanligste smitekilden i Oslo-regionen. Det er grunnlag for å tro at slike produkter også har stor betydning i andre deler av landet.

2.1.2.3 Toxoplasma gondii i sauekjøtt og svinekjøtt

En analytisk-epidemiologisk undersøkelse blant 30.000 gravide i regi av Folkehelseinstituttet har identifisert konsum av rått eller ufullstendig varmebehandlet sauekjøtt og svinekjøtt samt kjøttdeig- og farseprodukter som de vanligste risikofaktorene for toksoplasmose blant gravide i Norge.

2.1.2.4 Listeria monocytogenes

Listeriose hos mennesket er en sjelden, men svært alvorlig sykdom. *Listeria monocytogenes* er vanlig hos dyr og i miljøet, og bakterien er i hovedsak et produksjonshygienisk problem i virksomhetene, blant annet i bedrifter som produserer kjøttpålegg, myke modningsoster eller røkt, gravet eller raket fisk. Bakterien kan etableres som "husflora" hos næringsmiddelvirksomhetene og binde seg til urene flater i form av biofilm, og slik bli en varig kilde til forurensning av produktene. Listeriose er et veterinærmedisinsk problem blant småfe. Det er nødvendig med fortsatt innsats for å begrense kontaminasjon av langtidsholdbare, kjølelagrede produkter som spises uten videre varmebehandling, og å hindre oppformering av bakterien under oppbevaring av produktene.

2.1.2.5 Campylobacter i fjørfe og andre husdyr

I følge Folkehelseinstituttet har analytisk-epidemiologiske undersøkelser identifisert tilberedning eller konsum av fjørfeprodukter som en viktig risikofaktor for campylobacteriose. Bare to kjente utbrudd har vært forbundet med fjørfekjøtt, ett med sauekjøtt og to med upasteurisert melk.

Det er påvist en betydelig prevalens av *Campylobacter* hos storfe, sau, gris, fjørfé, hund og katt, og ikke minst hos viltlevende fugler, som alle er friske bærere. Takket være et eget handlingsprogram er nå bare 10 % av norske slaktekyllingbesetninger bærere av denne bakterien. Dette er svært lavt sammenlignet med andre land i EU/EØS-området. I ett utbrudd ble barn fra en barnehage syke etter kontakt med sau på en besøksgård. Under slakteprosessen desimeres bakterien på overflaten av store slakteskrotter fra storfé, sau og gris (særlig dersom det brukes sjokk-kjøling), men overlever på fjørféslakt.

2.1.3 Beredskap mot nye og tilbakevendende sykdommer

Historien har lært oss at panoramaet av smittsomme sykdommer ikke er statisk. Sykdommer som i dag er under kontroll, kan blusse opp på nytt med endrede produksjonsforhold, og under nye samfunnsøkonomiske, handelspolitiske og landbrukspolitiske betingelser. Helt nye smittestoffer kan oppdages, og en del infeksjoner der vi har ufullstendige kunnskaper om forekomst og årsaker, kan vise seg å smitte via næringsmidler og dyr i en utstrekning vi i dag ikke kan forutse. Samtidig kan kjente smittestoffer forandre egenskaper slik at de blir mer patogene eller får økt evne til å spres og overleve i matkjeden. De kan også bli motstandsdyktige mot antibiotika og andre midler vi bruker for å bekjempe dem. Det er et tankekors at de fleste nye og tilbakevendende sykdommene har vært zoonotiske.

2.2 Fremmedstoffer

2.2.1.1 Rester av plantevernmidler

Tabell 2 baserer seg på 1 471 prøver for pesticidanalyser (30 animalske produkter og 1 441 vegetabiliske produkter), der det er analysert for totalt 300 forskjellige stoffer inkludert metabolitter. For fjerde året på rad er det ikke funnet overskridelser i norske produkter, noe som kan tyde på at plantevernmidler brukes i henhold til gjeldende bruksveiledning, og at riktig sprøyteteknikk benyttes.

Tabell 2 *Antall utførte prøver og andel med for høyt innhold av rester av plantevernmidler – overskridelser av grenseverdier (effektindikator).*

	2008	2009	2010	2011
Innenlands				
Antall prøver	536	494	473	540
Andel prøver med overskridelser i %	0,0	0,0	0,0	0,0
Import				
Antall prøver	966	990	1019	931
Andel prøver med overskridelser i %	4,6	1,6	2,2	3,2

Resultatet for prøver av importerte varer viser at det var 30 prøver med funn over grenseverdi, derav to oppfølgingsprøver fra tidligere overskridelser. Nivået er litt høyere i 2011, men representerer trolig ikke noen reell økning.

2.2.1.2 Fremmedstoffer i animalske næringsmidler

Som det fremgår av tabell 3, er de fleste overskridelsene av fremmedstoffer i animalske næringsmidler i 2011, som i tidligere år, tungmetall (kadmium og bly) i utmarksbeitende dyr, i tillegg til tyreostatika i enkelte husdyr. Funn av små mengder tyreostatika kan med sannsynlighet forklares med at dyrene spiser planter i korsblomstfamilien.

Det har vært en tydelig nedgang i antall overskridelser på bly i vilt. Det er uvisst hva årsaken er, men en mulig forklaring er at en økt oppmerksomhet på problemet før jaktseasonen medførte bedre renskjæring rundt skuddsår.

Av øvrige funn er det tre positive steroideprøver hos storfe, som alle med sannsynlighet stammer fra drektighet hos dyrene. Vi har et funn av Narasin i egg. Dette kommer vanligvis fra krysskontaminering av fôret, og er oftest et produksjonsproblem i fôrfabrikker. Narasin er tillatt til kyllinger, men ikke til eggleggende høner.

Det ble i 2011 påvist bly i en honningprøve. Det er tidligere ikke gjort funn av bly i honning. Dette funnet resulterte i omsetningsforbud og oppfølgingsprøver og undersøkelser hos produsent. Årsaken til overskridelsen er ennå ikke klarlagt, og saken er ikke avsluttet.

Tabell 3 *Antall utførte prøver og andel prøver med for høyt innhold fremmedstoffer i animalske næringsmidler.*

	2008	2009	2010	2011
Innenlands:				
Antall prøver	4 163	3 625	4 042	3 773
Andel prøver med overskridelser (%)	2,3	2,4	3,4	2,3 ¹⁸
Import:				
Antall prøver	39	77	60	103
Andel prøver med overskridelser (%)	0	0	0	0

Fremmedstoffer i sjømat

Det er store mattrygghetsutfordringer knyttet til fremmedstoffer i fisk og sjømat. Vi vet foreløpig lite om hva de høye verdiene av tungmetaller i disse artene betyr. For arter der det allerede er avdekket høye verdier av fremmedstoffer, er det behov for mer kunnskap for å identifisere fangsområder og gi nye kostholdsråd. Vi er også i behov av opplysninger om bakgrunnsnivåer av fremmedstoffer i ulike arter av naturlige bestander, slik at risiko knyttet til enkeltfunn kan vurderes på et bedre grunnlag.

Overskridelsene rapportert i 2011 er først og fremst knyttet til kadmium i taskekrabbe og noe kongesnegl, samt kvikksølv i dypvannsfisk, hovedsakelig brosme (se tabell 4).

Oppdrettsfisk overvåkes for rester av lovlige og ulovlige legemidler, mykotoksiner og organiske og uorganiske miljøgifter. Overvåkingen viser at oppdrettsfisk er trygg mat.

Tabell 4 *Fremmedstoffer i villfisk og skalldyr*

	2008	2009	2010	2011
Antall prøver	3 390	3 350	4 710	3 033
Andel overskridelser i %	1,0	1,5	0,1	7,2 ¹⁹

Tabell 5 *Fremmedstoffer i importert fisk og sjømat*

	2008	2009	2010	2011
Antall prøver	-	360 ²⁰	103	135
Antall overskridelser i %	-	0,1	4,9	2

2.3 Biologiske gifter

2.3.1.1 Mykotoksiner

Tabell 6 baserer seg på overvåking- og kontrollprogrammet for mykotoksiner i næringsmidler, stikkprøver ved tilsyn, samt importkontroll av produkter omfattet av særskilte beskyttelsestiltak. Andel overskridelser vurderes å ligge på et stabilt lavt nivå.

Tabell 6 *Antall utførte prøver og andel prøver med forhøyet nivå av mykotoksiner i næringsmidler*

<i>Innenlands og import</i>	2008	2009	2010	2011
Antall prøver	311	199	289	271
Andel prøver med overskridelser i %	1,3	0,5	1,4	1,8

¹⁸ Antall prøver med overskridelser gjelder i første rekke påvisninger av tungmetaller i vilt. EU har ikke vedtatt noen grenseverdier (MRL) for artene elg, rådyr, hjort og reinsdyr. I Norge har vi likevel rapportert disse prøvene som overskridelser basert på MRL satt for storfe. Tallene for 2011 er foreløpige, da ikke alle prøvene er ferdige og innrapportert.

¹⁹ Tidligere år var prøvene jevnt fordelt geografisk. I 2011 var prøveuttaket risikobasert. En økt andel overskridelser var derfor forventet.

²⁰ Prøver fra hele perioden 2005 – 2009

2.3.1.2 Algetoksiner

Algetoksiner akkumuleres i muslinger ved at muslingene filtrerer toksinproduserende planteplankton. Ulike toksingrupper gir ulike symptomer, men typiske symptomer er oppkast og diaré eller lammelser.

Algetoksiner utgjør en klar risiko for sjømattryggheten. Forekomster av algetoksiner blir derfor overvåket langs kysten gjennom Nasjonalt tilsynsprogram for muslingproduksjon. I tillegg undersøkes innholdet av algegifter når muslinger skal høstes for omsetning.

Det var generelt lave nivåer av toksiner i 2011, men områder har vært stengt for høsting både på grunn av funn innen STX-toksin gruppen og OA-toksin gruppen.

Verken DA-toksiner eller AZA-toksiner ble påvist over grenseverdien i 2011.

2.4 Trygg mat – annet

2.4.1.1 Matallergi

Det er registrert en økning i antall innmeldte saker gjennom Matallergiregisteret i 2011 (tabell 7), noe som skyldes blant annet at Folkehelseinstituttet har rettet økt fokus om meldesystemet til primærhelsetjenesten.

Tabell 7 Antall innmeldte saker gjennom Matallergiregisteret

	2008	2009	2010	2011
Antall innmeldte saker	98	97	67	104
Antall saker sendt VI for analyse	8	2	1	0

Prøver til analyse vil i første rekke være aktuelt der det ikke er mulig å påvise årsak gjennom å sammenholde pasientopplysninger og informasjon om produkt. I noen tilfeller er heller ikke matvarer årsaken.

2.4.1.2 Kosttilskudd

Mattilsynet mottar årlig bivirkningsrapporter på kosttilskudd fra RELIS (REgionale LegemiddelinformasjonsSentre). Forbrukere kan melde fra til sin fastlege eller ved et apotek ved mistanke om bivirkninger av et kosttilskudd. Antall meldinger vises i tabell 8.

Tabell 8 Antall meldinger om mistanke om bivirkning av kosttilskudd

	2009	2010	2011
Antall bivirkninger totalt		30	20
Antall alvorlige bivirkningsmeldinger	17	12	8
Antall ikke alvorlige bivirkningsmeldinger		18	12

Tre av syv meldinger på leverbivirkninger gjaldt det Ayurvediske produktet Golden Woman/Golden Lady, som var angitt å inneholde 14 ulike ingredienser. Flere batcher av produktet ble analysert, uten at det ble funnet ulovlige legemiddeltilsetninger. Den norske leverandøren trakk produktet midlertidig fra det norske markedet.

I tre meldinger var det mistanke om interaksjon med den blodfortynnende medisinen Marevan (warfarin).

Det finnes god dokumentasjon for at mindre enn 5 % av alle alvorlige legemiddelbivirkninger meldes, og det er ingen grunn til å tro at rapporteringsgraden er større for kosttilskudd.

Ut i fra henvendelsene til RELIS ser det ut til å være en tendens til at det brukes stadig mer konsentrerte ekstrakter fra planter i kosttilskudd, samtidig som flere produkter kombinerer mange ulike urteekstrakter. En utfordring ved slike kombinasjonsprodukter er at det kan være vanskelig å finne fullstendig sammensetning/innholdsdeklarasjon. På bakgrunn av den manglende dokumentasjonen, råder det stor usikkerhet rundt mange kosttilskudd når det gjelder bivirkninger og interaksjoner med legemidler.

2.4.1.3 Kosmetikk og kroppspeieprodukter

Kosmetikkregisteret driftes av Folkehelseinstituttet og innmeldingene skjer via primærhelsetjenesten.

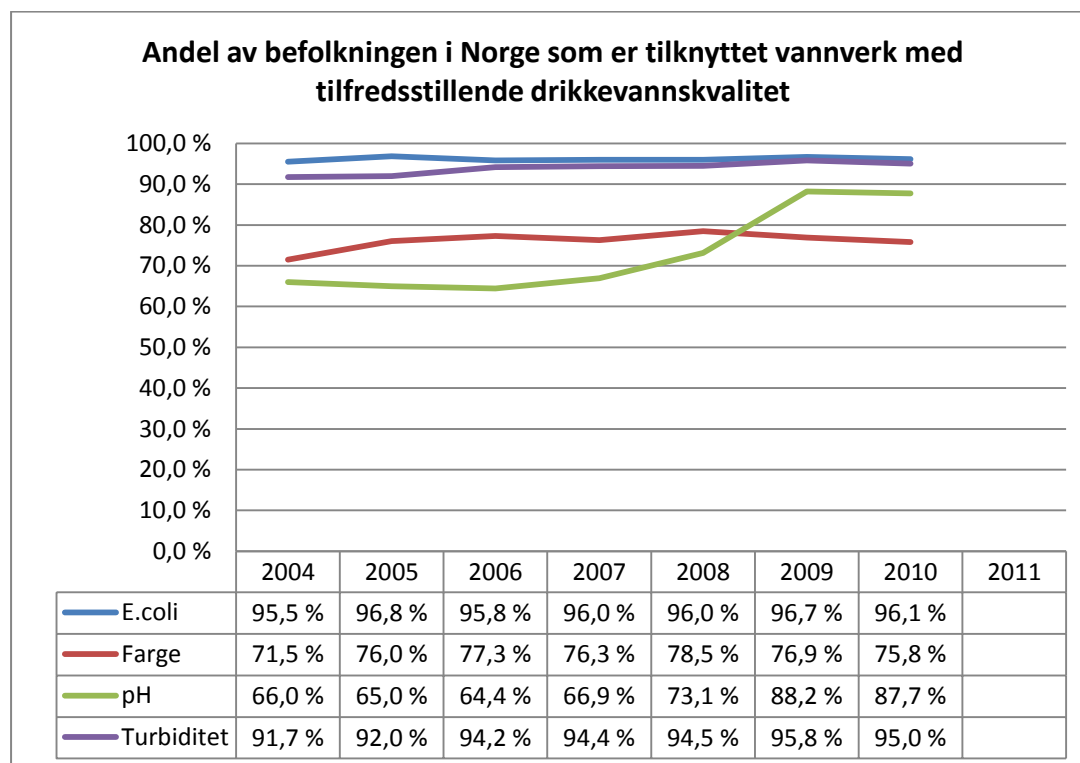
Tabell 9 Antall registrerte bivirkningsmeldinger av kosmetikk og kroppspeieprodukter (Kilde: Folkehelseinstituttet).

	2008	2009	2010	2011
Antall meldte bivirkninger	21	49	41	61

De fleste meldingene omhandler produkttyper som fuktighetskremer, renseprodukter, solkremer og produkter for hårfarging/bleking. Permanent (oksidativ) hårfarge har gitt flest alvorlige reaksjoner, og fuktighetskremer for ansikt og kropp er hyppigst meldt inn. De mest rapporterte bivirkningene er eksem med ødem, blemmedannelser og/eller svie.

2.5 Drikkevann

En høy andel av befolkningen som er tilknyttet godkjenningspliktige vannforsyningsystem, får vann av gjennomgående god mikrobiologisk kvalitet. Det er imidlertid fortsatt mulig å øke denne andelen ytterligere ved å styrke både hygieniske barrierer og driftsrutiner.

Figur 2: Andel personer i Norge som er tilknyttet vannverk med tilfredsstillende drikkevannskvalitet. Basert på innrapportering fra vannverkene.

Den utbredte bruken av overflatevann som drikkevannskilde i vårt land, er en viktig faktor som bidrar til å fremme smittespredning via drikkevannet. Epidemiologiske undersøkelser utført av Folkehelseinstituttet viser at ikke-desinfisert drikkevann er en viktig risikofaktor for campylobacteriose, salmonellose og yersiniose i Norge. Men det er en svært liten andel av Norges befolkning som får vann fra ikke-desinfisert overflatevann. Allikevel er det slik at selv blant vannverk som har desinfeksjonsanlegg, er man ikke alltid påpasselig nok med driften. Bruk av ikke-desinfisert drikkevann har ført til en lang rekke sykdomsutbrudd i Norge; i enkelte slike utbrudd har flere enn tusen personer blitt syke.

5-10 % av befolkningen får fremdeles vann fra små vannverk (< 50 resipienter) eller fra enkeltbrønner med dårlig beskyttelse og behandling. Folkehelseinstituttet mener det er grunn til å tro at smitte fra norske landdyr til mennesker i betydelig grad skjer via drikkevannet.

Den markerte økningen i pH viser at det er iverksatt pH-justerende tiltak for å kompensere for et gjennomgående surt råvann. Likeledes er det gjennomført bedre vannbehandling for å fjerne humusstoffer fra råvannet.

Utviklingen synes å gå i riktig retning, men mange kvalitetsforbedrende tiltak er tidkrevende å gjennomføre.

3 Fremme god helse hos planter, fisk og landdyr

3.1 Plantehelse

Status for plantehelse i Norge er god sammenlignet med mange andre europeiske land. Det er kun få skadegjørere som den europeiske plantehelseorganisasjonen EPPO har anbefalt sine medlemsland å ta forholdsregler mot, som har etablert seg i Norge. EPPOs A2 liste inneholder 137 alvorlige skadegjørere, og av disse er det 11 som ved utgangen av 2011 er under bekjempelse i Norge (tabell 10). Det er videre gjort funn av ytterligere 4 alvorlige skadegjørere: krysantemumrust, søramerikansk minérflue, grønnsakminérflue og potato spindel tuber viroid. Dette er skadegjørere som i hovedsak forekommer på/i veksthuskulturer, og vi anser skadegjørerne som effektivt bekjempet og utryddet. Imidlertid, med stadig økende handel og import av planter og formeringsmateriale, vil vi trolig oppleve nye utbrudd av skadegjørere i årene som kommer.

Det tar normalt lengre tid å avdekke og diagnostisere eventuelle nyetableringer av skadegjørere i skog og park, enn i jord- og hagebrukskulturer. Dersom nye skadegjørere blir avdekket i miljøet, kan det allerede være for sent å sette inn tiltak for å utrydde eller begrense smittespredning. Eventuelle plantehelseproblemer knyttet til skogbruket eller vill vegetasjon kan medføre kostnader til bekjemping/utryddelse i en helt annen størrelsesorden enn de problemene man har hatt så langt. EUs kostnader til bekjemping/utryddelse av skadegjørere som etablerer seg i miljøet (eks. furuved-nematode og asiatisk langhornbille) har økt formidabelt de siste årene.

Tabell 10 Nye lokaliteter i Norge med funn av alvorlige skadegjørere 2008 – 2011

Skadegjører	2008	2009	2010	2011
Frukt og bær				
Sharkavirus (plommer)	11	7	3	10
Heksekost (epler)	0	1	19	29
Rød marg (jordbær)	5	3	1	0
Rød rotråte (bringebær)	4	4	2	6
Jordbærsvartflekk	4	0	0	0
Grøntanlegg				
<i>Phytophthora ramorum</i>	37	19	20	46
<i>Tomato apical stunt viroid</i>				15
Veksthus				
Hvit krysantemumrust	1	0	0	2
<i>Fusarium foetens</i>	1	1	0	0
Pepinomosaikkvirus	0	0	1	0
Tospovirus	0	4	2	0
Søramerikansk minérflue	5	1	0	2
Grønnsakminérflue				1
<i>Xanthomonas axonopodis</i> pv. <i>Poinsettiicola</i>			1	0
Pelargoniumrust		1	2	3
Potato spindle tuber viroid				1
Poteter				
Gul potetcystenematode ²¹	3	3	48	35
Hvit potetcystenematode	0	0	2	4
Lys potetringråte	21	0	0	0
Sum	92	44	101	154

3.1.1 Furuvednematode

Mattilsynet har de siste årene vært bekymret for at skadegjøreren furuvednematode skulle etablere seg i Norge. Siden år 2000 er det analysert ca. 4000 prøver fra trær med aktivitet av insektet *Monochamus* som kan spre nematoden. Alle prøver har vært negative.

3.1.2 Pærebrann

Det er gjennomført både kartlegging og bekjempelse av pærebrann i henhold til plan for 2011. Det ble påvist pærebrann i fire nye kommuner: Giske, Ålesund og Haram i Møre og Romsdal, samt Askøy i Hordaland. All kjent smitte i Møre og Romsdal er bekjempet. I kommuner hvor det er blitt påvist smitte tidligere, har det vært moderat spredning av sykdommen i 2011.

3.1.3 Rød marg

Rød marg i jordbær ble påvist på ett nytt produksjonssted i 2010, og er påvist på til sammen 22 produksjonssteder fordelt på fem geografiske områder; Hedmark, Agder, Hordaland/Rogaland, Vestfold og Møre og Romsdal. Ingen nye funn i 2011.

3.1.4 *Phytophthora ramorum*

Nye patogene arter innen slekten *Phytophthora* er under omfattende spredning i Europa, og noen av disse kan være en betydelig trussel for skog og kulturlandskap. *Phytophthora ramorum* på rododendron er fortsatt et problem.

²¹ Alle eiendommer som har fått påvist hvit PCN, har også fått påvist gul PCN

3.1.5 PCN

I forbindelse med et pågående kartleggingsprogram har det vært en sterk økning i antall påvisninger av hvit potetcystenematode (*Globodera pallida*). Dette var forventet. Ny forvaltningspraksis er besluttet og innarbeides.

3.1.6 Heksekost

Plantesykdommen heksekost på eple ble i 2010 påvist i økende omfang i viktige fruktdistrikter som Indre Sogn og Hardanger. Økt prøvetaking i 2011 har avdekket omfattende smitte i mange hager. Felling av smittede trær er pålagt. Mattilsynet arbeider med ny forvaltningspraksis.

3.1.7 Rødbandsyke

Rødbandsyke (*Mycosphaerella pini*) er en karanteneskadegjører som angriper og dreper barnåler hos furu og enkelte andre nåletrær. Soppen er påvist i mange europeiske land, og er på frammarsj i Norge etter å ha blitt påvist her første gang i 2010. Soppen er til nå registrert i fylkene Troms, Hedmark og Buskerud. Angrep kan føre til store produksjonstap for skogbruk, planteskoler og juletreprodusenter.

3.1.8 *Xanthomonas axonopodis* pv. *poinsettiicola*

Bakteriesykdommen *Xanthomonas axonopodis* pv. *poinsettiicola* ble i 2010 for første gang påvist på julestjerne i Norge. Julestjerne er en stor kultur i norsk potteplanteproduksjon, og sykdommen medfører stor økonomisk skade. Ingen nye funn i 2011.

3.1.9 Lys ringrâte

Overvåkningsprogrammet for lys ringrâte i potet har ikke blitt gjennomført i 2009 og 2010, men kom i gang igjen i 2011. Det er ikke gjort funn av nye tilfeller i de fylkene som ble undersøkt i 2011.

3.1.10 *Potato spindle tuber viroid*

Viroidet Potato spindle tuber viroid (PSTVd) er i de siste årene påvist oftere i prydplanter i Europa. Viroidet viser ikke symptomer i prydplantene, men er en alvorlig skadegjører i potet og tomat. I et kartleggingsprogram i 2011 fant man ett tilfelle av PSTVd i planter produsert av importerte stiklinger av *Petunia*. I tillegg fant man 15 tilfeller av skadegjøreren Tomato apical stunt viroid, som særlig rammer tomatplanter og er et problem i noen land i Europa. Funnene ble gjort på importerte prydplanter. Dette viroidet er ikke tidligere påvist i Norge.

3.2 Fiskehelse

Fiskesykdommer forårsaket store tap og problemer i 2011 som i tidligere år. Sykdommer utgjør også et betydelig velferdsproblem i lakseoppdrettene. Det ble i 2011 påvist to sykdommer (infeksiøs lakseanemi og infeksjon med *Gyrodactylus salaris*) som er listeførte i henhold til OIE. Det faktum at det finnes mange fiskesykdommer uten kjent årsak og at det årlig oppstår nye sykdomsproblemer (se tabell 11), gir spesielle utfordringer.

Tabell 11 *Antall nye tilfeller av liste-2 og liste-3-sykdommer (kilde: Veterinærinstituttet)*

Sykdom oppdrettsfisk (laksefisk)	Liste	2008	2009	2010	2011
ILA	2	16	9	7	1
VHS	2	2	0	0	0
HSMB	2	144	139	131	162
PD	3	108	75	88	89
Furunkulose	3	0	0	0	0
BKD	3	1	3	0	3
Oppdrettsfisk (marine arter)					
Francisellose	3	14	8	3	3
VNN/VER	3	4	1	0	0
Viltlevende laksefisk (vassdrag):					
Gyrodactylus salaris	3	0	0	2	1
Furunkulose	3	0	0	1	0

3.2.1 Lakselus

Lakselus er fortsatt en av de største utfordringene innen fiskehelse. Det ble imidlertid registrert mindre lus i norske oppdrettsanlegg i 2011 enn både i 2009 og i 2010. Næringens lakselusprosjekt og en betydelig innsats fra oppdretterne har bidratt til dette. Allikevel viser overvåkingen Havforskningsinstituttet har gjort på oppdrag fra Mattilsynet at det er områder som har mye lus både i anleggene og på villfisken. Det var høyt smittepress under utvandring av villsmolten i Hardangerfjorden, i Sognefjorden og ytterst i Trondheimsfjorden i 2011. Andre steder var lusepresset lavt under utvandringen av villsmolt. Vi kan derfor konkludere med at formålet med våravlusingen ikke ble oppnådd i alle områdene i år.

Resistens mot lakseluspreparater er fortsatt en stor utfordring for næringen. Fiskehelsetjenesten bør derfor ha særlig oppmerksomhet på behandling mot lakselus som reduserer ytterligere utvikling av resistens.

Mattilsynet har startet arbeidet med å evaluere soneforskriftene som omhandler lakselus i Nord-Trøndelag og Hardanger/Sunnhordland. Arbeidet vil være ferdig i løpet av våren 2012

3.2.2 ILA

I 2011 var det kun ett ILA utbrudd. Dette viser at det har vært god effekt av de tiltakene som er iverksatt i Troms for å bekjempe ILA-epidemien som har strukket seg over flere år.

3.2.3 VHS/IHN

Oppdrettsanlegg i Norge undersøkes for viral hemoragisk septikemi (VHS)- og infeksiøs hematopoetisk nekrose (IHN)-virus i regi av et nasjonalt risikobasert overvåkningsprogram. I 2011 ble det ikke påvist VHS-smitte i norske oppdrettsanlegg.

3.2.4 PD

Det ble i 2011 registrert nye pancreas disease (PD)-utbrudd på 89 lokaliteter, fire av disse var nord for Hustadvika. Disse fire tilfellene var knyttet til en ny variant av PD-viruset (SAV2-liknende) som tidligere ikke har vært påvist i Norge. Denne virustypen forekommer i Skottland. Mattilsynet har sammen med næringen hatt en strategi for å hindre at virussykdommen PD sprer seg nord for Hustadvika i Møre og Romsdal. Her er det en naturlig barriere. Ved påvisning nord for Hustadvika har smittet fisk blitt fjernet. Resultat så langt tyder på at det fortsatt er mulig å opprettholde Hustadvika som smittebarriere. Som følge av at en ny variant av PD-viruset er påvist flere steder i løpet av kort tid, vil Mattilsynet i 2012 evaluere denne strategien.

3.2.5 HSMB

Hjerte- og skjelettmuskelbetennelse (HSMB) har i de siste årene utviklet seg til å bli endemisk sykdom, og i 2011 ble det rapportert om hele 162 utbrudd. En alvorlig konsekvens av HSMB -infeksjon er at fisken tåler mindre håndtering, noe som kan skape store utfordringer i forbindelse med lusebekjempelse og andre driftstiltak.

3.2.6 *Flavobacterium psychrophilum*

Systemisk infeksjon med *Flavobacterium psychrophilum* blir fortsatt registrert på regnbueørret i et brakkvannsområde i Hordaland der det tidligere har vært påvist flere utbrudd. Tilstanden er under utredning for listeføring.

3.2.7 *Gyrodactylus salaris*

Totalt ble ca. 3800 laks fra 112 elver og ca. 3100 laks og regnbueørret fra til sammen 93 oppdrettslokaliteter undersøkt i det nasjonale overvåkingsprogrammet for *Gyrodactylus salaris* i 2011. Det ble påvist *G. salaris* i ett nytt vassdrag, Måna i Møre og Romsdal.

3.3 Dyrehelse

Sammenlignet med mange andre land er den norske dyrehelsen svært god. Verdens dyrehelseorganisasjon har listeført mer enn 100 rapporteringspliktige infeksjonssykdommer. Av disse er bare ti påvist i Norge i løpet av de siste årene. Det har i løpet av 2011 ikke vært påvist gruppe A-sykdom på fastlands-Norge, men flere tilfeller av rabies på rev og rein på Svalbard og Hopen (tabell 13). Antall tilfeller av gruppe B-sykdommer holder seg på ett relativt konstant lavt nivå (tabell 12).

Hold av produksjonsdyr preges generelt av en utvikling der den industrialiserte produksjonen får en stadig større plass. Dette er en utvikling som har kommet for å bli og som vil øke i tiden som kommer. I dette ligger store utfordringer knyttet til både dyrehelse og dyrevelferd. Det medfører stadig større besetninger og høyere dyretetthet både på besetningsnivå og lokalt/regionalt.

Nye sykdommer dukker opp og tidligere banale infeksjonstilstander får mer dramatiske forløp.

Tabell 12 *Antall nye tilfeller av A- og B-sykdom (kilde: Veterinærinstituttet og Mattilsynet). Antall hobbyhold i parentes.*

Dyreart	Sjukdom/agens	2008	2009	2010	2011
A					
Storfé	Blåtunge	0	4	0	0
Fjorfé, høns	ILT	0	(1)	(1)	0
	Fugleinfluenza lavpatogen	(1)	0	0	0
B					
Storfé	BVD	0	0	0	0
	Salmonella	1	1	3	11
	Paratuberkulose	0	0	1	0 ²²
	Ringorm	4	0	1	2
Svin	Influenza hos svin	0	91	2 ²³	5 ²⁴
	Salmonella	0	0	2	4
	Nekrotiserende enteritt	1	2	0	0
Sau	Skrapesjuka klassisk	0	1	0	0
	Skrapesjuka Nor98	6	12	5	5
	Salmonella diarizonae	13	5	10	13
	Paratuberkulose	1	0	0	0
	Fotråte ²⁵	40	15	19	15 ²⁶
Geit	Paratuberkulose	2	1	1	0
	Fotråte	3	0	0	0
	Skrapesjuka Nor98	0	0	0	0
Hest	Kverke	40	15	19	15
	Salmonella	2	1	0	5
Pelsdyr	Reveskabb	2	1		0
Fjørfe, høns	IB	2	0	(2)	2 (2)
	Mycoplasma	(1)	0	0	(4)
	Salmonella	0	1	2	2
Kalkun	Hønsekolera	1	0	0	0
	Salmonella	0	0	0	1
Gjess	Salmonella	0	0	0	1
Hare	Tularemi	5	2	9	10
Bier	Åpen Yngelråte	0	0	22	6
	Lukket Yngelråte	0	0	0	1

Tabell 13 *Antall nye tilfeller av rabies på Svalbard*

Dyreart	Sjukdom/agens	2008	2009	2010	2011
Rev	Rabies	0	0		4
Rein	Rabies	0	0	0	10

²² Mange ikke-avsluttede prøver grunnet lang analysetid

²³ To nyinfiserte besetninger verifisert med PCR. Overvåkningsprogrammet for svin viste at grisene i 41 % av besetningene hadde antistoffer mot influensa A(H1N1)pdm09v i 2010

²⁴ Fem svinebesetninger var positive for influensa A(H1N1)pdm09v ved PCR-testing.

Overvåkningsprogrammet for svin viste at grisene i 48,3 % av besetningene hadde antistoffer mot dette viruset i 2011

²⁵ Tallene for 2008 – 2010 er endret i forhold til tidligere oppgitte resultater

²⁶ Antall nye besetninger hvor det er påvist virulente varianter av *Dichelobacter nodosus*. Nærmere detaljer finnes i årsrapport for prosjektet Friskere føtter (www.fotråte.no).

3.3.1 Blåtunge

Restriksjonssonen for blåtunge, som omfattet store deler av Sør-Norge, ble opphevet i april 2011, da Norge ble erklært fritt for denne virussjukdommen. Regimet fra 2009, med systematisk prøvetaking av tankmjølk, utgjorde den viktigste parameteren for at Norge ble det første landet i EU- og EØS-området som klarte å bli fri for blåtunge uten å vaksinere, noe som er anslått å spare Norge for ca. 120 millioner kroner.

Blåtungevirus, som spres med sviknott og angriper drøvtyggere, ble påvist i fire storfebesetninger i Agder i 2009. Referanselaboratoriet for blåtunge, Pirbright i Storbritannia, fastslo at dyrene med all sannsynlighet hadde blitt smittet i perioden mellom august og oktober i 2008. Ingen dyr i Norge har vist klinisk sykdom. Ved siste uttak tankmelkprøver i overvåkingsprogrammet ble det i november 2010 gjort funn av et nytt blåtungevirus hos geit i Sogn- og Fjordane. Dette viruset ble undersøkt av referanselaboratoriet i Pirbright, og ble funnet ikke å tilhøre noen av de 24 kjente serotypene som OIE anser å være blåtunge. Man har foreløpig ikke klart å karakterisere dette viruset nærmere, men det kan ligne på "Toggenburg"-virus, som er funnet hos geit i Sveits. Ingen kliniske symptomer er funnet i sammenheng med disse funnene. Oppfølgende undersøkelse i denne positive besetningen i 2011, viste kun én positiv geit og et positivt kje. Året før var positive prøvesvar ganske utbredt blant dyrene i besetningen. Det ble i tillegg i 2011 undersøkt tankmelk fra ti andre geitebesetninger i Sogn- og Fjordane. Alle var negative.

3.3.2 Rabies - Svalbard

Rabies ble påvist på en polarrev på Hopen i januar 2011. Én ny påvisning ble gjort ved Longyearbyen i september. Det viste seg at dette var starten på et rabiesutbrudd, med utbrudd også på rein. Status ved utgangen av året er at ti reinsdyr og fire rev var smittet. Rabies har vært påvist hos et tyvetalls dyr på Svalbard siden 1980, siste gang i 1999. Sykdommen har ikke blitt påvist på dyr på fastlands-Norge.

3.3.3 Afrikansk svinepest – Russland

De siste årene har det vært flere utbrudd av afrikansk svinepest i Russland. I perioden april til og med juni 2011 var det ett utbrudd av afrikansk svinepest i Murmanskområdet, ca. 20 mil fra grensen til Norge. Det er stor persontrafikk over grensen i området, og kjøttvarer transporteres hyppig over grensen av de reisende. Mattilsynet har i samarbeid med Tollvesenet, iverksatt informasjonstiltak og økt kontroll ved grensestasjonen på Storskog.

3.3.4 Echinococcose – Sverige

Etter at Sverige fikk påvist echinococcose, ble det fastsatt en forskrift slik at hunder og katter fra Sverige nå må behandles før de innføres til Norge. I forbindelse med påvisningen er overvåkingen av rev blitt intensivert på Østlandet. Det er undersøkt ca. 500 rev i 2011 uten at echinococcose er påvist.

3.3.5 Salmonella

Det har vært en økning i påviste tilfeller av *Salmonella* i overvåkingsprogrammene, spesielt hos storfé. Hvorvidt dette skyldes en reell forverring av smittesituasjonen eller andre årsaker er ennå ikke klarlagt. I 2011 ble for første gang *S. enterica* subsp. *enterica* serovar 4,[5],12:i: (monofasisk atypisk *S. typhimurium*) påvist hos matproduserende dyr. Denne varianten har siden slutten av 90-tallet hatt en rask utbredelse. I Europa har den hos mennesker gått fra å være sjelden til å være blant de ti mest vanlige serovarianter av *Salmonella* som påvises.

3.3.6 Antimikrobiell resistens

For å følge med på resistensutviklingen over tid, overvåker vi resistens hos mikrober isolert fra dyr og næringsmidler ved hjelp av et fast utvalg av indikatorbakterier og bakteriene *Salmonella* og *Campylobacter*. Indikatorbakterier er vanlige bakterier som tilhører tarmfloraen og som kan utvikle resistens når de utsettes for et selektivt press fra antimikrobielle midler. I tillegg kartlegges forekomsten av bakterier som er typiske bærere av særlige resistensegenskaper, så som MRSA, ESBL og VRE. Vanligvis er slike bakterier ikke farlig i seg selv, men de er med på å spre resistens mot antibiotika som det er vanlig å bruke i behandlingen av mennesker.

I 2011 ble dyreassosiert MRSA (ST398) påvist for første gang hos norske produksjonsdyr. Tilsvarende påvisning av ESBL-produserende *E. coli*-bakterier ble gjort første gang i 2007. VRE har vært påvist enda lenger.

3.3.7 Åpen yngelrâte

Arbeidet med bekjempelse av utbruddet av åpen yngelrâte (European foulbrood), som ble oppdaget i august 2010, fortsatte i 2011. Sykdommen er definert som en B-sykdom, og bekjempes ved destruksjon av smittede bisamfunn og destruksjon eller desinfeksjon av utstyr som er benyttet i bigården. Undersøkelser av agens har vist at dette er en annen og sintere variant, enn det man tidligere har sett i Norden. Den ytrer seg som mer aggressiv og gir økt grad av sykdom hos biene. På bakgrunn av dette og resultatene fra prøvetakingen, antas at smitten har blitt introdusert til Aust-Agder, sannsynligvis via import. Det ser hittil ut til at bekjempelsen av sykdommen har vært svært vellykket. Det har vært et nært samarbeid mellom næring, Norges veterinærhøgskole og Mattilsynet om bekjempelsesarbeidet.

3.3.8 Pandemisk H1N1 influensa

Pandemisk H1N1 influensavirus (såkalt svineinfluensa) sirkulerer fremdeles blant mennesker. Det er usikkert om mennesker som ble vaksinert mot pandemisk influensa i 2009/2010 fremdeles er immune. Av den grunn har Mattilsynet oppfordret alle svineprodusenter til å vaksinere seg med årets influensavaksine. Dette fordi alle landets svinebesetninger fremdeles er mottakelige for smitten. At det fortsatt er aktiv smitte i noen svinebesetninger bekrefter dette. Resultatene av serologisk overvåking viser at 40 – 50 % av den norske svinepopulasjonen har vært smittet. De fleste har ingen aktiv smitte lenger.

Denne influensavarianten har resultert i den paradoksale situasjon at det er svinepopulasjonen som må beskyttes mot smitte fra mennesker og ikke omvendt. Dette viser også hvor kompleks og uforutsigbar utvekslingen av smittsomme agens mellom menneske og dyr er. Om dette vil prege sykdomsbildet i sterkere grad enn tidligere, er ikke enkelt å gi entydig svar på. Ser en på sykdomsutviklingen i andre land og overfører den til norske forhold må en forvente at zoonoseproblematikken blir en stor utfordring framover i tid.

3.3.9 Infeksiøs bronkitt

Infeksiøs bronkitt (IB) er ikke uvanlig i hobbyfjærféhold. Det ble påvist to tilfeller av IB i to foreldreflokker i Trøndelag samtidig som sykdommen også ble påvist i et nærliggende hobbyfjærféhold. Sykdommen ble siste gang påvist i 2005/2006. Grunnet lav forekomst og høy alvorlighetsgrad, blir sykdommen bekjempet med "stamping out". Det har så langt vist seg å være en effektiv og riktig bekjempingsstrategi.

3.3.10 Tularemi

Det er registrert ti tilfeller av tularemi på hare dette året mot ni tilfeller i 2010. Folkehelseinstituttet har registrert 39 tilfeller av sykdommen på menneske, så sykdommen må ha hatt stor utbredelse blant hare og gnagere. Mattilsynet gikk ut med råd til jegere om å ta smittebeskyttende forholdsregler ved jakt på hare som gikk seint i los og harer som ellers viste tegn på å være syke. Det ble også gitt råd til folk med private drikkevannskilder om å sikre disse mot gnagere og sjekke dem for døde gnagere.

3.3.11 Fotråte

Alvorlig fotråte synes å være en sykdom som bare forekommer i Rogaland. I 2011 ble det iverksatt sanering av 67 besetninger hvorav 16 var nysmittet. Fra 2008 og fram til i dag er det totalt påvist 91 tilfeller av alvorlig fotråte.

I ca. 1/3 av alle besetninger som medisineres dukker sykdommen opp igjen. Det betyr at dette ikke er et tiltak som vil gjøre det mulig å bekjempe sykdommen. I tillegg gjør symptomfrie kroniske smittebærere det vanskelig å få kontroll med sykdommen. Undersøkelse av storfé i et begrenset antall kombinerte besetninger med storfé og småfé med alvorlig fotråte på småfé, viser at storfé også er bærere av den virulente varianten av *Dichelobacter nodosus*. Hva dette betyr for smittesituasjonen har en ikke oversikt over per i dag.

3.3.12 Emerging diseases

Vi ser også at såkalte "emerging diseases" sprer seg nordover. Sykdommer som tidligere holdt seg på den sørlige halvkule dukker nå opp i europeiske land. West Nile Fever er ett eksempel på dette. Dette har sammenheng med klimatiske endringer som gir vekstvilkår for vektorer som er nødvendig for overføring av nye sykdommer. Blåtungeutbruddet i Vest-Agder i 2009 var et forvarsel om framtidig sykdomspanorama. Også siste års spredning av Afrikansk Svinepest i naboland er et eksempel.

4 Fremme god dyrevelferd og respekt for dyr

4.1 Oppdrettsfisk

Tap som følge av at fisk dør under oppdrett er ikke bare et økonomisk problem. Det er også den viktigste utfordringen når det gjelder velferd i oppdrettsanlegget. Produksjonstapet de siste årene har vært rundt 20 % som vist i tabell 14.

Tabell 14 Oversikt over dødelighet i oppdrettsanlegg

	2008	2009	2010	2011
Produksjonstap i %	22,7	20,7	15,5 ²⁷	²⁸

I 2011 har Mattilsynet hatt ett regionalt prosjekt på overlevelse av fisk hvor de bl.a. kartla dødeligheten og årsaker til dødeligheten i matfiskanlegg. Resultat i undersøkelsen viste at sykdom ikke er den viktigste årsaken til dødelighet, men derimot sto smoltkvalitet, forhold ved lokaliteten og håndtering av fisken i dette prosjektet for ¾ av dødeligheten. Dette vil vi ta med i det videre arbeidet med fiskehelse og fiskevelferd.

²⁷ Produksjonstapet er beregnet av Mattilsynet

²⁸ Tall for 2011 foreligger ikke enda

4.2 Landdyr

Dyrevelferden i Norge vurderes som god selv om det også er utfordringer og Mattilsynet er bekymret for utviklingen på flere områder.

4.2.1 Generell status

Det er et stadig økende antall dyr som holdes i løsdrift. Dette gir kyrne mulighet for bevegelse og sosial adferd, og er således en positiv utvikling i tråd med vurderingene som ligger til grunn for regelverkskravet om at alt storfe skal gå i løsdrift fra 2024.

Hold av verpehøns i tradisjonelle bur er forbudt fra og med 1. januar 2012. Status på området er at næringen har omstilt seg for å tilfredsstille de nye kravene. Dette er positivt. Mattilsynet har også hatt en restriktiv holdning til dispensasjoner i denne forbindelse.

Blant dyrevelferdsutfordringene i norske dyrehold, ser vi særlig grunn til å nevne følgende forhold:

- Nasjonal tilsynskampanje med hold av slaktekylling har avdekket dyrevelferdsmessig utfordringer i denne produksjonen. Resultatene av kampanjen skal nyttes i arbeidet med å bedre tilsynet og dyrevelferden innen denne næringen fremover.
- Ekstensiv drift med hold av dyr utendørs har lenge vært vurdert som en risikofaktor for dyrevelferden. Slikt dyrehold blir ofte oppfattet som en lettvinnt måte å holde dyr på, og i mange tilfeller får dyrene dermed for dårlig stell og for lite tilsyn. Det har derfor vært gjennomført flere regionale tilsynsprosjekter med slik drift i 2011. Mange av dem fortsetter i 2012, og vi har ikke ferdige rapporter med endelige konklusjoner fra prosjektene ennå. Selv om det også er mange positive forhold ved hold av dyr utendørs, viser foreløpige resultater av tilsyn med slike dyrehold at det fortsatt er grunn til å følge med på området.
- Vi er bekymret over utviklingen innenfor hestehold. Vi har inntrykk av at hester i større grad enn tidligere gis bort gratis eller selges svært billig. Dermed er det enklere å skaffe seg hest, og vi har inntrykk av at dette resulterer i at mange hester eies/holdes av mennesker uten tilstrekkelige forutsetninger til å sikre dyrene tilfredsstillende miljø og stell. Vi kan ikke si noe konkret om status, men flere regioner har tatt tak i problemstillingen. En utfordring i seg selv er å få oversikt over alle hestehold, noe som det jobbes konkret med i flere regioner.
- Tapstallene viser at det fortsatt er betydelige utfordringer med velferd for sau på beite. Når det gjelder tap av dyr til rovilt, forventer vi effekt av det nye rovdyrforliket i Stortinget.
- Antallet branner i husdyrrom ser dessverre ut til å utvikle seg i feil retning. Dette gjelder særlig i svinehold. Mattilsynet har fulgt opp dette med økt oppmerksomhet mot problemet innad i organisasjonen og i møter med næringen. Vi samarbeider også med brannvesenet ved koordinert tilsyn. Dette vurderes nyttig og effektivt både for produsentene og for tilsynsetatene. Vi vil fortsette å ha fokus på dette emnet, og vurderer fortløpende nye tiltak for å bidra til reduksjon av antall branner.
- Forekomst av bogsår hos svin er en velferdsparameter det har vært fokus på i svinenæringen over tid. Vi har ikke egne tall over utviklingen på området ennå, men næringens egne rapporteringssystemer viser at forekomsten ikke er redusert i 2011 i forhold til 2010. Vi planlegger økt fokus på området, og vil utarbeide obligatoriske punkter i MATS for å få bedre oversikt over forekomst og utvikling på området fremover.
- Mattilsynet har også i 2011 fulgt opp pelsdyrnæringen. Mattilsynets inntrykk er at forholdene er bedret, selv om det fortsatt avdekkes enkelte alvorlige brudd på

regelverket for dyrevelferd. I noen få tilfeller har vi avdekket forhold av så alvorlig karakter at det har resultert i politianmeldelse.

- Mattilsynet er bekymret for utviklingen med hensyn til sult hos reinsdyr. Funn av rundt 80 selvdøde rein i et fôringsgjerde i Midt-Finnmark resulterte i anmeldelse. Det ble også gjort totalt tre andre funn av flere titalls selvdøde rein i felt i Vest-Finnmark og Midt-Finnmark. Forvaltningsområdet er komplisert, og det er flere forhold enn dem Mattilsynet har kontroll med som har betydning for ernærings situasjonen for tamrein. Risikoen når det gjelder sult hos tamrein vurderes ikke å være vesentlig redusert til tross for tiltak fra Mattilsynet og Reindriftsforvaltningen.
- I Nordland ble svært mange rein og elg påkjørt av tog også vinteren 2011. Dette er fremdeles en av de største dyrevelferdsutfordringene i fylket. I oktober ble flere tamrein påkjørt og drept av toget på Rørosbanen (prioritert jernbanestrekning i Jernbaneverkets handlingsplan).

4.2.2 Dyr som dør eller lider

Antall tilfeller av dyr som dør eller lider synes å ha økt i 2011 (tabell 15). Mattilsynet har ved flere anledninger fattet vedtak om aktivitetsnekt og opplever at vi, som følge av det, i større grad klarer å forhindre lidelse hos dyr, særlig i såkalte problemdyrehold. Allikevel ser vi en økning og det gir grunn for bekymring.

Tabell 15 Antall tilfeller og antall dyr som er alvorlig underfôret, avmagret og/eller vanstelt

	2008	2009	2010	2011
Antall tilfeller landdyr	10	9	11	30
Antall landdyr døde	525	159	509	149 ²⁹
Antall landdyr avlivet			6 059	335

4.2.3 Konflikten rovvilt – beitedyr

Tapstallene for beitedyr i utmark ser ikke ut til å gå ned i forhold til tidligere år (tabell 16). Tendensen ser ut til å være økende for rein og lam, men med en liten nedgang for sau. Antall lam og sau som er erstattet på bakgrunn av tap til fredet rovvilt er redusert med 700 sau og 2100 lam fra 2010 til 2011.

Tabell 16 Tap av dyr på beite (Kilde: Statens landbruksforvaltning (sau) og Reindriftsforvaltningen (rein)).

	2008	2009	2010	2011
Antall sau på beite:			574 613	567 976
Antall sau tapt	18 804	20 083	19 282	18 500
% sau	3,32 %	3,55 %	3,36 %	3,26 %
Antall lam på beite:			945 457	930 106
Antall lam tapt	71 326	75 264	76 346	76 909
% lam	7,73 %	7,99 %	8,08 %	8,27 %
Antall reinsdyr på beite: ³⁰		251 420	-	-
Antall reinsdyr tapt	82 978	78 133	80 519	-
% reinsdyr	34 %	31 %	-	-
Herav antall reinkalv	56 345	57 976	57 482	

²⁹ Mangler tall fra region Hedmark og Oppland.

³⁰ Tallene for reinsdyr forholder seg til beitesesongen som går fra 1. april til 31. mars. Tallene for totalt antall rein er usikre, tapsprosenten blir derfor også usikker. Tall for 2011 foreligger ikke.

4.2.4 Dødelighet under transport

Tall for dyr som dør under transport holder seg ganske stabilt og ligger på fra 0,01 til 0,16 % med unntak av høner og "annet fjørfé" som ligger på opp til 0,6 % (tabell 17).

Tabell 17 Antall og andel dyr som dør under transport og oppstalling på slakteri

	2008	2009	2010	2011 ³¹
Dyr unntatt fjørfé				
Totalt	625	612	1 007	522
Storfé	16	6	15	11
Småfé	186	181	259	148
Svin	371	415	614	362
Hest	0	0	0	1
Reinsdyr	55	10	119	³²
Fjørfé				
Slaktekylling	96 984	-	99 281	83 067
Kalkun	604	-	1 496	4 405
Høner	4 081	-	2 759	1 143
Annet fjørfé	1 234	-	-	556

Antall dyr som dør ser ut til å være redusert i 2011, i forhold til 2010, for de fleste artene. Dette er positivt for dyrevelferden, og kan tyde på at både næringen og Mattilsynet har hatt riktig og økt oppmerksomhet på problemstillingen transport av levende dyr. Unntaket er kalkun, der vi ser en økning i antall individer som dør. Vi vet per i dag ikke om dette skyldes en negativ utvikling, eller om antall kalkun som transporteres har hatt en betydelig økning.

4.2.5 Forsøksdyr

Antall dyr brukt i forsøk holder seg ganske stabilt (tabell 18). Antall fisk brukt i forsøk er noe lavere i 2010 enn 2009, mens antall andre dyr er noe høyere.

Tabell 18 Antall dyr brukt i forsøk (Kilde: Forsøksdyrutvalget).

	2008	2009	2010	2011 ³³
Forsøksdyr totalt	1 921 952	1 788 173	1 416 058	
Forsøksdyr – fisk	1 865 090	1 730 594	1 357 795	
Forsøksdyr utenom fisk	56 862	57 579	58 263	
Dyr brukt i smertevoldende forsøk	27 575	70 952	78 537	

³¹ Tallene er foreløpige og baserer seg på innrapportering fra regionene. Rapport fra Animalia senere kan komme til å medføre justering av tallene.

³² Tall for 2011 foreligger ikke

³³ Forsøksdyrutvalget leverer data i forbindelse med sin årsrapport som etter instruksjonen skal leveres i juni

5 Fremme helse, kvalitet og forbrukerhensyn langs hele matproduksjonskjeden

5.1 Merking

Mattilsynet fører i hovedsak tilsyn med merkebestemmelsene i form av nasjonale eller regionale tilsynsprosjekter. Vedtakene i 2011 gjaldt som oftest brudd på bestemmelser om ingrediensliste eller villedende merking (tabell 19).

Tabell 19 *Antall og andel vedtak med hjemmel i merkeforskriften i forhold til totalt antall vedtak vedrørende næringsmidler.*

	2008	2009	2010	2011
Antall vedtak overfor næringsmiddelvirksomheter	6 151	5 130	3 588	8 089
• hvorav brudd på merkeregulverket	195	173	75	296

Økningen i antall vedtak og antall brudd på merkeregulverket har antakelig sammenheng med at det i 2011 ble ført mer tilsyn i forbindelse med to store nordiske prosjekter *Tilsyn med Nøkkelhullet* og *Allergenmerking* hvor merkeforskriften inngikk som en del av tilsynsgrunnlaget.

Resultatene fra nøkkelhullsprosjektet tilsier at forbrukerne kan ha tillit til nøkkelhullsmerket. Det kan imidlertid være utfordrende for næringen å få til gode systemer for markedsføring i den enkelte butikk.

5.2 Genmodifiserte produkter

Det ble gjort tre funn av genmodifisering i strid med regelverket i 2011 (tabell 20). To av funnene var av EU-godkjent genmodifisert soya i to proteinprodukter fra Canada. Det ble fattet vedtak om omsetningsforbud mot disse produktene. Det tredje funnet var i maisgluten til bruk i fôr importert fra Kina. Det ble også vedtatt et omsetningsforbud for dette partiet.

Tabell 20 *Andel prøver med påvisning av genmodifisert materiale.*

	2008	2009	2010	2011
Antall prøver med ulovlig innhold/totalt antall prøver	5/142	4/131	3/136	3/134
- næringsmidler	1/47	1/55	3/65	2/ 67
- fôrvarer	4/75	3/62	0/63	1/ 56
- såvarer	0/20	0/14	0/8	0/11

5.3 Beriking av næringsmidler

Som vist i tabell 21, har det vært en stor økning i antall produkter som har fått berikningstillatelse. Dette skyldes i all hovedsak bruk av jodifisert salt som ingrediens i importerte bakervarer (98 produkter) og tilsetning av aminosyrer til næringsmidler (kosttilskudd, aminosyrepulver og lignende (42 produkter).

Tabell 21 *Antall vedtak om beriking*

	2008	2009	2010	2011
Antall vedtak (søknader)	25	25	34	44
Antall produkter	53	39	100	209
Antall innvilgede (produktnivå)	34	31	72	192
Antall avslått (produktnivå)	19	8	28	17

5.4 Smittestoffer og fremmedstoffer i fôrvarer

Fôr uten smittestoffer og fremmedstoffer er en av flere viktige forutsetninger for trygg mat og god dyrehelse. Kontrollresultatene gjennom flere år viser få overtredelser av gjeldende grenseverdier for smittestoffer og fremmedstoffer (tabell 22 og 23).

Tabell 22 Andel prøver med påvisninger av smittestoffer, fremmedstoffer og GM i fiskefôr (kilde: NIFES)

Smitte-/fremmedstoff	2008	2009	2010	2011
Salmonella i fôrblending	1/183		1/23	0/25
Dioksin ³⁴	0/30	0/25	0/44	0/25
As	1/21	1/25	0/39	0/25
Hg	2/21	0/25	0/39	0/25
Cd	0/21	0/25	0/39	0/25

Tabell 23 Andel prøver med påvisning/påvisning over grenseverdien av smittestoffer og fremmedstoffer i landdyrfôr.

Parameter	2008	2009	2010	2011
Salmonella i fôrmidler og -blandinger ³⁵	0 / 216	0 / 301	0 / 100	0 / 14
Prosessprøver, salmonella	0 / 211	0 / 251	0 / 155	0 / 194
Forbudte animalske proteiner	0 / 299	0 / 240	0 / 69	0 / 131
Dioksiner – PCB	0 / 11	0 / 14	-	-
Bly	0 / 262	1 / 314	0 / 142	-
Kvikksølv	0 / 268	0 / 323	0 / 132	-
Kadmium	0 / 262	0 / 314	0 / 142	-
Arsen	0 / 268	1 / 323	0 / 143	-
Aflatoksin B1	0 / 18	0 / 31	0 / 7	-
Kryssforurensing med koksidiostatika ³⁶	-	-	-	1 / 19

I tillegg til de smittestoffer og uønskede stoffer som er nevnt i tabellen, er det i flere år analysert for tilsetningsstoffer med fastsatt grense for maksimalt innhold, og for rester av plantevernmidler. Det har vært få overtredelser av gjeldende grenseverdier på alle områdene.

6 Ivareta miljøvennlig produksjon

6.1 Plantevernmidler

Tabell 25 viser risikoutvikling med utgangspunkt i omsetningstall for egne risikoindikatorer for helse og miljø. Gjennomsnittet av 1996 og 1997 er satt som et utgangspunkt med 100 prosent. Omsetningen har variert mye siden dette, noe som hovedsakelig skyldes periodevis hamstring som følge av økte avgifter og variasjoner i

³⁴ PCDD+PCDF

³⁵ Virksomhetene tar også et stort antall prøver i forbindelse med sin pålagte egenkontroll.

³⁶ Det er analysert for kryssforurensing med koksidiostatika tidligere også, men grenseverdier ble ført fastsatt i 2011

prisene på verdensmarkedet. Det er derfor vanskelig å si noe sikkert om risikoutvikling på kort sikt.

Tabell 25 *Utvikling av miljørisiko i % av 1996/1997-nivå som skyldes bruk av plantevernmidler, samt omsetning i tonn virksomt stoff*

	2008	2009	2010	2011
Omsetning (tonn virksomt stoff)	821	581	735	865
Omsetning i % av 1996/1997	112	80	101	118
Helserisiko i % av 1996/1997	90	64	74	88
Miljørisiko i % av 1996/1997	88	73	57	74

Selv om den totale omsetningen ikke er redusert i perioden, kan man si at det har vært en dreining mot bruk av preparater/stoffer med lavere helse- og miljørisiko. Den økte bruken i 2011 skyldes hovedsakelig at vekstsesongen var svært nedbørrik, noe som førte til økt behov for sprøyting mot soppsykdommer.

6.2 Økologisk produksjon

Den store veksten i antall virksomheter (primærprodusenter, og foredling, import og omsetning (FIO) som driver økologisk produksjon har de siste to årene flatet ut og trenden nå er en liten nedgang (tabell 26).

Tabell 26 *Utvikling i antall primærprodusenter og virksomheter innen foredling, import og omsetning (FIO).*

	2008	2009	2010	2011
Antall primærprodusenter	2702	2851	2805	2725
- %-vis endring	+ 3,5	+ 5,5	-1,6	-2,9
Antall FIO-virksomheter	766	763	728	713
- %-vis endring	+ 35	- 0,4	- 4,6	- 3

Tabell 27 viser at det har vært en omfattende økning i antall tillatelser til bruk av ikke-økologiske ingredienser i økologiske produkter (bruk av konvensjonelt grovfôr), grunnet ekstremvær i store deler av landet i 2010 og 2011.

Tabell 27 *Antall midlertidige tillatelser til bruk av ikke-økologiske ingredienser i økologiske produkter og antall importerte økologiske landbruksprodukter og næringsmidler fra ikke-godkjente tredjestater.*

	2009	2010	2011
Ikke-økologiske ingredienser i økologiske produkter	7	20	37
Import av økologiske landbruksprodukter og næringsmidler fra ikke-godkjente tredjeland	18	21	26